

INLEIDING.

I. In dit handboek zijn uittreksels opgenomen van daarvoor in aanneming komende voor den subalternen reserve-officier der Koninklijke Landmacht van belang zijnde reglementen, voorschriften, aanwijzingen, enz.; daarbij is niet behandeld hetgeen bovendien voor de vervulling van specialistische functies of hoogere functies dan die van compagnies- (eskadrons-, batterij-) commandant van betekenis is.

De t.z.t. verschijnende wijzigingen moeten door den houder onmiddellijk na ontvangst worden aangebracht, zoodat het handboek te allen tijde, voor zooveel zulks mogelijk is, op de hoogte van den tijd is.

II. Het handboek is bestemd om te dienen in omstandigheden, waarin tijd of gelegenheid ontbreekt om de voorschriften te raadplegen. Het komt NIET ter geheele of gedeeltelijke vervanging van de reglementen en voorschriften.

III. De verstreking van het handboek brengt geen wijziging in den Plicht van den reserve-officier tot het kennen van de reglementen en voorschriften, ZOODAT GRONDIGE BESTUDERING VAN DEN TEKST DIER REGLEMENTEN EN VOORSCHRIFTEN NOODZAKELIJK BLIJFT.

IV. De aandacht wordt er op gevestigd, dat de tekst der punten uit de verschillende reglementen en voorschriften is besnoeid, zoodat even-tuele aanhalingen dienen te geschieden uit de volledige reglementen en voorschriften en niet uit dit handboek. De nummering der verschillende punten is dezelfde als die in overeen-komstige reglementen en voorschriften.

Inleiding.

No. 17a.

HANDBOEK VOOR DEN RESERVE-OFFICIER DER KONINKLIJKE LANDMACHT.

DEEL A.
ALGEMEEN.

(AANSCHRIJVING M. v. D. VAN 6 JULI 1938, IIE AFD. B. No. 161.)

BREDA — DE KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE — 1938.

Uit het Boekwerk oorlogsorganisatiën.
 Samenstelling van het Veldleger.
 Hoofdkwartier van het Veldleger.
 Verbindingsafdeling.

HOOFDSTUK I.

IIe Divisiegroep.		Ie Divisiegroep.		Ie Divisie.		IIIe Divisie.		IVe Divisie.		Ie Divisie.		Vde Compagnie aan- en afvoer troepen.		Ie Divisiegroepstrein.		IIe Divisiegroepstrein.		Ie Divisie.		IIIe Divisie.		IVe Divisie.		Vde Compagnie aan- en afvoer troepen.		Ie Divisiegroepstrein.		IIe Divisiegroepstrein.			
Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.		
11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.	11e Eskadron wielrijders.	6e Compagnie wielrijders.		
2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	2e Mitralieurpeloton.	2e Res. Eskadron huzaren.	
2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.	2e Sectie pantserwagens.	2e Sectie mortieren van 8.
12e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.	10e Afdeling artillerie.	4e Compagnie politietroepen.
Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.
Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.	Brigadetrein.	Infanterie-munitietrein.
Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.	Korps rijdende artillerie.	IIe Regiment huzaren.
Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.	Cavalerie.	Cavalerieregiment.
Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.	Regiment wielrijders.	Eskadron pantserwagens.
Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.	Verbindingsafdeling.
Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.	Statfkwartier.	Verbindingsafdeling.
IIe Divisiegroep.	Verbindingsafdeling.	Ie Divisiegroep.	Verbindingsafdeling.	Ie Divisie.	Verbindingsafdeling.	IIIe Divisie.	Verbindingsafdeling.	IVe Divisie.	Verbindingsafdeling.	Ie Divisie.	Verbindingsafdeling.	Vde Compagnie aan- en afvoer troepen.	Verbindingsafdeling.	Ie Divisiegroepstrein.	Verbindingsafdeling.	IIe Divisiegroepstrein.	Verbindingsafdeling.	Ie Divisie.	Verbindingsafdeling.	IIIe Divisie.	Verbindingsafdeling.	IVe Divisie.	Verbindingsafdeling.	Vde Compagnie aan- en afvoer troepen.	Verbindingsafdeling.	Ie Divisiegroepstrein.	Verbindingsafdeling.	IIe Divisiegroepstrein.	Verbindingsafdeling.		

(1) Zal met ingang van 1 October 1939 door 12 E.W. worden vervangen.

Hoofdstuk I.

INHOUD.

HOOFDSTUK	I.	Uit het	Boekwerk	Oorlogsorganisatiën.
"	II.	"	"	Reglement op den Garnizoensdienst.
"	III.	"	"	Voorschrift Laden en lossen.
"	IV.	de	Inkwartieringswet, enz.	
"	V A.	"	"	Wet op de krijgstucht.
"	B.	den	Leidraad voor het onderricht met betrekking tot de wettelijke bepalingen betreffende de ondergeschiktheid.	
"	C.	de	Aanwijzingen, te volgen bij het handhaven van de krijgstucht.	
"	VI.	"	"	Handleiding Gasbescherming.
"	VII.	het	Rookvoorschrift.	
"	VIII.	"	"	Voorschrift Handgranaten.
"	IX.	"	"	Voorschrift Verbindingsdienst.
"	X.	"	"	Voorschrift Berichtenwisseling.
"	XI.	"	"	Voorschrift Geheime Berichtenwisseling.
"	XII.	"	"	Voorschrift Optisch seinen.
"	XIII.	de	Beschrijving en de Gebruiksaanwijzing kompas M. 22.	
"	XIV.	het	Voorschrift Het paard en zijn verzorging.	
"	XV.	"	"	Voorschrift Rijwiel.
"	XVI.		Verklaring der teekens van de stafkaart.	
N.B.		De nummering	der verschillende punten is dezelfde als die der overeenkomstige voorschriften.	

10. De C. van een troep, bestemd om bijtand of tijdelijk in een plaats garnizoen te houden, zendt aan Garn.C. tijdig bericht van sterkte troep en tijdstip van aankomst.

11. Van verlaten van het garnizoen wordt op overeenkomstige wijze kennis gegeven aan Garn.C.

12. Garn.C. bestaat of garn. wachten zullen worden geplaatst; in bevestigend geval bepaalt hij getal, sterkte, samenstelling, tenuue en plaatsing der wachten, alsmede getal en plaatsing der schildwachten. Boven dien kan hij een of meer kazernewachten mede tot garnizoenswachtschap stemmen; hij regelt dan in overleg met daarbij betrokken troepencommandant sterkte, samenstelling, enz. dier wachten.

13. Garn.C. bepaalt in verband met jaargetijde aanvang en einde nachtdienst.

14. Garn.C. stelt bestemming en bijzondere gedragsregels wachten vast; bepaalt in overleg met C. troep, welk personeel voor garn. wacht-dienst verstrekt, tijdstip en wijze, waarop wachten worden afgelost. In den regel aflössing eenmaal per 24 uur en niet vóór 17.00. Wachtc. en korp. van aflössing kunnen, naar overleg, worden afgelost; indien Garn.C. deze wachttijd eenmaal tusschen tijds worden afgelost; in het tusschen-tijd gelast, wordt wachtparade te 19.00 gehouden en heeft tusschen-tijdsche aflössing plaats volgenden dag te 7.00. Garn.C. bepaalt tijdstip-pen van aflössing schildwachten; in den regel om de 2 uur; hij stelt tijdstippen vast, waarop wacht. rondes zullen verrichten; hij geeft wacht. schriftelijke instructie, bevattende:

a. bepalingen omtrent sterkte, samenstelling, tenuue en wijze van aflössing van de wacht en die omtrent getal en plaatsing der schildwachten; b. bijzondere verplichtingen wacht. , waaromder voorschriften hoe te handelen bij ontstaan ongeregeldeheden en bij ontstaan brand in of in nabijheid wachttent; c. bijzondere verplichtingen schildwachten.

15. Officieren en onderofficieren van een garn. wacht zijn gewapend met geladen, doch op veilig gesteld pistool en, voorwat onbepaalden officieren en onbepaalden onderofficieren boven rang van sergeant betreft, bovendien met klewang (bereiden officieren, adj.o.o. en kornetten met sabel).

16. Soldaten zijn gewapend met geweer of karabijn; soldaten, die dienst doen als schildwachts te paard, bovendien gewapend met sabel.

17. Met geweer of karabijn bewapende schildwachten en aflössingen te voet hebben magazijn gewuld (geweer in rust).

18. Met geweer of karabijn bewapende schildwachten en aflössingen te

IIIe Divisiegroep.	IVe Divisiegroep.	Legertroepen en treinen.
<i>Stafkwartier.</i>	<i>Stafkwartier.</i>	<i>Artillerie.</i>
<i>Verbindingsafdeeling.</i>	<i>Verbindingsafdeeling.</i>	1e Artilleriemeetcompagnie.
<i>IIIe Verkenningafdeeling.</i>	<i>IVe Verkenningafdeeling.</i>	2e Artilleriemeetcompagnie.
Staf.	Staf.	13e Regiment artillerie
13e Eskadron wielrijders.	15e Eskadron wielrijders.	(12 l. St.).
7e Compagnie wielrijders. (1)	16e Eskadron wielrijders.	14e Regiment artillerie
3e Mitrailleurpeloton.	4e Mitrailleurpeloton.	(12 l. St.).
3e Res. Eskadron huzaren.	4e Res. Eskadron huzaren.	15e Regiment artillerie
3e Sectie mortieren van 8.	4e Sectie mortieren van 8.	(15 hw. l. 15).
3e Sectie pantserwagens.	4e Sectie pantserwagens.	16e Regiment artillerie (7 veld).
		17e Regiment artillerie (7 veld).
<i>IIe Afdeeling artillerie.</i>	<i>9e Afdeeling artillerie.</i>	<i>Lucht doelbestrijdingsmiddelen.</i>
<i>3e Compagnie politietroepen.</i>	<i>2e Compagnie politietroepen.</i>	1e t/m Ve Afdeeling lucht doel-artillerie.
<i>Ve Divisie.</i>	<i>VIIe Divisie.</i>	1e t/m 9e Compagnie lucht doelmitrailleurs.
Stafkwartier.	Stafkwartier.	<i>Luchtstrijdkrachten.</i>
Verbindingsafdeeling.	Verbindingsafdeeling.	Worden door den O.L.Z. naar behoefte ingedeeld.
2e Regiment infanterie.	7e Regiment infanterie.	<i>Weerdienst.</i>
13e Regiment infanterie.	18e Regiment infanterie.	Weerdienstafdeeling.
17e Regiment infanterie.	20e Regiment infanterie.	<i>Treinen.</i>
5e Mitrailleurcompagnie.	7e Mitrailleurcompagnie.	Pontonafdeeling van het H.K.V.
5e Eskadron wielrijders.	7e Eskadron wielrijders.	<i>Autoregiment.</i>
3e Regiment artillerie.	1e Regiment artillerie.	Staf.
5e Compagnie pioniers.	7e Compagnie pioniers.	Ve Autobataljon.
		VIe Autobataljon.
<i>VIe Divisie.</i>	<i>VIIIe Divisie.</i>	Autosectie voor paardenvervoer.
Stafkwartier.	Stafkwartier.	
Verbindingsafdeeling.	Verbindingsafdeeling.	
3e Regiment infanterie.	5e Regiment infanterie.	
6e Regiment infanterie.	16e Regiment infanterie.	
14e Regiment infanterie.	21e Regiment infanterie.	
6e Mitrailleurcompagnie.	8e Mitrailleurcompagnie.	
6e Eskadron wielrijders.	8e Eskadron wielrijders.	
7e Regiment artillerie.	5e Regiment artillerie.	
6e Compagnie pioniers.	8e Compagnie pioniers.	
<i>IIIe Divisiegroepstrein.</i>	<i>IVe Divisiegroepstrein.</i>	
Staf.	Staf.	
IIIe Verlichtingsafdeeling.	IVe Verlichtingsafdeeling.	
IIIe Verbandplaatsafdeeling.	IVe Verbandplaatsafdeeling.	
IIIe Ziekenstafafdeeling.	IVe Ziekenstafafdeeling.	
IIIe Pontonafdeeling.	IVe Pontonafdeeling.	
<i>3e Compagnie aan- en afvoertroepen.</i>	<i>4e Compagnie aan- en afvoertroepen.</i>	
<i>IIIe Autobataljon.</i>	<i>IVe bataljon.</i>	

(1) Zal met ingang van 1 October 1939 door 14 E.W. worden vervangen.

30. C. opgekomen wacht gaat zoo spoedig mogelijk opstelling schildwachten na en overtuigt zich, dat zij met hun verplichtingen bekend zijn; z.n. vergezeld van korp. van aflossing. Daarna houdt hij met de niet op post zijnde manschappen theorie over hun algemeene gedrag-regels en de bijzondere verplichtingen voor de posten. Bij wacht onder commando van een officier geschiedt dit door onderofficier.

31. Wacht. overtuigt zich van waakzaamheid schildwachten (rondes). Hij verwijderd zich overigens slechts van de wacht, wanneer en voor zoo lang dit noodig is; een ond.off. of korp. blijft steeds bij de wacht aanwezig. Tot de wacht behoorende militairen verwijderden zich niet dan bij noodzaak. Wacht. (vervanger) steeds volkomen waakzaam.

32. Wacht. regelt dienst bij de wacht zoodanig, dat deze gelijkelijk wordt verdeeld. Hij — bij een wacht onder commando van een officier de oudste ond.officier — legt schildwacht aan, waaruit blijkt, welke manschappen verschillende posten bezetten en zorgt, dat aflossing schildwachten op daarvoor bepaalde tijdstippen plaats heeft. Bij plotselinge weersverandering of tot gelijkmatige verdeling van den dienst kan wacht. op eigen verantwoordelijkheid afwijken van voorgeschreven tijd-stippen van aflossing; hiervan melding maken op schildwacht. Wacht. geeft schildwacht over aan opvolger (zie art. 36).

33. Wacht. zorgt voor orde en reinheid in wachtverblijf. In wacht-lokaal geen andere personen, dan die zich daar voor dienst moeten bevinden. Zonder toestemming van wacht. mag niemand iets van kleeding of uitrusting afleggen of aan tennue veranderen. Tenzij Garn.C. anders bepaalt, mag — behalve door wacht. (vervanger) — tijdens nachtdienst op de rustbank of bints worden geslapen.

34. Wacht. bepaalt of het buiten het wachtverblijf dienstdoende wachtpersoneel overkleding zal dragen. Aan het personeel der wacht, met uitzondering van degenen, die buiten het wachtverblijf dienst verrichten, is rooken toegestaan. Sterke drank mag in het wachtverblijf niet aanwezig zijn, noch worden gebruikt door de tot de wacht behoorende militairen.

35. Wanneer door politie, brandweer of militairen, dan wel door burgers hulpverleening aan een wacht wordt gevraagd, geeft wacht. — wanneer beschikbare tijd niet toelaat, orders aan Garn.C. of off.v.piket te vragen — daaraan gevolg, voor zoover zijn verplichtingen zich daar-tegen niet verzetten. C. van dat deel der wacht, hetwelk tot hulpverleening wordt uitgezonden, geeft gevolg aan aanvullingen en wenschen van dengezonden, tot wiens beschikking hij is gesteld of tot wiens hulp hij is uitgezonden. Van verleende hulp onmiddellijk mededeeling doen aan off. van piket, of — indien deze niet is aangewezen — aan Garn.C. Ontvangt wacht. van een der schildwachten mededeeling van bijzonder voorval (art. 40), dan neemt hij de noodige maatregelen.

36. Wacht. maakt wachtrapport op, dat, na aflossing wacht, met schildwacht en buitengewone rapporten op garn. bureel wordt bezorgd.

voet hebben bajonet opgezet, schildwachten en aflossingen te paard hebben sabel getrokken.

22. Garn.C. kan één of meer kapiteins of luitenants, behoorende tot de aanwezige troepen, bij toerbeurt aanwijzen als off. v. piket.

23. Off. v. piket waakt voor goede uitvoering van den garn. wachtdienst, alsmede, indien patrouilles zijn uitgezonden, van den garn. patrouilledienst en gaat deze diensten tot in bijzonderheden na. Hij handelt overeenkomstig door Garn.C. gegeven bevelen; hij is bewapend met klewang (sabel) en geladen, doch op veilig gesteld pistool.

24. Garn.wachten komen in het geweer:

a. als eerbewijs (zie artt. 41 en 42);

b. bij aflossing wachten (zie art. 27) en, indien wacht. dit tot onderhouden waakzaamheid noodig oordeelt, ook op uren van aflossing schildwachten en, voor zooveel noodig, op daartusschen gelegen tijdstippen;

c. voor off. v. piket op diens last.

26. Bij het in het geweer komen van de wacht wordt verzameld in linie, wanneer sterkte 7 hoofden of minder bedraagt, in linie op 2 gelederen, bij grootere sterkte; opstelling volgens de grootte. Tamboer, hoornblazer of trompetter stelt zich op rechtervleugel, gericht met voorste gelid, met 3 passen tusschenruimte, op. Wacht. plaatst zich met zelfde front als wacht op 2 passen vóór het midden, of — wanneer beschikbare ruimte dit toelaat — op rechtervleugel (links van tamboer, hoornblazer of trompetter).

27. Wacht komt in het geweer en neemt houding aan met geweer (karabijn) aan den schouder, wanneer aflossing wachtverblijf nadert. C. opkomende wacht stelt deze ter linkerzijde van — of, wanneer ruimte zulks niet toelaat — tegenover aftredende wacht op. Beide wachten brengen, te beginnen met aftredende wacht, elkander den eeregroet. Wachten. doen daarna hun wachten op de plaats rusten. C. opkomende wacht wijst korp. van aflossing (of soldaten, als zoodanig dienstdoende) aan; vervolgens bepaalt hij, welke manschappen het eerst op post komen en voor welken post ieder hunner wordt bestemd. Ieder der voor den dienst van schildwacht bestemde militairen krijgt een nummer; wacht. doet aantekening houden van namen en nummers van het tot de wacht behoorende personeel. Korp. van aflossing van de aftredende wacht brengt eerste aflossing der opkomende wacht op post; korp. van aflossing van de opkomende wacht daarbij tegenwoordig. Treedt als korp. van aflossing van de aftredende wacht een als zoodanig dienstdoend soldaat op, dan mag deze niet het bevel voeren over de bij de aflossing der opkomende wacht ingetreden korporaals. In dat geval brengt korp. van aflossing van laatstbedoelde wacht de schildwachten op post, waarbij korp. van aflossing aftredende wacht tegenwoordig is.

29. Nadat wacht is overgegeven en korp. van aflossing met afgeloste schildwachten zijn teruggekeerd, marcheert aftredende wacht af. Opkomende wacht zal daarbij na — tenzij ruimte niet toeliet de opkomende wacht links van de aftredende op te stellen — de plaats van de af-

gedurende aflossen en van aanvang tot einde nachtdienst geen eerbewijzen, uitgezonderd voor H.M. de Koningin en voor de leden van het Kon.

Huis.

42. Garn.wachten komen in het geweer en brengen den militairen eeregroot:

a. wanneer H.M. de Koningin, een lid van het Koninklijk Huis, dan wel een door of vanwege H.M. de Koningin uitgereikt of met Koninklijke toestemming gevoerd ontplooid vaandel (standaard) het wachterverblijf nadert of voorbijgaat;

b. wanneer het stoffelijk overschot van een persoon, die met militaire eer ter aarde wordt besteld, het wachterverblijf voorbijgaat;

c. wanneer nabij het wachterverblijf voorlezing geschiedt van besluiten of proclamaties, waarbij uit naam van H.M. de Koningin wordt gesproken.

Garn.wachten komen in het geweer en nemen de houding aan met de geweren of karabijnen in den arm bij nadering wacht door:

a. den M.v.D., als zoodanig kenbaar of bekend;

b. een opper- of vlagofficier;

c. den bevelhebber in de betrokken Mil. Afd.;

d. den Garn.C.

43. Schildwachten brengen in omstandigheden, omschreven in art. 42,

eerbewijzen, als voor garn.wachten is bepaald. Schildwachten brengen den C. van een gewapenden troep, dan eindigt het eerbewijs, wanneer de troep voorbij is. Met geweer of karabijn bewapende schildwachten te voet nemen voor officieren de houding aan met het geweer (de karabijn) in den arm en voor onderofficieren de houding met het geweer (de karabijn) bij den voet. Aan ridders M.W.O., die model-kruis dragen, brengen zij den militairen groot als voorgeschreven voor officieren. Voor

korporaals verrichten schildwachten geen eerbewijzen.

44. Schildwachten stellen zich tot het brengen van den militairen groot en van den militairen eeregroot, 2 pas rechts van schilderhuis op, tenzij anders is bepaald, of wanneer zij zich op zoodanigen afstand van het schilderhuis bevinden, dat het eerbewijs niet tijdig zou kunnen worden gebracht. In het laatste geval wordt de groot gebracht ter plaatse, waar zij zich bevinden. Dubbelposten stellen zich tusschen hun schilderhuizen en op 2 passen zijwaarts daarvan op; zij brengen de eerbewijzen gelijkzijdig.

45. Tot handhaving krijgstuicht onder niet in dienst zijnde militairen buiten de kazernecomplexen kan Garn.C. uitzenden van patrouilles be- velen. Deze patrouilles treden op tegen militairen, die buiten de kazerne-complexen handelingen plegen, strijdig met krijgstuicht of met orde en rust, en stellen hen zoo noodig in arrest in de hoofdwachst of in een kazernewachst.

46. Garn.C. stelt sterkte, samenstelling, tennue en bewapening, als mede verplichtingen patrouilles vast. Patrouilles mogen particuliere wo-

Bij tusschentijdsche aflossing wachtc. maakt laatstoptredende C. dit rapport op; deze ontvangt noodige gegevens betreffende eerste gedeelte van de wacht schriftelijk van voorganger. Wachtrapport vermeldt bevindingen bij overnemen wacht (z.n. verwijzing naar buitengewoon rapport), — namen wachtc. en kader, — tijdstippen bezoek off. v. piket, verrichte rondes en bijzonderheden betreffende personeel der wacht. Is vervanging personeel noodig, dan stelt wachtc. sergeant (wachtmeester) van de week van het betrokken onderdeel daarmede in kennis en maakt van vervaanging melding in wachtrapport.

40. Ongeacht *bijzondere verplichtingen* voor schildwachten, gelden voor deze de volgende *algemeene gedragsregels*:

a. niet in beweging zijnde schildwachten te voet staan, in de houding van „*op de plaats = rust*” met geweer (karabijn) bij den voet, 2 passen rechts van schilderhuis, tenzij anders bepaald; dubbelposten plaatsen zich tusschen hun schilderhuizen en op twee passen zijwaarts daarvan;

b. in beweging zijnde schildwachten te voet loopen in de houding, met geweer (karabijn) aan den schouder, *in den tijdmaat van den gewonen pas* heen en weer; dubbelposten zullen elkander ongeveer midden tusschen beide schilderhuizen ontmoeten;

c. schildwachten te paard doen paard stilstaan en blijven in houding met sabel in houding van „*draagt—sabel*”;

d. alleen bij zeer ongunstig weer in schilderhuis schuilen; tot het doen van eerbewijzen en bij nadering aflossing, patrouilles en verdachte personen dit tijdig verlaten;

e. bij nadering aflossing, zich opstellen als aangegeven onder a en houding met geweer (karabijn) aan den schouder aannemen;

f. bijzondere verplichtingen woordelijk overgeven aan opvolger;

g. schildwacht voor het geweer waakt in het bijzonder voor veiligheid wacht; moet de wacht in het geweer komen, dan roept hij „*in 't geweer*”;

h. indien iets bijzonders voorvalt, wachtc. waarschuwen door gebruik maken van schel, telefoon, toeroep aan post voor het geweer of tusschenpost, of door tusschenkomst voorbijganger; bij brand of onraad bewoners nabijzijnde huizen, politie en brandweer waarschuwen; bij dubbelpost waarschuwt één der schildwachten;

i. zingen, fluiten, zitten, lezen, zonder noodzaak spreken, is verboden; niet verder dan 30 pas van schilderhuis verwijderen, tenzij anders bepalingen zijn gegeven;

j. is verantwoordelijk voor orde en reinheid op en nabij post; gedrukte geschriften alleen aanbrengen en verwijderen op last wachtc.;

k. bedaard, doch beslist optreden;

l. na waarschuwing, desnoods met kracht van wapenen verplichtingen nakomen;

m. indien aangevallen, zoo noodig van wapenen gebruik maken; tegenover bedreiging met geweld op beslisten toon waarschuwing geven, dat bij aanranding tot gebruik wapenen wordt overgegaan.

41. Garn.wachten en tot die wachten behoorende schildwachten doen

(1) Het voorschrift „Laden en lossen” was als bijlage II opgenomen in het Voorschrift Militair Vervoer (boekwerk No. 21) van 1936. Dit is inmiddels ingetrokken en vervangen door het Voorschrift Militair Vervoer (boekwerk No. 21) van 1938, waarin het Voorschrift „Laden en lossen” niet meer voorkomt.

in geen ander voorschrift voorkomen, worden hier als leidraad de bepalingen uit het oude voorschrift gegeven. Aangezien een nieuw Voorschrift Laden en lossen nog niet is verschenen en de desbetreffende bepalingen

verdeling manschappen, paarden en voertuigen over rijtuigen of wagens spoorwegmaterieel. Nagaan bruikbaarheid materieel, aantekening maken plaats inlading, beschikbare inlaadmiddelen, tijdstip beschikbaarstelling onderofficier in verbinding met stationsof (-commandant) omtrent 6. C. van te vervoeren troep stelt zich door middel van officier of vastzetten der raden gebruikt men *stopwieggen*.

men ook *laadgoten* of *spoorstaven* (op de breede zijde gelegd). Voor het tusschen de schuifdeuren opgesloten. Bij laden van voertuigen gebruikt en overbruggd met *losse bruggen*, welke tot in de wagens worden gelegd en 5. Ruimte tusschen te beladen wagens en perons of laadplaatsen wordt voor voertuigen beweegbare kranen.

4. Bij gebrek aan vaste laadrichtingen worden voor paarden en voertuigen noodbruggen gebezigd, dan wel voor paarden koerbruggen en laden).

en voertuigen, die uitsluitend over den kop kunnen worden ge- dooch voorzien van deuren (niet bruikbaar voor laden van houwtiers 3. c. bij uitzondering, open goederenwagens met vast kop- en zijschotten, kunnen worden afgenomen of neergeslagen;

4. b. open goederenwagens, waarvan één of meer kop- of zijschotten wagens zonder wanden (platte);

3. Voor vervoer van *geschut* en *voertuigen* gebruikt men: 3. a. wagens zonder wanden (platte);

leidens en harnaschmenten. 2. Gesloten goederenwagens en veewagens kunnen worden ingericht voor vervoer van 6 *paarden* en 2 geleiders. Door spoorwegmaatschappij worden 2 sluitboomen aangebracht en wel één evenwijdig met en op

een afstand van ongeveer 2,3 m van den voortwand en één op gelijken afstand van den achterwand, hangende met kettingen en knevels aan ringen, daartoe ter weerszijden van de deuropeningen in de zijwanden bevestigd; bij gemis aan sluitboomen fouragesstrikken gebruiken. Paarden evenwijdig met de zijwanden plaats, 2 rijen van 3, hoorden naar

elkaar; vloer bestrooien met zand (geen stroo), overige ruimte voor ge- 4 banken, dus plaats voor 32 *personen*, bij grootere wagens voor 40 à 48

zien van zitbanken en gesloten lantaarns. In elken wagen ter weerszijden gesloten goederenwagens of bagagewagens ingericht; deze worden voor- 1. Bij ontbreken van genoegzaam aantal personenrijtuigen worden

personen. 2. Gesloten goederenwagens en veewagens kunnen worden ingericht voor vervoer van 6 *paarden* en 2 geleiders. Door spoorwegmaatschappij worden 2 sluitboomen aangebracht en wel één evenwijdig met en op

een afstand van ongeveer 2,3 m van den voortwand en één op gelijken afstand van den achterwand, hangende met kettingen en knevels aan ringen, daartoe ter weerszijden van de deuropeningen in de zijwanden bevestigd; bij gemis aan sluitboomen fouragesstrikken gebruiken. Paarden evenwijdig met de zijwanden plaats, 2 rijen van 3, hoorden naar

elkaar; vloer bestrooien met zand (geen stroo), overige ruimte voor ge- 4 banken, dus plaats voor 32 *personen*, bij grootere wagens voor 40 à 48

zien van zitbanken en gesloten lantaarns. In elken wagen ter weerszijden gesloten goederenwagens of bagagewagens ingericht; deze worden voor- 1. Bij ontbreken van genoegzaam aantal personenrijtuigen worden

personen. 2. Gesloten goederenwagens en veewagens kunnen worden ingericht voor vervoer van 6 *paarden* en 2 geleiders. Door spoorwegmaatschappij worden 2 sluitboomen aangebracht en wel één evenwijdig met en op

een afstand van ongeveer 2,3 m van den voortwand en één op gelijken afstand van den achterwand, hangende met kettingen en knevels aan ringen, daartoe ter weerszijden van de deuropeningen in de zijwanden bevestigd; bij gemis aan sluitboomen fouragesstrikken gebruiken. Paarden evenwijdig met de zijwanden plaats, 2 rijen van 3, hoorden naar

elkaar; vloer bestrooien met zand (geen stroo), overige ruimte voor ge- 4 banken, dus plaats voor 32 *personen*, bij grootere wagens voor 40 à 48

Uit het voorschrift Laden en Lossen (1).

HOOFDSTUK III.

Hoofdstuk III.

ningen en terreinen niet betreden dan op verzoek om bijstand van bewoners, gebruikers of politie.

58. Op nationale feestdagen wordt van de kazerne- en van de overige, daarvoor in aanmerking komende, militaire gebouwen de nationale vlag (zonder wimpel) uitgehangen.

121. Van het bericht van overlijden tot en met den dag, waarop het stoffelijk overschot van het overleden lid van het regeerend Vorstenhuis ter aarde wordt besteld, wordt van de kazerne- en van de overige, daarvoor in aanmerking komende, militaire gebouwen van zonsopgang tot zonsondergang de nationale vlag (zonder wimpel) halfstok uitgehangen.

Hoofdstuk II.

officier en 6 man, bij de art. alle kanonniers van het te laden stuk, aanwijzen en een officier of een onderofficier met het toezicht belasten; deze is verantwoordelijk voor plaatsing en bevestiging van het materieel op de wagens; na afloop — na persoonlijk onderzoek, waarbij stationsbeambte — brengt hij verslag uit aan troepen C. Zoo mogelijk voertuigen gelijk met paarden laden, vóór- en achterwagens zoo noodig van elkaar scheiden, zoo ook affuiten en voorwagens. Raderbrancards uit elkaar nemen en tusschen andere voertuigen of in bagagewagens laden.

14. Platte wagens kunnen zowel zijdelings als aan den kop worden beladen. Bij affuiten van 12 h.w., 12 l. St. en grootere kalibers is zijlading mogelijk, indien geheele zijwand kan worden neergeslagen. Bij 15 h.w. en zeer zware voertuigen is slechts koplading mogelijk. Koplading heeft voordeel, dat voertuigen zonder wonden en zonder vóór- en achterwagens te scheiden, kunnen worden opgeden; bij zijlading veelal mogelijk aantal wagens tegelijk te beladen.

17. Op een platten wagen of een open goederenwagen kunnen in den regel één vierzijdige of twee tweezijdige voertuigen worden geladen. Toepassing van de volgende samenvoegingen geeft gelegenheid grooter aantal voertuigen te laden:

a. één stuk (vuurmond en caisson met voorwagens) van 7 veld;
 b. één vuurmond met voorwagens en één middelvoorwagen of caissonachterwagens van 12 h.w.;
 c. twee caissons van 7 veld of van 12 h.w.;
 d. twee vuurmonden met voorwagens van 6 veld;
 e. vier infanteriepatrooncaissons;
 f. één zoeklichtinstallatie van 60 cm met enkele mast.

18. Bij vervoer van tot de *pontonafdeling* (P.A.) behorende voertuigen volgende in acht nemen: Voor laden van voertuigen, waarop een ponton, zooveel mogelijk spoorwagens van ten minste 6,7 m lengte bezigen. Bij gebruik van wagens van mindere lengte tusschen geladen wagens eenige ledige voegen.

Ponton- en schraagwagens van de rijdende P.A. bij voorkur koplading. Bij zijdelings laden kan voorafgaand lossen van de bepaking noodig zijn. Ledige voertuig dan zijwaarts over losse bruggen op wagen schuiven en bepaking weder aanbrengen. Bij zijlading bepakte voertuigen, deze achterwaarts in schuine strekking op wagens brengen en daarna rechtzetten.

19. Disselboomen bij vierzijdige voertuigen uitnemen. Indien noodig, voortrukken der voertuigen zoodanig omzetten, dat treklijn naar achteren is gekeerd. In den regel lamoenberrieboomen van karren en patrooncaissons niet uitnemen. Een eenvoudige steun moet voorkomen, dat de boomen op bodem spoorwagens rusten. Moeten de boomen wel worden uitgenomen, dan moeten de trekhouten steunen op stuk hout of voorwerp van zoodanige dikte, dat de ijeren oogen niet met bodem spoorwagen in aanraking komen. Na het laden worden disselboomen en lamoenberrieboomen onder voertuigen gelegd (zoo noodig vastgebonden).

20. Bij het laden op volgende letten:

(met krijt op treeplanken schrijven). Vragen om tijdig beschikbaarstellen benodigd materieel.

8. Als troepen C. treedt op de naar rang en ancienniteit hoogste C. van een met eenzelfde trein te vervoeren troepen- of treinafdeeling. Cn. van Afd. art., van Reg. der verschillende wapens en hoogere C., die met hun o.h. afdeelingen worden vervoerd, treden *niet* op als troepen C.

Troepen C. is verantwoordelijk voor het laden en geeft bevelen omtrent opmarsch en opstelling troep nabij stationsterrein (dekking tegen luchtwaarneming). Hij wijst kader en manschappen aan, om paarden en voertuigen in kortst mogelijken tijd in te laden en regelt instappen troep. Zoo noodig wijst hij een wacht aan tot bewaking arrestanten en tot handhaving orde.

9. *Laden officierspaarden* geschiedt door oppassers, overige paarden door berijders of bestuurders, voor zoover niet belast met laden voertuigen. Voor zoover laden paarden niet onder rechtstreeksch toezicht van eskadrons- of batterij Cn. plaats heeft, belast troepen C. een officier of onderofficier daarmee. Paarden in den regel opgezadeld en opgetuigd vervoeren; singel lossen gespen; paarden afstangen; sabels en karabijnkokers afnemen. Draagpaarden steeds ongezadeld vervoeren. Zw. mitr. en draagzadels in bagagewagen medevoeren. Paarden afdeelen naar het aantal (gewoonlijk 9), dat elke wagen moet bevatten. Aan weerszijden van de losse brug (laadplank) één man opstellen. Paarden met lossen teugel, snel achter elkaar, in den wagen brengen; het is verkeerd, hen daarbij aan te zien. Is een paard weigerachtig, dan ander voorgaan. Blijft een paard zich verzetten, dan wordt het door 2 man, die elkaar achter het paard de hand reiken, geholpen. Bij paarden, welke slaan, worden singels, broeken of fouragestrikken gebezigd. Ook kan het paard met bedekte oogen achterwaarts in den wagen worden gezet.

10. Bij laden van 6 paarden in één wagen, sluitboomen aan zijde geopende deur uitlichten, aan andere zijde blijven ze ingehaakt. Zoodra 3 paarden met achterhand nabij een der kopeinden in den wagen zijn geplaatst, sluitboom inhaken, zoodat knevel geklemd is tusschen ring en wand van den wagen en paarden met longes of halsterkettingen daaraan bevestigen. De 3 andere paarden op gelijke wijze in den wagen plaatsen. Schuifdeur(en) niet geheel dicht, doch vastzetten met de klink.

11. Moeten paarden loodrecht op de zijwanden worden geplaatst, dan kan het laden, naar gelang van de inrichting van den wagen, terzijde of aan den kop geschieden. Bij zijlading komen paarden beurtelings re. en li. van opening naast elkaar, hoofden van ingang afgekeerd. Bij koplading komen zij opvolgend naast elkaar in den wagen. De paarden worden na het binnenbrengen met longes of halsterkettingen aan ringen vastgebonden. Is laatste paard in wagen, dan sluitboom vóór ingang plaatsen, brug wegnemen en deur sluiten.

12. In elken wagen 2 man als stalwacht, uitgezonderd in wagens, waarin paarden loodrecht op zijwanden zijn geplaatst; hierin in den regel geen plaats.

13. Voor laden van voertuigen per open of platten wagen een onder-

25. Zoodra trein op plaats van bestemming stil staat, verlaten officieren, de niet in de rijtuigafdeelingen der manschappen ingedeelde onderofficieren en de wacht den trein. Troepen C. wijst in overleg met stationschef (commandant) losplaatsen voor paarden en voertuigen en verzamelsplaatsen en geeft bevelen, opdat stationssterren en toegangen daarvan zoo spoedig mogelijk worden ontruimd.

26. Op signaal „halt” of bevel „uitstappen” stappen manschappen en ingedeeld kader uit en verzamelen zich vóór den ingang van hun rijtuigafdeeling, met den rug naar deze gekeerd; zij worden afdeelingsgewijze — met uitzondering van de werkers, bij lossen paarden, voertuigen enz. ingedeeld — naar verzamelsplaats geleid. Den en ander, voor zoover bij oorlogsvervoer troepen C. in verband met vijandelijke aanvallen of luchtverkenning, geen andere maatregelen noodig oordeelt.

27. Kader, dat toezicht bij laden had, geleidt de werkers naar de losplaatsen. Lossen van paarden en voertuigen geschiedt zoo mogelijk gelijktijdig en in omgekeerde volgorde als bij laden. Paarden opzadeln, mitr. wederom aan draagzadels bevestigen; stukken en andere voertuigen naar verzamelsplaats rijden en aldaar aanspannen. Wiggen en gereedschappen verzamelen en opbergen. Zoodra lossen is geëindigd, werkers door toezicht houdend kader naar de verzamelsplaats doen geleiden.

- 1e. alle raden met wiggen stoppen en z.n. met touw aan elkaar verbinden; bij wiggen zonder opstaande randen per rad 3 wiggen (één voor en één achter het rad, liggende op de langste zijde, met kortste zijde tegen radband; derde met korten opstaanden kant zijdelings tegen velg); wiggen met draadnagels vastzetten;
- 2e. disselboomen, indien zij op de voorwerpen dragen, daaraan bevestigen;
- 3e. bij wrijving van deelen van voertuigen op elkaar, platting aanbrengen;
- 4e. geen voorwerp mag buiten ladingsprofiel uitsteken. Steekt een deel van den last over den bufferbalk heen, dan volgende in acht nemen: *a.* tot op 2 m boven de spoorstaven mag lading slechts zoover over bufferbalk uitsteken, dat tusschen de schijven der niet ingedrukte buffers en lading nog ten minste 40 cm, bij grootere hoogte dan 2 m, ten minste 20 cm vrij blijft; *b.* steekt lading verder over bufferbalk uit, dan een schutwagen bijzetten; *c.* ter voorkoming van beschadiging, lantaarns afnemen.

22. *Het instappen.* Troepen C. doet kader uittreden, manschappen in afdeelingen verdeelen, naar gelang van aantal te bezetten plaatsen, en deze in colonne met tweeën verzamelen tegenover de deuren. In elke afdeeling z.m. een onderofficier of korporaal. Troepen C. geeft daarna bevel (signaal voorwaarts) of teeken tot instappen.

Vaandel (standaard) in afdeeling korpsc.

Wacht stapt in, nadat alle manschappen hebben plaatsgenomen. Officieren stappen in, nadat rijtuigen en wagens mindere militairen zijn gesloten.

23. Op elken wagen, waarop voertuigen zijn geladen, bevindt zich gedurende vervoer ten minste één man; bij keukenwagens z.n. keukenpersoneel. Officier of onderofficier, belast met toezicht op laden, onderzoekt nu en dan stand en bevestiging voertuigen. Bij groote rusthalte stalwachten en manschappen bij voertuigen doen aflossen. Op bevel troepen C. tevens personeel, vervoerd in goederenwagens, aflossen door personeel uit rijtuigafdeelingen. Troepen C. wijst officier of onderofficier — aan wien het noodige personeel wordt toegevoegd — aan, om gedurende halten tegen wanordelijkheden op te treden; alléén in zeer dringende gevallen vergunt deze officier of onderofficier aan enkele personen, de rijtuigen of wagens te verlaten.

24. Bij langdurig vervoer neemt troepen C. maatregelen voor voeding menschen en paarden; zorgen voor goed drinkwater bij rusthalten; emmers gereed houden. Zoodra trein voor de groote rusthalte stilstaat, stappen officieren en wacht uit en worden posten uitgezet. Overigen stappen uit op signaal „halt” of bevel „uitstappen”. Ledergoed, geweren, karabijnen en mitr. M. 20 in rijtuigen achterlaten. Zijn hoofden der paarden afgekeerd van zijde, waar wordt uitgestapt, dan begeven stalwachten zich — na verlaten wagens — naar die zijde. Bij elke twee wagens ten minste één man stalwacht. Vijf minuten vóór vertrek wordt bevel of signaal tot instappen gegeven.

ting en onderhoud vrijgesteld; wel gebruik maken van aanwezige stallingsruimte — mits afgeschieden van woonverblijf — voor stalling van paarden en onderbrenging van de voor toezicht noodige militairen. Geen inkwartiering in huizen, waarin besmettelijke ziekte heerscht. Deze omstandigheden moet inwoner vóór het uitreiken biljetten aan kwartiermakers mededeelen aan burgemeester; bij in gebreke blijven moet inwoner ingekwartierden opnemen (mits in de woning geen besmettelijke ziekte heerscht) en ten spoedigste voor eigen rekening elders in hun huisvesting en onderhoud voorzien.

Huisgezinnen zonder mannelijke personen boven de 20 jaren worden niet met inkwartiering belast.

22. Vordering van transporten strekt tot verschaften of beschikbaar houden van tot het doel geschikte middelen van vervoer met geleiders en wat verder tot gebruik daarvan noodig is.

24. Bij vordering van middelen van vervoer plaats en uur van beschikbaarstelling opgeven, zoomede waarheen transport moet geschieden. Mocht van de middelen van vervoer geen gebruik zijn gemaakt, dan wordt niettemin voor beschikbaarstelling schadevergoeding reglement verstrekt.

33. In geval van oorlog of oorlogsgevaar kan den Opperbevelhebber (Commandant van het Veldleger) machtiging worden verleend, om op zoodanige wijze in de behoefte van inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantien te voorzien, of door zijn ondergeschikten te doen voorzien, als hem, op zijn verantwoordelijkheid, het meest geschikt voorkomt, hetzij door het benooidigde na voorafgaande vordering te doen verstrekken, of in dringende omstandigheden zonder voorafgaande vordering in gebruik of in eigendom te doen nemen.

35. Wanneer aan vorderingen geen gevolg is gegeven, hetzij door weigering, hetzij door nalatigheid, wordt daarin voorzien ten koste van daartbij betrekken inwoner.

36. Indien weigering of nalatigheid betrekking heeft op middelen van vervoer of op leverantien, die niet ten koste van weigerachtige of nalatige zijn te verkrijgen, kan hij, die vordering gedaan heeft, zich in bezit stellen van het noodige en desnoods lastgeven tot binnendringen woning weigerachtige of nalatige.

Dit binnentreden geschiedt in tegenwoordigheid van kantoorrechter of van een der leden van het gemeentebestuur. Dit geldt niet in geval van oorlog of oorlogsgevaar.

44. Gestraft wordt ieder militair, die in de woning, waar hij is ingekwartierd, of met betrekking tot geleverde middelen van vervoer en de daartbij behoorende personen, of ten opzichte van leverantien, zedeloos, baldadige of kwelende handelingen heeft gepleegd of doen plegen. De ingekwartierde wordt, op verzoek inwoner, dadelijk uit het kwartier verwijderd.

Bijlage 6.

2. Alle aanvragen worden schriftelijk gedaan en moeten aanwijzing bevatten van:

HOOFDSTUK IV.

Uit de Inkwartieringswet, enz.

(Boekwerk No. 31).

Bijlage 5.

4. *Aanvraag* tot inkwartiering, transporten en leverantien geschiedt aan burgemeester op vertoon van marschorder (lastgeving of reiswijzer).
5. *Vorderingen*, te dier zake aan inwoners te doen, geschieden door burgemeester. In geen geval mogen van militaire zijde rechtstreeks van inwoners verstrekkingen worden geëischt.
7. Bij inkwartiering verschaft burgemeester, indien noodig, lokalen, geschikt tot betrekken wachten en tot berging goederen — uitgezonderd munitie — alsmede terreinen tot plaatsing materieel der troepen.
8. Burgemeester treft met betrekking tot zieke militairen, die niet onmiddellijk naar ziekeninrichting kunnen worden gebracht, zoodanige schikkingen, als de goede zorg voor verpleging vordert.
9. Inkwartiering en onderhoud omvat naarmate van de aanvraag:
- 1e. huisvesting met verstrekking van nachtligging, vuur en licht of plaats aan den haard, ter keuze inwoner, en voorts met of zonder voeding; in het laatste geval zoo noodig met verschaffing van hetgeen tot het gereedmaken van spijzen wordt vereischt;
 - 2e. het stallen van dienstpaarden;
 - 3e. in bijzondere omstandigheden verschaffen van spijs en drank, zonder huisvesting en stalling.
10. Officiëren zorgen zelve voor hun voeding, voor zoover gelegenheid bestaat, zich die tegen betaling te verschaffen en, wanneer zij afzonderlijk in dienst reizen, ook voor hun huisvesting.
12. Inkwartiering en onderhoud kan ten gerieve der inwoners door gemeente worden verschaft:
- 1e. in gebouwen der gemeente, mits van het noodige voorzien en niet verder dan 3 mijlen (km) buiten de bebouwde kom;
 - 2e. bij personen, bereid zich vrijwillig met inkwartiering en onderhoud te belasten en die behoorlijk kunnen voldoen aan hetgeen mag worden geëischt.
- Worden de wijzen 1e. en 2e. niet toegepast, dan wordt inkwartiering en onderhoud verschaft door inwoners; deze zijn vrij tot ruiling of uitbesteding, mits hiervan aan burgemeester wordt kennis gegeven vóórdat uitreiking biljetten aan manschappen is geschied, bij gebreke waarvan zij aan vordering moeten voldoen.
- Militairen, buiten hun garnizoen gevorderd tot handhaving of herstel der openbare orde, worden door zorg burgemeester, in overleg met troepen C., zooveel mogelijk in openbare gebouwen ondergebracht (mogen ook verder dan 3 mijlen (km) buiten bebouwde kom liggen).
14. Huisgezinnen, waarin zich kraamvrouw of lijk bevindt, of waarin personen aan ernstige ziekte lijden, zoomede huisgezinnen met vier of meer minderjarige kinderen en kleinkinderen, worden tijdelijk van inkwar-

nuur gaans van de bebouwde kom geen gelegenheid bestaat om zich tegen betaling voeding te verschaffen: een voedzame maaltijd (vleesch of visch, groente, aardappelen), 0.75 kg brood en 0.20 kg boter, tweemaal per dag thee, koffie of 0.5 l bier en het noodige drinkwater. Wanneer het hoofd van het gezin verlangt, dat wordt degenomen aan de maaltijden, behooren deze met bovendaande omschrijving overeen te komen en mag off. of ond. oft. geen afzonderlijken maatijd eischen.

5. Tot *stalling* van paarden moet een geschikte ruimte van ten minste 1.5 m breed en 3 m lang per paard worden verschaft in stallen of daarbij bruikbare gebouwen; voorts beschikbaarsstelling van noodige stalgereedschappen en middelen tot verlichting.

6. Tot het doen verschaffen van *a. voeding zonder huisvesting* en van *b. voeding in geval van huisvesting bij handhaving of herstel der openbare orde* treedt troepen C. in overleg met burgemeester; voeding, onder *a.* bedoeld, wordt verschaft door ingezetenen of door gemeente; die onder *b.* door gemeente.

7. Gebouwen ter huisvesting van militairen, bestemd voor handhaving van een in overleg met troepen C. door burgemeester te bepalen aantal slaapplaatsen met lakens en dekens, tafels, stoelen of banken, middelen tot verlichting, tot schoonhouden e.g. verwarming van de localiteit en van het noodige waschgereedschap (ook zeep). Gemeente kan volstaan met verstreking noodige ligstroo tot inrichten stroolegers.

Paarden worden gestald zoo eenigszins mogelijk in onmiddellijke nabijheid van gebouwen, waarin militairen worden ondergebracht.

8. Navolgende *schadeloosstellingen* worden van rijkswege betaald:

1e. voor huisvesting zonder voeding:
a. voor een militair beneden den rang van onderofficier f.0.20;
b. voor een o.o. beneden den rang van adj.o.o. f.0.50;
c. voor een adj.o.o., een o.o., daarmede gelijkgesteld of van hooger rang en van een subaltern officier f.1.00;
d. voor een hoofd- of een opperofficier f.1.50.

2e. voor huisvesting met voeding van militairen beneden den rang van adj.o.o. f.0.60, vermeerdert met resp. de sub Ia. en Ib. genoemde bedragen;

3e. voor voeding zonder huisvesting door de ingezetenen voor militairen beneden den rang van adj.o.o. f.0.60;
f. voor voeding van adj.o.o. f.0.60;
g. voor voeding vanwege de gemeente de in de gemeente gelidende gewone of marktprijs;

5e. voor de hoeveelheid spijs en drank of levensmiddelen, bedoeld in art. 6 bijl. 6, per man f.0.60;

6e. voor het stallen van een *dienstpaard* f.0.10 (de mest blijft ter beschikking van den inwoner).

De in de punten 1e, 2e, 3e, 5e en 6e vermelde schadeloosstellingen worden berekend *per dag*, dag van aankomst wel, die van vertrek niet medegerekend;

- a.* de overheid, die het stuk afgeeft;
b. hetgeen wordt aangevraagd;
c. de bestemming, waartoe het aangevraagde moet dienen.
- Dit is niet toepasselijk op alleen reizende militairen beneden den rang van officier en op stalling van dienstpaarden; dit geschiedt op mondelinge aanvraag aan burgemeester op vertoon van reiswijzer (de lastgeving).
3. In geval van *inkwartiering zonder voeding* moet worden verschaft:
- a.* voor een militair beneden den rang van onderofficier: huisvesting, zindelijk strooleger, 2 lakens, één deken des zomers, twee des winters, tafel, stoel of bank, gelegenheid tot reiniging met waschgereedschap en zooveel noodig vuur en licht, of plaats bij vuur en licht ter keuze inwoner;
- b.* voor een onderofficier beneden den rang van adj.o.o.: huisvesting, — verblijf afgescheiden van dat der militairen, bedoeld onder *a.* — zindelijk nachtleger met 2 lakens, één deken des zomers en twee des winters, tafel, stoel of bank, gelegenheid tot reiniging met waschgereedschap en zooveel noodig vuur en licht, of plaats bij vuur en licht ter keuze inwoner;
- c.* voor een adj.o.o., een o.o., daarmede gelijkgesteld of van hooger rang en voor een subaltern officier: kamer, voorzien van de noodige meubelen, als tafel, stoelen, ledikant of bedstede met gevulden stroozak en matras of veeren bed, peluw of hoofdkussen, 2 lakens en één deken des zomers en twee des winters, alsmede noodige waschgereedschap en zooveel noodig vuur en licht, of plaats bij vuur en licht, ter keuze inwoner.
- Worden twee of meer ond.off., als bedoeld onder *c.*, of twee of meer subalterne off. in één huis ingekwartierd, dan kan bedoelden o.o., resp. officieren één kamer, doch alsdan met voor ieder afzonderlijke slaappleats, worden verschaft.
- d.* voor een hoofd- of een opperofficier: als in de eerste alinea van punt *c.* omschreven, met dien verstande, dat zoo mogelijk twee kamers behooren te worden verstrekt, waarvan één tot slaapvertrek is ingericht.
- e.* Wanneer gereedschappen tot gereedmaken van spijzen en dranken moeten worden verschaft, moeten de daartoe vereischte keuken-gereedschappen, alsmede de noodige kachels, fornuizen of andere geschikte inrichtingen, voor zooveel noodig met toebehooren, beschikbaar worden gesteld.
4. In geval van *inkwartiering met voeding* moet bovendien worden verschaft op dag van aankomst en verder voor iederen dag van verblijf:
- a.* voor een onderofficier beneden den rang van adj.o.o. of een soldaat: een voedzame maaltijd (aardappelen, groente of droge peulvruchten, vleesch, spek of visch), 0.75 kg. brood, tweemaal per dag thee of koffie met het noodige drinkwater;
- b.* voor een officier en een adj.o.o., een o.o. daarmede gelijkgesteld of van hooger rang: alleen, indien binnen ten hoogste een half

HOOFDSTUK V.

Uit de Wet op de krijgstuicht, enz.

A. Wet op de krijgstuicht.

1. Bepalingen wet zijn toepasselijk op militair, die zich binnen of buiten Rijk in Europa aan eenig krijgstuichtelijk vergrijp schuldig maakt.

2. Ingevoige W.K. zijn als krijgstuichtelijke vergrijpen strafbaar: a. handelingen en gedragingen, niet in eenige strafwet omschreven feiten, doch strjldig met eenig dienstbevel of -voorschrijt, of onbestaanbaar met militaire tucht of orde; b. feiten, waartegen in strafwet reeds is voorzien, maar onder bijzondere omstandigheden krijgstuichtelijk kunnen worden algedaan.

3. Krijgstuichtelijke straffen voor officieren zijn berisping; licht arrest, max. 14 dagen; streng arrest, max. 14 dagen.

4. Krijgstuichtelijke straffen voor onderofficieren (korporaals ingerepen) zijn: berisping; verplichting om ten hoogste 2 uur vóór het avondappél in kazerne of kwartier terug te zijn, max. 14 dagen; licht arrest, max. 21 dagen; verzwaaard arrest, max. 14 dagen; streng arrest, max. 14 dagen; verlagings; vermindering van kost

A. *Hoofdstaffen*: berisping; verplichting om ten hoogste 2 uur vóór gedurende max. 8 dagen; verplichting om ten hoogste 2 uur vóór het avondappél in kazerne of kwartier terug te zijn, max. 8 dagen; licht arrest, max. 21 dagen; verzwaaard arrest, max. 14 dagen; streng arrest, max. 14 dagen; verlagings; plaatsings in tuchtclassse; *Bijkomende straffen*: inhouwing van soldij; vermindering van kost (alleen voor korporaals).

5. Krijgstuichtelijke straffen voor minderen zijn:

A. *Hoofdstaffen*: berisping; strafdienst, min. 1, max. 2 uur per dag, gedurende max. 8 dagen; verplichting om ten hoogste 2 uur vóór het avondappél in kazerne of kwartier terug te zijn, max. 8 dagen; licht arrest, max. 21 dagen; verzwaaard arrest, max. 14 dagen; streng arrest, max. 14 dagen; verlagings; plaatsings in tuchtclassse; *Bijkomende straffen*: inhouwing van soldij; vermindering van kost; verbod om buiten dienst wapenen te dragen.

6. Berisping officier geschiedt mondeling of schriftelijk bij gesloten brief door stratoplegger. Berisping onderofficier en mindere geschiedt mondeling door stratoplegger, of — indien niet mogelijk — door anderen meedere van zijnenwege of wel schriftelijk bij gesloten brief door stratoplegger. Mondelinge berisping geschiedt of zonder bijzondere vorm, of, indien dit door stratoplegger noodzakelijk wordt geacht, ten aanhoore van 1 of meer militairen van niet lagere rang en wat officier betreft, bovendien van niet minderen onderdom in rang dan gestrafte.

7. Strafdienst bestaat in exerceeren.

8. Licht arrest wordt ondergaan door officier in zijn woonverblijf, tent of kwartier, door onderofficier of mindere in kazerne, kwartier of woonverblijf. In bivaak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

9. Verzwaaard arrest wordt ondergaan door onderofficier boven rang

7e. voor het verschaffen of beschikbaarstellen van transportmiddelen te land:

a. tot vervoer bagage van troepen, overbrengen van zieken en van personen, belast met spoedeisende militaire dienstverrichtingen, vervoer geschut, enz. voor elken km afstand (op de heenreis afgelegd): voor een wagen met 2 paarden en geleider f 0.40; voor een kar of wagen met 1 paard en geleider f 0.25; voor een voorspan met 2 paarden en geleider f 0.35, van 1 paard en geleider f 0.20. Schadeloosstelling wordt vermeerderd met vaste som, overeenkomende met vergoeding van een uur dienst volgens maatstaf, vastgesteld voor transport, bedoeld bij punt c. hierna en met de tol-, brug- en veergelden voor de terugreis.

Voor de terugreis worden alleen de te betalen tol-, brug- en veergelden vergoed;

7. zijn bij aankomst op plaats van bestemming vereischte vervoermiddelen niet te bekomen en moet van de gebezigde middelen volgenden dag worden gebruik gemaakt, dan wordt boven de vergoeding voor verder af te leggen afstand naar vorenstaanden maatstaf, vergoeding voor nachtverblijf betaald: voor een wagen met 2 paarden en geleider f 1.50; voor een kar of wagen met 1 paard en geleider f 1.00; voor een voorspan van 2 paarden en geleider f 1.50; voor een voorspan van 1 paard en geleider f 1.00;

c. voor verschaffen of beschikbaarstellen van voertuigen met paarden en geleiders of van spannen paarden en geleiders, voor elk uur dienst: voor een wagen met 2 paarden en geleider f 1.60; voor een wagen of een kar met 1 paard en geleider f 0.90; voor een voorspan van 2 paarden en geleider f 1.50; voor een voorspan van 1 paard en geleider f 0.80.

Op deze wagens of karren moet ten minste kunnen worden geladen:

op een wagen met 2 paarden 500 kg of 8 man; op een wagen of een kar met 1 paard 350 kg of 5 man, terwijl niet mag worden geëischt, dat meer zal worden geladen op een wagen met 2 paarden dan 1000 kg of 16 man, op een wagen of een kar met 1 paard dan 500 kg of 8 man.

9. Wanneer een officier, een adj.o.o. een o.o. daarmee gelijkgesteld of van hooger rang, in het geval verkeert, bedoeld in art. 4, zal hij aan inwoner voor zijn voeding betalen f 1.25.

47. In art. 39 vermelde bevoegdheid komt ten aanzien van onder zijn belast met leiding van etappendienst (zelfstandig onderdeel daarvan).

48. Bij straf aan militair, die zich aan een of meer vergripen schuldig maakt, wordt slechts één hoofdstraf opgelegd. Buiten de gevallen, aangewezen in artt. 25, 26 en 35, geen bijkomende straffen opleggen. 39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

10. Streng arrest wordt ondergaan door officier in woonverblijf, tent of kwartier, door onderofficier en mindere in een cel. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is uitgesloten van het verrichten van dienst buiten plaats, waar hij straf ondergaat.

13. Duur arreststraffen is ten minste één dag.

14. Plaats, waar gestrafte militair straf moet ondergaan, mag niet zonder noodzaak buiten dienst worden verlaten; zonder verlof geen bezoek ontvangen. Aan met licht of verzaard arrest gestrafte kan worden toegestaan godsdienstoefening zijner gezindte bij te wonen.

15. Bij oplegging arrest kan worden bepaald, dat tijd, door gestrafte in voorloopig arrest (verzekerde bewaring) doorgebracht, bij uitvoering arreststraf geheel of gedeeltelijk in mindering wordt gebracht; ook toepasselijk, ingeval militair wordt gestraft ter zake van een ander feit, dan waarvoor voorloopig arrest werd opgelegd.

16. Verlaging bestaat voor onderofficieren in terugbrengen in stand van soldaat, c.q. met aanduiding van klasse; voor mindere militairen in terugbrengen tot lagere klasse.

17 en 20. Met verlaging of plaatsing in tuchtklasse gestrafte militairen van rechtswege in arrest tot straf ten uitvoer is gelegd (zie artt. 63 en 64).

19. Plaatsing in tuchtklasse geschiedt voor ten minste drie maanden, ten hoogste een jaar.

25. Licht, verzaard en streng arrest van onderofficier of mindere kan gepaard gaan met inhouding onderscheidenlijk een vierde deel, de helft of van geheele soldij gedurende geheelen straftijd of gedeelte daarvan.

26. Streng arrest van korporaal of mindere kan gepaard gaan met vermindering van kost (water en brood) op ten hoogste de helft van aantal strafdagen en niet langer dan 4 dagen achter elkaar.

28. Wanneer werkelijke of geheele diensttijd van met arrest gestrafte verstrijkt gedurende straf, wordt hij niet huiswaarts gezonden (ontslagen) vóór straftijd is verstreken.

29. Betrekkelijke zwaarte hoofdstraffen wordt bepaald door volgorde, waarin zij voorkomen in artt. 3—5 en 30—32. Alleen hoofdstraffen worden in vergelijking gebracht.

Straffen bij leger te velde. Onder „leger te velde” moet worden verstaan elk mobiel leger of geheel van troepen, dat georganiseerd en bestemd is tot operatiën in het open veld, hetzij ter bestrijding eener vijandelijke macht, hetzij tot handhaving van de onzijdigheid van den Staat.

Niet elk deel van het gemobiliseerde leger valt derhalve onder het begrip „leger te velde”.

Oplegging en tenuitvoerlegging straffen.

36. Artt. 6, 13—16 en 28 zijn op straffen bij leger te velde mede van toepassing.

36. Artt. 6, 13—16 en 28 zijn op straffen bij leger te velde mede van toepassing.

37. Bij bepaling soort en mate van straf is oplegger verplicht rechtvaardigheid naast gestrengheid te betrachten en zoowel omstandigheden, waaronder verrijp begaan is, als persoonlijkheid en doorgaand gedrag van dader in aanmerking te nemen.

38. Bij straf aan militair, die zich aan een of meer vergripen schuldig maakt, wordt slechts één hoofdstraf opgelegd. Buiten de gevallen, aangewezen in artt. 25, 26 en 35, geen bijkomende straffen opleggen. 39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

39. Bevoegdheid om in artt. 3—5 en art. 30—32 vermelde straffen aan onder zijn bevelen staande militairen op te leggen, komt toe aan: 1e. Iedereen opperofficier; 2e. C. van Div., Brig., Korps of bij K.B. te bepalen formatie, zoodat C.O. van dienstvak, afdeling of inrichting. In tijd van oorlog gelijke bevoegdheid voor: 1e. officier, C. van tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdm.; 2e. Vesting C.; 3e. C. van ingesloten versterkte plaats of post of van te velde afgesneden troepenonderdeel; 4e. officier belast met territoriaal bevel; 5e. officier, van korporaal in onderofficierskamer of werkvertrek, door korporaal in vertrek, waar hij is gehuisvest, door mindere in strafkamer. In bivak wijst commandeerende officier plaats voor ondergaan straf aan. Gestrafte is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

naal aangevragen arreststraf alleen worden geschorst, tenzinde gestrafte een hem inmiddels opgelegde zwaardere straf te doen ondergaan. 55. Straffen worden tenuitvoer gelegd zoodra mogelijk na oplegging. Dag, waarop straf is opgelegd, is eerste dag straftijd, tenzij ten- uitvoerlegging straf nog niet is aangevraagd. Straftijd eindigt met reveille, volgend op laatsten dag van straf. 56. Ondergaan en doen ondergaan van straf en voorloopig arrest is dienst. 57. Recht van strafvordering vervalt niet door krijgsmachtelijke straf. Rechter houdt rekening met straf. *Beklag over opgelegde straf.* 61. Gestrafte, die zich over opgelegde straf, omschrijving der straf- reden of beide bezwaard acht, is bevoegd langs hiërarchieke weg te klagen bij tot straffen bevoegden meerdere van strafoplegger. 62. Voor beklag heeft gestrafte termijn van 4 dagen, aanvangende met tweeden dag na dien, waarop straf hem bekend is gemaakt. Ver- langt gestrafte omtrent beklag anderen te raadplegen, dan worden door hem aangewezen personen, ten hoogste 3, tot hem toegeleten, tenzij C.O. hun aanwezigheid onraadzaam acht. 63. Overminderd bepaalde art. 50, kan meerdere, die over beklag moet beslissen, indien daartoe termen aanwezig zijn, verdere uitvoering straf schorsen. Hij kan gestrafte z.n. in arrest doen blijven. Door beklag wordt uitvoering straf niet geschorst, behoudens bepaalde in art. 63 en 64. 64. Gestrafte van verlagings wordt, tenzij gestrafte afstand heeft gedaan van verlagings, tenzij gestrafte afstand heeft gedaan van recht van beklag, niet ten uitvoer gelegd binnen in art. 62 vermeldden termijn; in geval van beklag niet voor derden dag nadat beslissing ter kennis van klager is en — indien hij inmiddels eindbeslissing, bedoeld in art. 67 heeft ingeroepen — niet voordat hij daaraan kennis draagt. 65. In art. 61 genoemde meerdere is verplicht zaak zoodra mogelijk te onderzoeken en in ieder geval strafoplegger, indien deze dit verlangt en gestrafte, mitsgaders door beide opgegeven getuigen, indien en zoo daartoe termen z.n. in persoon te onderwerpen of anders door tot straffen bevoegden meerdere te doen onderwerpen. 66. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 67. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 68. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 69. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 70. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 71. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 72. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 73. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 74. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 75. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 76. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 77. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 78. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 79. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 80. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 81. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 82. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 83. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 84. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 85. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 86. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 87. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 88. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 89. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 90. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 91. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 92. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 93. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 94. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 95. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 96. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 97. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 98. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 99. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen. 100. Gestrafte van strafoplegger en gestrafte van zijn beslissing kennis dragen.

bevelen staande militairen ook toe aan: 1e. iederen hoofdofficier der landmacht; 2e. C. Bat., Afd., Comp., Esk., Bt. of van andere bij K.B. te bepalen formatie; 3e. officier fort C.; 4e. officier det.C. behoudens, dat straf van verlaging of plaatsing in tuchtklasse door geen der hier genoemden mag worden opgelegd, terwijl streng arrest aan officieren alleen door hoofdofficier fort- of detachementscommandant mag worden opgelegd.

42. Beperkte strafbevoegdheid, bedoeld in art. 41, komt mede toe aan garnizoenscommandant:

- 1e. wanneer vergrijp is begaan door militair, behoorende tot troepenafdeeling, aangewezen tot handhaving of herstel openbare orde of rust;
- 2e. wanneer te kort is gedaan aan eerbied voor zijn rang;
- 3e. wanneer ter plaatse geen tot straffen bevoegde meerdere van betrokken militair aanwezig is.

43. Onderofficier det.C. is bevoegd, onder zijn bevelen staande militairen te straffen met berisping of licht arrest max. 14 dagen, behalve, indien det. deel uitmaakt van vereenigde troepenafdeeling onder bevelen van anderen meerdere.

44. Voorloopig arrest kan door iederen meerdere aan een mindere worden aangezegd, wanneer meerdere voldoende aanwijzingen heeft, dat mindere ernstig krijgsmachtelijk vergrijp heeft gepleegd.

Mindere verplicht aan aanzegging onmiddellijk gevolg te geven. In den regel te ondergaan als licht arrest, zoo noodig als verzwaard of als streng arrest.

46. Geen straf wordt opgelegd voordat verdachte door strafoplegger of, zoc deze verhinderd is, door anderen tot straffen bevoegden meerdere is gehoord. Is ook dit niet mogelijk, dan kan ondervraging schriftelijk of door een der in art. 141 W. v. Strafvordering genoemde ambtenaren geschieden.

49. Bevoegdheid voorloopig arrest op te heffen uitsluitend aan:

- a. tot straffen bevoegden meerdere, die zaak behandelt,
- b. iederen boven dezen gestelden meerdere, echter niet zonder arrestoplegger te hebben gehoord.

50. Bevoegdheid om hetzij opgelegde straf of omschrijving strafreden of beide te wijzigen, hetzij bij hooge uitzondering in een bijzonder geval uitvoering straf te schorsen, hetzij uit hoofde van onjuist gebleken gebruik van bevoegdheid tot straffen, oplegging der straf geheel of gedeeltelijk teniet te doen, komt toe aan strafoplegger en aan iederen boven dezen gestelde meerdere, echter niet zonder straffer en gestrafte te hebben gehoord.

Wordt straf elders ondergaan, dan gaat bevoegdheid tot schorsen over op C.O., fort C., of det. C., onder wiens bevelen gestrafte staat.

51. Wie van bevoegdheid tot wijzigen gebruik maakt, wordt als strafoplegger beschouwd.

52. Behalve in geval van schorsing krachtens artt. 50 en 62, mag een-

Zij beschikken hiertoe over alle hun ten dienste staande machts-
middelen en moeten niet schromen deze, wanneer het belang der zaak
zulks vordert, te gebruiken.
De meerdere, die nalaat op te treden tegen de zijner kennis gekomen
krijgstuchtelijke vergrijpen, of die opzettelijk nalaat, tegen een mindere,
die een misdrijf pleegt, maatregelen aan te wenden, maakt zich schuldig
aan een krijgstuchtelijk vergrijp of aan het feit, strafbaar gesteld in
art. 143 W.v.M.S.
Het in burgerkleeding, niet in dienst, met verlof of op non-activiteit
zijn van den meerdere onthelt hem niet van het nakomen dezer verplicht-
tingen. Meerdere in burgerkleeding behoort zich, alvorens tegen een min-
dere op te treden, als meerdere bekend te maken.
3e. *Gedrag der meerdere bij ongeregeldeheden en bij onlusten.*
Wanneer zich, niettegenstaande de redelijkwijze aan te wenden
pogingen om zulks te voorkomen, ongeregeldeheden of onlusten voordoen,
is het de plicht van alle meerdere, om op te treden en de krijgstu-
ten spoedigste te herstellen.
Men wacht niet te lang, b.v. door steeds weer hogere autoriteiten te
laten komen, maar grijp in, alvorens de oloop tijd vindt zich uit te brei-
den. Krachtig optreden wordt steeds moeilliker, hoe langer men wacht;
de slechte elementen worden driester, de goede beginnen te weeten
en worden toegankelijk voor de slechte inzettingen der opstokers.
Het is van het hoogste belang, voldoende bewijs voor strafvervolg-
ing te verzamelen, door vaststellen identiteit overtreeders en gepleegde han-
delingen.
Eischen van oproeringen om eerst te confereren, arrestanten los
te laten, een onderzoek bij te wonen, enz. moeten steeds onvoorwaardelijk
worden afgewezen; zij zijn onverenigbaar met het begrip „krijgstucht“.
Wanneer het handhaven van de tucht bij samenrotting van militair
het gebruik maken van de vuurwapenen dreigt te vorderen, moet de
meerdere, die dezen maatregel zal gelasten, daaraan een *duidelijk bevel*
om *niet te gaan, met waarschuwing dat geschoten zal worden*, doen
voortgaan.
Waar zulks redelijkwijze onverwijld mogelijk is, zal onmiddellijk
vóór het bevel om niteen te gaan, eenige maten het hoorn-, trompet- of
tromsignaal „Geft acht“ worden gegeven.
Indien echter wettige zelfverdediging of andere omstandigheden het
onmiddellijk gebruik maken van de vuurwapenen vorderen, kunnen zoo-
wel het signaal als het bevel achterwege worden gelaten.
3e. *Het in arrest stellen en daaruit bevrijden van militairen.*
Afgescheiden van het boven gestelde, dat een militair — hetzij terecht
of ten onrechte in arrest — nimmer op aandrang van te hoop geloope-
nen mag worden ontslagen, zij hier gewezen op de artt. 5 e.v. van de R.L.,
waardoor het opleggen van arrest *verplichtend* is gesteld in geval van
ernstige strafbare feiten, en het uit zoodanig arrest bevrijden uitdruk-
kelijk is voorbehouden aan commandanten van (half) regimenten of
korpzen en hoofden van inrichtingen.

67. Wordt beklag geheel of gedeeltelijk ongegrond bevonden, dan
is gestrafte bevoegd, binnen 2 dagen, nadat beslissing hem bekend is
geworden, eindbeslissing H.M.G. in te roepen. Hij maakt verlangen
daartoe kenbaar langs hiërarchieken weg aan C.O.

70. Ieder meerdere behoort er voor te waken, dat de onder zijn be-
velen gestelden een rechtvaardig, verstandig en gepast gebruik maken van
de hun bij de Wet op de krijgstu- toegekende bevoegdheden.

71. Militair, die zich over hem gegeven order of over een uitspraak,
waarin hij als strafoplegger is betrokken geweest, bezwaard acht, is
bevoegd, deswege zijn beklag te doen, naar regelen, bij K.B. van 21
April 1922, Staatsblad Nr. 204, gesteld.

Verplichting, om order op te volgen, wordt door beklag niet opge-
heven.

B. *Leidraad voor het onderricht met betrekking tot de wettelijke
bepalingen betreffende de ondergeschiktheid.*

(Boekwerk No. 90 k.)

Hierin wordt behandeld:

- I. Misdrijven tegen de ondergeschiktheid.
 - A. Misdrijven tegen de persoon van den meerdere.
 - B. Militaire ongehoorzaamheid.
 - C. Militair oproer.
 - D. Samenspanning.
 - E. Opruiing. Ondermijnen van de tucht, enz.
 - F. Gevolgen, welke voor den dader uit het plegen van een misdrijf
kunnen voortvloeien.
- II. Wettelijke verplichtingen van meerdere, wanneer misdrijven tegen
de ondergeschiktheid worden gepleegd, dan wel dreigen te zullen
worden gepleegd.
 - A. De verplichting tot rapport maken van strafbare feiten.
 - B. De verplichting van den meerdere ten aanzien van het plegen
van misdrijven door minderen.
 - C. Voorloopig arrest.
 - D. Politiehulp.

Bijlage I. Eenige belangrijke artikelen uit: Wetboek van Militair Straf-
recht, Wet op de Krijgstucht en Regtspleging bij de Land-
magt.

Bijlage II. Politiehulp bij aanhouding van militairen.

C. *Aanwijzingen, te volgen bij het handhaven van de krijgstu-.*

(Aanschrijving M.v.D. dd. 22 April 1936, IIe Afd. B. No. 1).

1e. *De handhaving van de krijgstu-.*

Alle meerdere, doch in het bijzonder de troepencommandanten, zijn
verantwoordelijk voor de handhaving van een goede krijgstu- onder
de lager geplaatsten, behoorende tot het onder hun bevelen staande
onderdeel.

6. De militair der politietroepen mag geen onderzoekingen verrichten in gebouwen, op terreinen, enz., welke onder militair gezag staan, dan voor het binnentreden van een kazerne, kamp of bivak voor het houden van een onderzoek, is toestemming noodig van den C. van de aldaar gelegerde troepen, dan wel van den aangewezen kazerne-, kamp-, of bivak C.

7. Het behoort o.m. tot de taak der politietroepen om buiten de kazerne op te treden tegen militairen, die handelingen plegen, strijdig met de krijgstuicht of met de orde en de rust in het garnizoen, en deze zoo noodig in arrest te stellen.

De troepencommandanten moeten echter al het mogelijke doen om het optreden der politietroepen in dien geest onnoodig te maken. Deze zullen zich alsdan in beginsel van optreden onthouden, maar kunnen dit uit den aard van hun bestemming niet doen, wanneer onder hun oog een belangrijke vergrijpen tegen de krijgstuicht plaats vinden (b.v. grote afwijkingen in de tenue, aanstootegevende luidruchtigheid, hinderlijk gedrag op straat, enz.).

Wordt een belangrijk vergrijp als hierboven bedoeld, door de politietroepen en door een troepenmeerdere (c.q. commandant van een partrouille, niet behoorende tot de politietroepen) tegelijkertijd geconstateerd, zoo zullen de politietroepen de verdere afhandeling van de zaak aan dien meerdere (c.q. partrouillecommandant) overlaten; deze kan daarbij desgewenscht de hulp van de aanwezige politietroepen inroepen. Aan hen zal als regel geen opdracht worden verstrekt, om zich ongevrraagd te bemoeien met de ordehandhaving op *kazernesetwinnen* en dergelijke.

De troepencommandanten kunnen echter, wanneer de normale hun ter beschikking staande middelen onvoldoende mochten blijken of deze mochten falen, voor de handhaving van het gezag de hulp van de politietroepen inroepen; die hulpverlening zal dan veelal met een krachtadig optreden gepaard moeten gaan.

Normaal wordt de aanvraag van die hulp door den (half-)regiments-, (korp- of detachements-) commandant — of gericht aan den garnizoenscommandant. Alleen in spoedeisende gevallen kunnen zij zich rechtstreeks tot de politietroepen wenden; hiervan moet dan zoo spoedig doentlijk bericht worden gezonden (c.q. langs den hiërarchieken weg) aan den garnizoenscommandant.

Voor het geval, dat de in het vorige lid aangegeven weg *niet kan* worden gevolgd en een snel handelen gewenscht wordt geacht, kunnen ook andere meerdere dan de hierboven genoemde, zich rechtstreeks wenden tot de politietroepen, onder verplichting daarvan zoo spoedig mogelijk door tusschenkomst van den (half-)regiments-, (korp- of detachements-) commandant bericht te zenden aan den garnizoenscommandant. Bij het inroepen van de hulp van de politietroepen moet zoo mogelijk worden aangegeven door of namens welke autoriteit dat geschiedt.

4e. Arbeidsverdeling tusschen de machtsmiddelen der troepencommandanten en de politietroepen in het garnizoen.

1. De politietroepen dienen tot hulp van de Garn. Cn ter handhaving krijgstuicht en orde en rust onder de militairen, die zich buiten de kazerne ophouden.

2. Zij kunnen tot hulp dienen van de commandeerende officieren tot het houden van — c.q. behulpzaam zijn bij — onderzoeken, bedoeld in art. 7 Rechtspleging bij de Landmacht. Hulp beperken tot ingewikkelde zaken en tot die, waarin ook burgers zijn betrokken.

3. De zorg voor de instandhouding van goede krijgstuichtelijke verhoudingen berust in het leger in de eerste plaats bij de militaire meederen. Wanneer deze echter in de uitoefening van die taak hulp behoeven, moeten zij deze bij de politietroepen kunnen vinden. De politietroepen hebben zich, wanneer hun hulp ter zake is ingeroepen, te gedragen naar de aanwijzingen van den daarbij betrokken meerdere of troepencommandant, een en ander met inachtneming van het bepaalde in punt 4.

Ontgaan ernstige, onkrijgstuichtelijke of strafbare (c.q. voor het publiek hinderlijke) handelingen aan de aandacht van de Cn, zoo volstaan de politietroepen met deze meederen te waarschuwen; zij stellen zich ter beschikking om, waar deze zulks wenschen, bijstand te verleen.

4. Wanneer een onderdeel van de politietroepen ter beschikking is gesteld van een buiten het Korps politietroepen staande meerdere, zal die meerdere, na desgewenscht met den commandant van bedoeld onderdeel overleg te hebben gepleegd, dezen de opdracht verstrekken, welke hij uitgevoerd wenscht te zien. Omtrent de wijze van uitvoering van de opdracht, welke aan de politietroepen moet worden overgelaten, zal laatstgenoemde commandant den opdrachtgever desverlangd verslag uitbrengen.

Overigens zijn buiten de politietroepen staande officieren niet gerechtigd aan de militairen van de politietroepen rechtstreeks bevelen te geven, welke verband houden met de uitoefening van hun dienst.

Bij manoeuvres en oefeningen handelen de politietroepen — voor zoover zij dienst verrichten buiten een garnizoen — ingevolge instructies, ontvangen van of namens den leider of den commandant, bij wiens staf zij zijn ingedeeld. Bij het samenstellen van die instructies moet met de in dit schrijven aangegeven beginselen rekening worden gehouden.

In het algemeen moeten zij hun dienst met betrekking tot de handhaving van de krijgstuicht op zoo weinig mogelijk opvallende wijze verrichten; dit mag echter niet tot gevolg hebben, dat het verschijnen van de politietroepen in het openbaar wordt tegengegaan, teneinde de gevoelens te sparen van de *slechte* elementen, die aanstoot nemen aan de aanwezigheid van een ieder, die is aangewezen om het gezag te handhaven.

5. Het verrichten van wacht- of bewakingsdiensten in door troepen bewoonde kazernes behoort in beginsel niet tot de taak van de politietroepen.

18. GASAANVALLEN. Men onderscheidt:
 1e. gasaanvallen, uitgevoerd door artillerie, mortieren, bom, mijn- of granaatwerpers (*gasschieten*);
 2e. gasaanvallen uit vliegtuigen, door afwerpen van gasbommen of giftrookkaarsen (*gasbomwerpen*) of door sproeien van gas (*gassproeien*);
- II. *Gebruik van strijdgassen.*

te verzekeren, dat bescherming tegen gasgevaar zoo goed mogelijk verzorgd is.

17. *Op commandanten van hoog tot laag rust de plicht, zich ervan bosschen, e.d. vergoeten werkingsduur.*

16. *Ook tenzamen is van invloed op uitwerking; dalen, loopgraven, dus ongunstig (gas kan zelfs bevriezen).*

e. *temperatuur; warme veroorzaakt sneller verlichtiging, koude ver-groot werkingsduur; grote koude verhindert verdamping en werkt gende luchtstromen, welke gas doen verlichtigen;*

d. *bestraling; sommige uren minder geschikt door ontstaan opstij-slaat gas neer en is dus ongunstig;*

c. *vochtigheidstoestand; invloed is afhankelijk van aard, gas; lichte nevel begunstigt gebruik; motregen niet ongunstig; sterke regen eigen troepen wordt verspreid;*

b. *windrichting; invloed is grooter naarmate het gas dichter bij de mindert concentratie snel;*

a. *windsterkte; is deze groot, dan wordt gas uiteengeslagen en ver-volgende factoren doen zich hierbij gelden:*

15. *Het weer is van grooten invloed op het gebruik van strijdgassen. mogelijk tegen de inwerking van dit gas worden beschermd.*

leven. *Men moet er voor zorgen, dat een ieder geheel van deze voorzorgs-maatregelen op de hoogte is en blijft en dat mensch en dier zoo goed*

14. *Van hoogste belang om voorzorgsmaatregelen nauwkeurig na te sneller.*

tergas, die op luchtwegen is minder; werkingsduur is korter, verdamping tijdig beschermen. Inwerking op huid komt overeen met die van mos-

op de huid veroorzaken jeuk; men is sneller gewaarschuwd en kan zich scheidt zich van mosterdgas door zijn geur (geraniums); kleine spatjes

Tot blaartrekkende strijdgassen behoort ook het *lewisiet*; dit onder-gebruikt en wapenen kunnen worden aangeraakt.

of dranken en levensmiddelen al dan niet zonder gevaar kunnen worden groot zijn ten gevolge van vrees voor besmetting en door onzekerheid

hierdoor grote verliezen worden veroorzaakt. Morele uitwerking kan huid aantast, doch eveneens ernstig op luchtwegen inwerkt, kunnen

schadelijk. Daar mosterdgas door kleeding en schoeisel heendringt en blijven liggen. Sterke regens maakt mosterdgas binnen enkele uren on-

hoog gras, heide, loopgraven, e.d. kan de vloeistof dagen en zelfs weken schaduwrijke of voor wind beschutte terreinen, in kuilen, bosschen,

groeid terrein verdamppt mosterdgas in één of twee dagen. Bij koude,

HOOFDSTUK VI.

Uit de Handleiding Gasbescherming.

(Boekwerken No. 52, deel I en No. 52a, deel II).

I. Strijdgassen.

2. Naar hun voornaamste inwerking op lichaam verdeelt men strijdgassen in: *vergiftige, verstikkende, prikkelende* en *blaartrekkende*. Eén strijdgas kan verschillende werkingen uitoefenen.

3. *Vergiftige* strijdgassen werken, doordat die gassen worden opgenomen in het bloed (blauwzuur).

4. *Verstikkende* strijdgassen belemmeren werking longen en kunnen daardoor verstikking veroorzaken (chloor, fosgeen, chloorpikrine).

5. Prikkelende strijdgassen werken hoofdzakelijk op bindvlies oogen en op slijmvliezen van de bovenste luchtwegen; zij hebben in den regel geen doodelijke werking en worden onderscheiden in:

a. *tranenverwekkende* strijdgassen, welke hevig prikkelend op oogen werken, waardoor tranenvloed ontstaat;

b. *nierenverwekkende* strijdgassen, welke werken op slijmvliezen van neus en keel en daardoor niezen en heftige pijnen veroorzaken (o.a. de z.g. arsinen).

6. *Blaartrekkende* strijdgassen veroorzaken ontsteking van huid met blaarvorming en tasten oogen en luchtwegen aan (mosterdgas, lewisiet, die door gewone kleeding en schoeisel heendringen).

7. Verder zijn er *verschillende chemische stoffen*, welke worden gebruikt tot voortbrengen van *kunstmatige rook- of nevelmaskeering*, die bovendien dikwijls een prikkelende werking uitoefenen op de luchtwegen.

8. Als strijdgassen worden alleen gebruikt stoffen, die zwaarder zijn dan lucht; zij hebben dus neiging op laagste plaatsen van het terrein te blijven hangen (dalen, granaattrechters, loopgraven) en laaggelegen schuilplaatsen en kelderruimten binnen te dringen.

9. Strijdgassen kunnen worden onderscheiden in *vluchtige* (chloor en fosgeen) en *bestendige* (de meeste tranenverwekkende strijdgassen, mosterdgas), naarmate gevaar, dat zij opleveren ter plaatse, waar zij verspreid zijn, korter of langer duurt.

Werkingsduur van mosterdgas kan van enkele dagen tot (in den winter) enkele weken bedragen.

10. Werking van sommige strijdgassen blijkt soms eerst later, van fosgeen na enkele uren, van mosterdgas na vele uren, soms dagen.

11. Meeste strijdgassen onderscheiden zich door bepaalde geur; hierdoor op gevechtsveld aanwezigheid vast te stellen.

13. Blaartrekkende strijdgassen eischen bijzondere aandacht. Vooral mosterdgas zeer gevaarlijk, geur (mosterd, knoflook, uien) is veel zwakker dan die van andere gassen; bovendien stompt reukorgaan voor dezen geur spoedig af. Bij zeer warm of winderig zomerweer en in open, onbe-

Indien, in plaats van helderzichthplaatjes, brillenzalf wordt toegepast, mogelijk tegen vocht beschutten.
Gerepareerde zijde van helderzichthplaatjes nooit aanraken en zooveel plaatjes tevoren verwijderen.

Reiniging binnenkant gelaatsstuk kan zonder bezwaar met water geschieden (natte spons of doek); daartoe ev. aangebrachte helderzichthplaatjes tevooren verwijderen.

Kunnen hebben.
in bevindende vulstoffen, hetgeen bij gebruik bezwaren tengevolge zou Ruwe behandeling vullingsbus veroorzaakt verpoederling van de zich daar-
alleen bij noodzaak uit draagzak nemen.

Daar draagzak gasmasker tegen regen, stof en vuil beschermt, dit eerste onderdeel van het gasmasker zijn.

behandelen. Dit heeft vooral betrekking op ventielen, omdat deze de Gasmaskers steeds met grootst mogelijke omzichtigheid en zorg

Het onderhouden, herstellen en inspecteeren van gasmaskers.

signaal (teeken, enz.) gasalarm.
in beschermingsstelling: wanneer men meent gas te bespeuren en op
masker aan haak niet geoorloofd;

Bij regen, sneeuw en hagel, alsmede bij kruipen e.d. is dragen gas-
dit noodig oordelen.

posten, wachten, piketten, bij hevige koude, enz., indien betrekken On.
in alarmstelling aan den haak: in bijzondere omstandigheden b.v. door
luchalarm en steeds binnen bereik vijart;

in alarmstelling: buiten bereik der vijart, na het signaal (teeken, enz.)
in ruststelling: buiten bereik vijart;
ling worden gedragen. Zij worden gedragen:

56. Gasmaskers F en E kunnen in rust-, alarm- en beschermingsstel-

Draagwijze van gasmaskers.

zijden met brillenzalf zijn behandeld.
met dun montuur worden gebruikt. Brillenglazen moeten steeds aan beide
op hebben. Bij gaskamerroefeningen en te veldde mogen slechts brillen

54. *Brildragers* moeten bij maatnemen en bij gaskamercontrole bril
grootste. Maatnummer staat op gelaatsstuk.

26 (dl. II). Van gasmasker E bestaan zes maten; 0 is de kleinste, 5 de

Het passen van gasmasker E.

Gasmasker eerst dan definitief voor bepaalde gewijker bestemmen,
indien in gaskamer is gebleken, dat het inderdaad gasdicht afsluit.
staat op gelaatsstuk.

53. Van gasmasker F bestaan drie maten, n.l. 3, 5 en 7. Maatnummer

Het passen van gasmaskers F.

3e. gasaanvallen, uitgevoerd door speciaal tot dat doel geconstru-
eerde vuurmonden, z.g. gaswerpers (*gaswerpen*);

4e. gasaanvallen met gaswolken (*gasblazen*);

5e. *gasbesmettingen*; behalve door gasschieten (zie 1e.) en door vlie-
geraanvallen (zie 2e.) kunnen deze ontstaan door:

a. met blaartrekkende strijdgassen gevulde reservoirs met be-
hulp van springmiddelen te verbrijzelen ter plaatse, waar men
besmetting beoogt;

b. deze strijdgassen met daartoe geschikte wagens of toestellen
te sproeien;

6e. gasaanvallen op zeer kleine schaal uitgevoerd door gebruik van
gashand- of *gasgeweergranaten*.

III. Gasbescherming.

38. Aan gasofficieren der bataljons infanterie en wielrijders, afdelingen
artillerie en regimenten huzaren worden zoo noodig onderofficieren als
gasonderofficier toegevoegd. Bij kleinere onderdeelen moet gasbescher-
ming worden verzorgd door een gasonderofficier (b.v. bij een comp.
pioniers en bij de M.C. van een divisie). Bij enkele kleine onderdeelen
(b.v. Vbd.A. der groote eenheden, de C.Mr. van 8), wordt geen gasperso-
neel ingedeeld.

39. Verder moeten per regiment huzaren, bataljon infanterie of wiel-
rijders en per batterij artillerie eenige *gasontsmetters* aanwezig zijn; zij
vormen *ontsmettingsploegen*, die voor een regiment huzaren, bataljon
infanterie of wielrijders bestaan uit 8 à 10 man, voor een batterij artil-
lerie uit 4 man.

Deze ploegen treden in voorkomende gevallen tevens op als *reddings-*
ploegen.

40. Bovendien dient elke compagnie, elk eskadron, elke batterij of
overeenkomstig onderdeel te beschikken over 2 tot 3 *gasverkenmers*.

48. Individuele bescherming wordt verkregen door gebruik van:

1e. gasmaskers;

2e. zuurstoftoestellen en luchtaanvoerslangen;

3e. beschermende overkleeding of kleedingstukken tegen blaartrekkende
strijdgassen of, bij niet voldoende hoeveelheid dezer kleedingstuk-
ken, toepassing met eenvoudige middelen, welke tegen bedoelde
strijdgassen zoo goed mogelijk bescherming geven.

Het passen van gasmaskers.

52. Van hoogste belang, dat aan gebruiker goed passend gasmasker
wordt uitgereikt. Passen van gasmaskers bij de onderdeelen moet door
officier — zoo mogelijk door gasofficier — geschieden. In gaskamer
wordt ten slotte nagegaan, of gasmasker inderdaad gasdicht afsluit.

worden beoefend.
Verschillende dezer maatregelen kunnen en moeten in de gaskamer koker onder overslag van de overjas te knopen.

maskers F kan het bevirzen ook worden tegengegaan, door ventiel-
duim en wijsvinger trachten het weder gangbaar te maken. Bij gas-
niettegeenszake toch bevirzen, dan door voorzichtig wrijven tusschen
— inwendig met enkele druppels glycerine bevochtigen. Is ventiel des-
Om dichtvriezen uitlaatventiel te voorkomen, het — bij vriezend weer
gemaakten doek in vensterruimte drukken.

meer gasdicht afsluit, dan snel resten verwijderen en een tot een prop
tijdelijk kan arzetten. Is een oogglas zoodanig gebroken, dat het niet
plakken, hetgeen natuurlijk alleen mogelijk is, wanneer men gasmasker
gelaat drukken. Kleine scheuren met pleisters aan beide kanten be-
Is gelaatstuk gescheurd of doorboord, dan scheur of gat vast tegen
het ventielstuk in den mond nemen en door uitlaatventiel uitademen.

indien ventielstuk en onderstang nog intact zijn; dan uitmondiging van
Verwijderen van inlaatventielschijf is bij gasmasker F niet noodig,
Iosmaken, en bovenste spruitstuk van de vullingbus in den mond nemen.
dat vorenbedoelde herstelling niet meer mogelijk is, dan beugelkoppelstuk
brengen. Is slang over een zóó groot gedeelte van haar lengte vernield,
onbeschadigde gedeelte gebruiken om verbinding weder tot stand te
Is slang lek geschoten, dan vernielde gedeelte eraan afsnijden en
opleggen van een vinger, ofwel er een natgemaakte doek opdrukken.
Wanneer in vullingbus een gat is gekomen, dat dicht houden door
bus in draagzak wordt gebracht.

70. Indien men mag aannemen, dat vullingbus is uitgewerkt, een
nieuw nemen, deze onder linkerarm klemmen en uitgewerkte vullingbus
uit draagzak en in linkerhand nemen. Terwijl men adem blijft inhouden,
met rechterhand beugel van beugelkoppelstuk omhoog slaan, uitgewerkte
vullingbus op den grond laten vallen en beugelkoppelstuk op nieuwe
vullingbus plaatsen, waarna beugel weer wordt neergeslagen en vulling-

69. Zoodra blijkt, dat gasmasker gas doorlaat, adem inhouden, onder-
zoeken, of gasmasker soms verschoven is en het — zoo zults het geval
is — weer op de juiste plaats brengen. Blijft er dan nog gas binnen-
dringen, dan is of vullingbus uitgewerkt of lek aanwezig.

*Wenken voor het geval, dat het gasmasker onder een gasaanval onklaar
mocht worden.*

ventiel goed werken en of geen lek aanwezig is.
68. Slechts door het gasmasker den gebruiker goed past, of in- en uitlaat-
uitademen onmogelijk zijn.

12e. beide ventielen goed werken, nadat gasmasker is opgezet. Wanneer
met de hand de aanzuigopening der vullingbus wordt afgesloten,
moet inademen en wanneer het uitlaatventiel wordt dichtgeknepen,

oogglazen na gebruik reinigen en met kleine hoeveelheid brillenzalf be-
strijken; deze daarna uitwrijven met zacht zeemleeren of flanellen lapje.

Uitlaatventiel voorzichtig schoonmaken. *Nimmer zand of vuil uit ven-
tiel trachten te verwijderen, door de vingers of eenig voorwerp daarin
te steken.*

Beschermhuls ventielstuk — z.m. met water — goed reinigen.

Inwendige ventielkoker van tijd tot tijd met water schoonspoelen;
daartoe vullingbus afkoppelen en water door mondstuk en slang laten
stroomen. Vóór vullingbus weer aan te koppelen, slang goed laten uit-
druipen.

Ten slotte gasmasker buiten de zon en bij voorkeur in den wind
drogen.

Met *gasmasker E* op overeenkomstige wijze handelen; ook speen goed
reinigen.

64. *Herstellingen en vervangingen.* Behalve aankoppelen van nieuwe
vullingbussen en aanbrengen van nieuwe oogglazen, rubberringen tot
beugelkoppelstuk en inlaatventielschijven *mag de gebruiker geen enkele
verandering aan zijn gasmasker aanbrengen.*

Inspectie van gasmaskers.

66. Bij inspectie der *gasmaskers F* en *E* gaat men na of:
- 1e. rubber gelaatstuk nergens scheuren of barsten vertoont (tegen het licht houden), veerkracht behouden is, rubber niet hard geworden is, binnenrand niet gescheurd is, rand en passanten gelaatstuk aan omtrek onbeschadigd zijn;
 - 2e. banden goed rekbaar zijn en stevig vastgenaaid op verzamelstuk en gespen in goeden staat verkeerren;
 - 3e. oogglazen schoon, goed doorzichtig en niet gebarsten zijn;
 - 4e. ventielstuk niet beschadigd, vervuild of verroest is;
 - 5e. uitlaatventiel niet beschadigd, hard geworden, door ingedroogd speeksel dichtgeplakt, verbogen of geknikt is (ventiel moet soepel en rein zijn);
 - 6e. slang onbeschadigd en buigzaam is, bevestigingen aan mondstuk, ventielstuk en beugelkoppelstuk behoorlijk in orde zijn;
 - 7e. rubberring beugelkoppelstuk aanwezig is en niet beschadigd, vervormd of hard geworden is;
 - 8e. vullingbus geen beschadigingen of roest vertoont, vulling vast ligt (niet te sterk rammelt bij schudden);
 - 9e. inlaatventielschijf aanwezig is en niet beschadigd, vervormd of hard geworden is;
 - 10e. draagzak niet beschadigd is, houten voetstuk, waarop vullingbus rust, onbeschadigd is, koppelband en beide stooten in goeden staat zijn en gemakkelijk bevestigd kunnen worden, schuif, knoop en haak op draagband onbeschadigd zijn, het toebehooren voltallig en in goeden staat is;
 - 11e. overigens geen beschadigingen of verontreinigingen voorkomen;

Dit bericht moet omvatten:

- a. getroffen onderdeel;
- b. aard van den aanval (b.v. gasaanval; sproeien uit v.l.);
- c. zoo mogelijk soort van het strijdgas;
- d. c.q. geschatte aantal projectielen en z.m. het kaliber;
- e. tijdstip aanvang van den aanval;
- f. duur van den aanval, c.q. aanval duurt voort;
- g. tijdstip van verzending bericht.

Het bericht wordt langs hiërarchieken weg naar gasofficier bij het bataljon (of overeenkomstig onderdeel) gezonden.

Bij elken *gasaanval van betekenis* waarschuwt deze gasofficier regimentsgasofficier en gaat tegelijkertijd met behulp van *alarmregelaar* na, in hoeverre in verband met weers- en terreinomstandigheden gasgevaar bestaat voor eigen bataljon. Betrokken onderdeelen worden door hem waarschuwd; deze maken hierop gasalarm.

Regimentsofficier gaat met behulp van alarmregelaar op overeenkomstige wijze na, in hoeverre voor overige delen regiment nog gasgevaar bestaat. Deze deelen worden door hem gewaarschuwd en maken eveneens gasalarm.

Indien blijkt, dat er gevaar bestaat voor troepen, die niet in het vak of de strook van het regiment zijn opgesteld, waarschuwt regimentsgasofficier onmiddellijk divisiegasofficier, die hierna noodige maatregelen treft. Wanneer een directe telefonische verbinding bestaat, waarschuwt regimentsgasofficier betrokken nevenonderdeelen en deelt zulks mede aan divisiegasofficier.

- c. *Bij de legering.*
142. In kantonnementen, oordbivaks en bivaks gasalarmering regelen als beschreven in punten 132 tot en met 136. De te gebruiken alarmeringssystemen moeten ook in de kwartieren hoorbaar zijn.
143. In kantonnementen, enz., bij duisternis steeds onmiddellijk na signaal luchalarm gasalarm maken.

Overdag, bij nadering van vliegtuigen, geen gasalarm maken voordat een gasaanval zich duidelijk afteekent.

144. Voorts wordt in kantonnement, enz., gasalarm gemaakt:
 - 1e. wanneer op of in onmiddellijke omgeving projectielen (bommen) neerkomen of wordt gesproeid;
 - 2e. op gasalarm door een van de andere gasposten, behorende tot dezelfde alarmeringseenheid;
 - 3e. bij het bespeuren van gas;
 - 4e. na hiertoe ontvangen last;
- d. *Bij marschen op grooten afstand van den vijand.* In beginsel wordt als gasalarmeringseenheid de *marsscheenheid* genomen en, indien deze zich heeft ontwikkeld, de op zich zelf mar-
cherende onderdeelen.

In de gasalarmeringseenheid worden, regelmatig over de colonne verdeeld, een aantal alarmeringsmiddelen ingedeeld. Hiermede wordt gasalarm gemaakt.

78. *Nimmer mag het gasmasker worden afgezet of opgelicht om ontstane ademnood op te heffen.*

Het steeds onmiddellijk bij de hand hebben van een uitstekend onderhouden gasmasker is te velde absoluut noodzakelijk en wel onder alle omstandigheden (ook in de rusten, zelfs gedurende den slaap; evenzeer op grooten afstand van den vijand en tijdens de legering als binnen 's vijands artillerie bereik en in gevecht). Ge oefendheid in het goed en tijdig opzetten van het gasmasker is een levensvoorwaarde.

E. De gasalarmering.

129. Maatregelen ter alarmering van de troepen voor gasgevaar kunnen worden onderscheiden in:

- 1e. gasalarmering voor beschietingen door artillerie, enz. en (of) voor aanvallen door vliegtuigen;
- 2e. gasalarmering van gaswerper- en gaswolkaanvaller.

ad. 1e.

a. *Algemeen.*

132. *Gasalarmeringseenheden* worden ingesteld.

133. Als gasalarmeringseenheid wordt in beginsel de compagnie, de batterij, het eskadron of overeenkomstig onderdeel genomen.

134. Als alarmeringsmiddelen komen in aanmerking bellen, gongs, ratels, ledige hulzen, blikwerk, potdeksels, opgehangen ijzeren platen, staven op vaten, e.d.

136. Ten einde snel te kunnen beoordeelen, welke troepen moeten worden gewaarschuwd, kan gebruik worden gemaakt van den *alarmregelaar*.

b. *In de verdediging.*

137. In de compagnie moeten alle nesten en opstellingen zijn voorzien van een alarmeringsmiddel. De alarmeringsmiddelen worden bevestigd door *gasposten*. *Alvorens gasalarm te maken, zetten de gasposten het gasmasker op.*

138. In een nest of opstelling wordt gasalarm gemaakt:

- 1e. indien op of in de onmiddellijke omgeving projectielen (bommen) neerkomen of wordt gesproeid;
- 2e. op gasalarm van een der nesten of opstellingen, tot dezelfde gasalarmeringseenheid behorende;
- 3e. bij bespeuren van gas;
- 4e. na hiertoe ontvangen last.

140. Bij meer achterwaarts opgestelde onderdeelen, alsmede bij commandoposten, mitrailleurseenheden, artillerie, treinen, enz., volgens zelfde beginselen handelen. Bij deze onderdeelen, aantal alarmeringsmiddelen beperken, b.v. bij een compagnie in reserve één per sectie, bij een batterij artillerie drie à vier alarmeringsmiddelen.

141. Indien onderdeel rechtstreeks door gasprojectielen wordt getroffen, hiervan bericht zenden.

155. In geval van *gaswerperaantal* wordt gasalarm gemaakt: 1e. door claxons, sirenen: korte en herhaalde stooten (elke stoot 2 a 3 sec.); 2e. door trompsignalen: in langzaam tempo eenige slagen met herhaling na onderbreking van 2 a 3 sec.
- In geval van *gaswolkaanval* wordt gasalarm gemaakt: 1e. door claxons, sirenen: aanhoudend langgerekte geluid; 2e. door trompsignalen: onderbroken roffel.
157. Wanneer onderdeel door gaswolk- of gaswerperaantal is getroffen, onmiddellijk bericht zenden, door enkel woord: gaswolkaanval of gaswerperaantal. Dit bericht — langs hiërarchieken weg verzonden — heeft *voorzorg boven alle andere*. Daarna afdeelingen van eigen onderdeel op dezelfde wijze waarschuwen, eerst die beneden den wind.
- F. Te nemen maatregelen vóór, tijdens en na gasaanvallen.
- Ie. In de verdediging en tijdens de legering.
- a. *Maatregelen vóór gasaanvallen.*
164. *Gasposten*, belast met de bediening van alarmeeringsmiddelen, aanwijzen en consignes geven. Bij elke schuilplaats *portier* aanwijzen, die op het signaal gasalarm moet zorgen, dat gasdicht sluitende deuren en (of) gasgordijnen onmiddellijk worden gesloten. Bij schuilplaatsen met twee ingangen 's nachts één gesloten. Voor elke schuilplaats de neutra-liseerende vloeistof gereedmaken en een man aanwijzen voor bediening sproeier.
165. Alle manschappen moeten zijn voorzien van eenige *schwap-houtjes*. *Schepwaaiers* vervaardigen voor verdrijven gas uit loopgraven; voor dit doel ook eenig droog *brandhout* gereedleggen.
166. Uitgerichte beschermende kleeding, ontsmettingsmiddelen, reserve-gasmaskers en vullingbussen in schuilplaatsen opbergen.
167. *Wapens* en *instrumenten* steeds ingevet en (of) ingeolied.
- Munitie* in gasdicht afgesloten nissen bergen.
- Levensmiddelen*, *drankwater*, *tobak*, *instrumenten* en *telefoon toestellen* op dezelfde wijze opbergen. Kieren van *voertuigen* dichtstoppen, open voertuigen overdekken.
- b. *Maatregelen tijdens gasaanvallen.*
171. Bij gasalarm onmiddellijk gasmaskers opzetten. Personeel in schuilplaatsen; portier sluit schuilplaats met gordijnen of deuren. Zijn ingangen voorzien van gassuis, dan man voor man schutten.
172. Binnenste gasgordijn aan beide zijden besproeien met neutra-liseerende vloeistof. Vuur en licht dooven. Rook en staken.
173. Niemand mag hierna schuilplaats verlaten of binnengaan dan op last of met toestemming commandant onderdeel in de schuilplaats.
175. Gewonden mogen gasmasker niet afzetten.
176. Tenzij anders bepaald, is slechts een officier bevoegd afzetten gasmaskers buiten schuilplaats na gasaanval te bevelen.
177. Personeel, besmet met blaartrekkend strydgas, begeeft zich naar

- 1e. bij elk luchtbombardement (ook sproeien), waarbij bommen in onmiddellijke nabijheid gasalarmeeringseenheid vallen;
- 2e. bij gasalarm van een der andere onderdeelen, behoorende tot dezelfde gasalarmeeringseenheid;
- 3e. bij het bespeuren van gas;
- 4e. na hiertoe ontvangen last.

147. Zoodra gasalarm is gemaakt stellen gasofficier en (of) gasverkenners vast of inderdaad gas aanwezig is. Is zulks het geval dan bepaalt gasofficier omvang en duur gasgevaar. Indien blijkt dat ook onderdeelen, waar nog geen gasalarm is gemaakt, gevaar loopen, onmiddellijk aan die commandanten berichten. Aan alle daarvoor in aanmerking komende onderdeelen berichten over welk gedeelte van den marschweg beschermingsmaatregelen moeten worden genomen.

e. *Bij den naderingsmarsch.*

148. Bovendien rekening houden met mogelijkheid gasbeschieting door vijart. Daar marscheenheden zich zullen hebben ontwikkeld, zullen kleine troependeelen (compagniesbatterij) gasalarmeeringseenheden vormen. Aantal alarmeeringseenheden vergrooten (één per sectie inf.).

149. Indien na tot stand komen gevechtsaanraking troepen voor langen tijd tot stilstand komen, gasalarmeering instellen als bij de verdediging. Dit geldt ook voor troepen in een uitgangstelling.

f. *Bij den aanval.*

150. Bij aanval en vervolging is gasalarmeering moeilijk te regelen. Elk onderdeel, dat gas bespeurt, brengt gasmaskers in beschermingsstelling en tracht naburige onderdeelen te waarschuwen.

ad. 2e.

151. Wanneer fronten min of meer zijn vastgelopen, rekening houden met mogelijkheid uitvoeren van *gaswerperaantallen* en *gaswolkaanvallen*.

152. Aparte gasalarmeering wegens grooter gevaar (belangrijk hogere gasconcentratieën en grootere breedte- en diepte werking).

153. Geen gasalarmeeringseenheden instellen. Vastgesteld worden de *gevaarlijke* en de *bedreigde* strook, tezamen *alarmstrook*. Gevaarlijke strook diep 6 km, bedreigde strook hierachter, diep 15 km. Alarm voor gaswerperaantallen beperken tot gevaarlijke strook, voor gaswolkaanvallen ook over bedreigde strook.

154. Gasalarmeering voor gaswerperaantallen en gaswolkaanvallen geschiedt volgens onderstaande beginselen:

a. In de frontlijn om de 150 à 200 m posten — bij voorkeur in nesten — plaatsen voorzien van claxon.

b. Ten hoogste 300 m hierachter rij posten, voorzien van sirene, tusschenruimte ten hoogste 600 m.

c. Ten hoogste 600 m hierachter tweede, hierachter op afstanden van ten hoogste 600 m, derde en vierde rij sirenen, enz. Sirenen schaaksge-wijze plaatsen, bij voorkeur bij commandoposten, hulpposten, schuilplaatsen

In kantonnementen, enz., gasalarm maken door fabriekssirenen, enz.

- de stukken met mankracht of tractors uit gevaarlijke gebied gebracht naar plaats, waar paarden kunnen worden aangespannen.
- 2e. *Bij den aanval.*
188. Gasalarmering regelen als aangegeven in punten 145 t/m 150. Goede gasverkenning is van belang. Ontsmetting voorbereiden.
- 3e. *In den stellingoorlog.*
189. Het omschrevene in punten 162 t/m 187 geldt ook voor den stellingoorlog. Bovendien rekening houden met mogelijkheid van gaswerpen en gaswolkaanvallen.
- b. *Maatregelen ten aanzien van gasweperaanvallen.*
191. Volgende kentekenen kunnen wijzen op aanstaanden gasweperaanval:
- 1e. aanwezigheid op luchtfoto's van rechthoekige stippen (batterijen aanval);
- 2e. ingegraven gaswepers);
- 3e. ongevoelbaar van vrachtauto's of wegen van vooruitgeschoven punten in 's vijands gebied.
192. Bij vermoeden gasweperaanval krijgen alle gasposten in de gevaarlijke strook bevel het gasmasker in beschermingsstelling te dragen. Allen op de hoogte brengen van dreigend gevaar. 's Nachts draagt vaarlijke strook bevel het gasmasker in beschermingsstelling te dragen. bevindt en ieder, die slaapt, het gasmasker in beschermingsstelling.
194. Op oogenblik van gasweperaanval vertoont zich een vuurverschijnsel, gevolgd door een aantal ontploffingen; 12 à 20 seconden later vallen de flesschen neer. Aandacht gasposten op ontploffingen richten. Na waarnemen vuurverschijnsel gasalarm maken en overnemen.
- c. *Maatregelen ten aanzien van gaswolkaanvallen.*
196. Kentekenen voor aanstaanden gaswolkaanval:
- 1e. geraas vrachtauto's 's nachts tot punten, waar vijand gasketels, enz., kan vervoeren;
- 2e. leggen van draagbaar spoor;
- 3e. beweging van lange rij dragers voor vervoer gasketels;
- 4e. verandering aan vijf. borstweringen door opwerpen zand en harde; metaalklanken;
- 5e. oplaten van ballonnen of rookwolken om windrichting en windsnelheid te bepalen;
- 7e. zwakke gaslucht (leken van gasketels);
- 8e. dichtere en zwaardere springwolken dan bij gewone springen van eigen art. projectielen.
197. Wordt gaswolkaanval vermoed, dan aan gasposten, belast met bediening sirenen, bevel geven gasmasker in beschermingsstelling te dragen; overige gasposten gasmasker in alarmstelling.
198. Het blazen geeft in den regel aanleiding tot volgende waarnemingen:
- a. voor het blazen: zenuwachtige bedruifigheid in vijf. stelling;

ontsmettingsplaats; wapens en uitrusting bij verzamelplaats voor besmet materieel achterlaten.

c. *Maatregelen na aanvallen met andere dan blaartrekkende strijdgassen.*

178. *Wapenen* schoonmaken en invetten. *Inf. munitie* nazien en z.m. verwijderen. *Art. munitie* schoonmaken en invetten. Door strijdgas aangestaste projectielen het eerst verschieten. *Instrumenten* en *metalen voorwerpen* uitkoken en afspoelen. Metalen delen van *telefoontoestellen* afvegen met sodaoplossing bevochtigen, droog vegeu.

179. *Levensmiddelen* en *tabak*, welke in aanraking zijn geweest met strijdgassen, begraven of verbranden. *Water*, dat in aanraking is geweest met strijdgassen, niet als drinkwater gebruiken.

180. *Kleeding* en *dekenen* luchten en uitkloppen.

181. Strijdgassen uit loopgraven met schepwaaiers verdrijven, daarna luchten.

d. *Maatregelen na aanvallen met blaartrekkende strijdgassen.*

182. In terreinen, welke zijn besmet met blaartrekkende strijdgassen, moet personeel rekening houden met het volgende:

- a. beschermende kleeding dragen;
- b. van groot belang hetgeen in punten 13 en 14 is vermeld ten aanzien van waarnemen geur en werking op organisme;
- c. dubbel voorzichtig bij zonsopgang na nachtelijke besmetting en gedurende warme uren van den dag;
- d. vermijden het loopen door trechters, kuilen, plassen, begroeid terrein, hoog gras of hoge hei;
- e. zonder noodzaak niet gaan zitten, liggen, kruipen in besmet terrein;
- f. geen voorwerpen aanraken;
- g. bespat materieel niet verbranden, als begraven mogelijk is;
- h. zijn behoefte niet doen op plaats, welke besmet kan zijn;
- i. besmette huidplekken afdeppen, bestrooien met chloorkalk en wassen met water en zeep;
- k. eenige malen per dag handen wasschen;
- l. gezicht niet aanraken of zich krabben;
- m. levensmiddelen en water niet gebruiken, indien kans op besmet zijn bestaat;
- n. onmiddellijk melden bij zijn C., als men vermoedt, besmet te zijn.

183. Besmette terrein ontruimen, indien tactische omstandigheden dit toelaten.

184. Gasverkenners moeten zoo spoedig mogelijk omvang besmet gebied vaststellen en in het terrein aanduiden.

185. Te ontsmetten terreingedeelten en schuilplaatsen in volgorde vaststellen.

186. Terreingedeelten, welke niet worden ontsmet, afzetten.

187. Indien in stelling staande art. zoodanig met strijdgassen is beschoten, dat stellingverandering gedwongen is, moeten de paarden van gasmaskers, schoenen en beenbeschermers worden voorzien. Zijn deze middelen niet aanwezig of geven ze onvoldoende bescherming, dan worden

233. Personen, die met koolmonoxyde of andere vergiftigde gassen vergiftigd zijn, nadat zij zoo spoedig mogelijk uit vergiftigde atmosfeer zijn weggehaald, toedekken met dekens, teneinde warmteverlies tegen te gaan. Is ademhaling tot stilstand gekomen, dan kunstmatige ademhaling toepassen waarbij, indien dit uitvoerbaar is, de in te ademen lucht moet bestaan uit mengsel van 95% zuurstof en 5% koolzuur (zuurstof-toestel) en onderhuidse insputing moet worden gegeven van 10 mg lobeline. Indien vergiftigde nog bij bewustzijn is, ervoor zorgdragen, dat hij absolute rust geniet.

1. Met vergiftigde gassen vergiftigden.

234. De snel na de vergiftiging optredende verschijnselen (hevige prikkeling van het bindvlies der oogen, waardoor tranenvloed) genezen meestal binnen 24 uur.

Oogen uitspoelen zoo mogelijk met boorwater, dan wel met 2% oplossing van natriumbicarbonaat, of anders met schoon water.

Waar schuwen tegen gebruik van vuil of verontreinigd water om oogen uit te wasschen, daar hiervan ernstige oogandoeningen en blijvende gezichtsstoornissen het gevolg kunnen zijn.

De tot deze categorie behoorende gaszieken kunnen zich in het algemeen loopende naar naastbijzijnde geneeskundige formatie begeven.

3. Met arsmen vergiftigden.

235. De verschijnselen, door deze vergiftiging veroorzaakt, (prikkeling van de slijmvliezen van neus en keel, waardoor niezen en heftige pijn), genezen meestal in enkele dagen.

De eerste hulp bestaat hierin, dat mond en keel worden gespoeld met water of een oplossing van kaliumpermanganaat van 1 : 4000.

De tot deze categorie behoorende gaszieken kunnen zich in het algemeen loopende naar naastbijzijnde geneeskundige formatie begeven.

4. Met verstikkende gassen vergiftigden.

236. De personen, die vergiftigingsverschijnselen vertoonen (benauwdheid, aantasting van luchtwegen en longen) en ook zij, van wie op redelijke gronden kan worden aangenomen, dat zij een hooveelheid verstikkend gas hebben ingeademd, zoo spoedig mogelijk vervoeren naar hulpverbaandplaats.

Voor velen dezer patienten is loopende levensgevaarlijk.

Tijdens vervoer zorgen, dat:

1e. patient zich zooveel mogelijk in liggende houding bevindt;

2e. patient warm blijft (bedekken met jassen, dekens en dergelijke);

3e. ademhaling patient zoo gemakkelijk mogelijk kan plaats hebben (almemen van nitrustring, losmaken knellende kleedingstukken);

b. tijdens het blazen:

1e. geluid als ronken van een motor;

2e. gevolgd door sissend geluid van uitstroomend gas;

3e. overdag dichte wolk; bij droog weer slecht waarneembaar.

c. na het blazen: sterke gaslucht.

199. Gasposten op oogenblik van blazen gasalarm maken.

I. Bescherming van paarden.

221. Een paardengasmasker moet in de eerste plaats neus beschermen. Oogen zijn weinig gevoelig voor tranenverwekkende, meer voor blaartrekkende strijdgassen.

223. Bij gebrek aan paardengasmaskers *mondzak* voorhangen, nadat deze is gevuld met vochtig hooi of gras; dit te voren besprenkelen met creoline oplossing.

224. Moeten paarden een met blaartrekkende strijdgassen besmet terrein doorschrijden, dan gasmaskers (mondzakken) in beschermingsstelling dragen en onderbenen beschutten door schoenen en beenbeschermers (voorbenen bedekken tot voorknieën, achterbenen tot spronggewricht). Oogen na doorschrijding met water uitspoelen.

226. Staan paarden aan gasaanval bloot, dan gasmaskers (mondzakken) in beschermingsstelling brengen. Is het niet mogelijk, paarden aan inwerking strijdgassen te onttrekken, dan paardenarts waarschuwen.

Stonden paarden aan aanval van verstikkend gas bloot, dan na aanval paarden in stap en over korten afstand verplaatsen; z.n. gebruik maken van transportvoertuigen met motortrekkkracht. Hinderlijke tuigdeelen afnemen.

Zijn paarden met blaartrekkende strijdgassen besmet, dan geheele huid door ontsmettingsploegen doen behandelen en afwassen met zeep en water; oogen naspoelen met water. Personeel zorgt zich niet te besmetten.

227. Na gasaanval paarden naar buiten. Stallen, waarin strijdgassen zijn binnengedrongen, luchten; tuigdeelen en gereedschap schoonmaken.

Na besmetten door vloeibaar mosterdgas, paarden uit stal verwijderen; het overige achterlaten. Paarden ontsmetten en stal zuiveren.

K. Wenken betreffende eerste hulp aan- en vervoer van gaszieken en met gas besmetten.

232. Gaszieken zoo spoedig mogelijk buiten de met gas bezwangerde atmosfeer brengen en daarna, zodra de omstandigheden het toelaten, ten spoedigste naar meest nabijgelegen geneeskundige formatie geleiden of vervoeren. De hieronder in categorie 4 bedoelde gaszieken mogen in geen geval lopen, doch moeten worden gedragen of per brancard vervoerd, ook al achten zij zich tot lopen in staat. Ten aanzien van de te verleenen eerste hulp moeten in hoofdzak 5 categorieën van gaszieken worden onderscheiden, waarbij echter in het oog dient te worden gehouden, dat verschillende strijdgassen tegelijkertijd verschijnselen opwekken, welke tot meer dan een categorie behooren.

(1) De reserve-luitenant's van de infanterie en van de cavalerie moeten alleen bekend zijn met de punten 6, 7, 8, 9, 11, 12, 16 en 17.

van ten hoogste 20 m en ter hoogte van niet meer dan 5 m. *Kleine rookkaars.* Deze weegt ± 1,5 kg. *Ontsteken* geschiedt als bij rookhandgranaat. In den regel wordt zij op den grond geplaatst en daarna ontstoken. Het is geen bezwaar, haar loopende te ontsteken en op den grond te laten vallen. Voor werpen is zij te zwaar. *Brandtijd*

Althankelijk van weersomstandigheden, vormt rookhandgranaat rookscherm van voldoende dichtheid ter lengte van 50 tot 100 m, ter breedte mede op. *Brandtijd* ± 2,5 minuut.

6. *Rookhandgranaat.* Deze weegt ± 0,5 kg. *Ontsteken* geschiedt, na afschroeven sluitdop, door krachtigen ruk aan aftrekklijn met looden knop. *Ontbranding* geschiedt zonder ontplofing; terstond wegwerpen is niet noodzakelijk; men kan granaat, na het ontsteken, rustig wegwerpen of op den grond zetten. Na korten tijd brandt rookhandgranaat naar buiten door; daarna kan deze — als gevolg van ontwikkelde warmte — niet meer met de hand worden aangeraakt. Omhuysel brandt geheel mede op. *Brandtijd* ± 2,5 minuut.

II. Middelen om rook te ontwikkelen.

2 t/m 5. *Windrichting, windsterkte, temperatuur, vochtigheid van de lucht en terrein* oefenen grooten invloed op ligging en gesteldheid van te vormen rookscherm.

1. Invloeden van weder en terrein.

Rook (hieronder ook te verstaan: kunstmatige nevel) is in hoofdzaak middel, om reeds getrokken maskeeringsmaatregelen aan te vullen (5 vijf-ands waarneming belten, althans sterk verminderen). Door gebruik van rook wordt opmerksaamheid tegenstander in gewenschte richting afgeleid en verkeerd gebruik van s'vijands troepen en strijdmiddelen bevorderd en zijn moreel sterk in ongunstigen zin beïnvloed (gebruiken gasmasker). Verkeerd gebruik kan schromelijkste gevolgen hebben.

In den regel kan brengen van rook op de vijf-art. worden geregeld door A.C., terwijl voor gebruik van rook op *grote schaal* ter rechtstreeksche bescherming van eigen troepen, overleg noodig is tusschen troepen C. en A.C. Rookbellegging van *geringen omvang* met rookhand- en rookweergrenaten kan worden overgelaten aan troepen C.

Inleiding.

(Boekwerk No. 42).

Uit het Rookvoorschrift. (1)

HOOFDSTUK VII.

- 4e. er in de voertuigen voldoende ventilatie is;
- 5e. zoo mogelijk aan patiënt vóór en tijdens vervoer warme dranken worden toegediend (melk, thee, koffie);
- 6e. aan personen, die vergiftigingsverschijnselen vertoonen, zoo spoedig mogelijk zuurstof wordt toegediend.

5. Met blaartrekkende gassen besmetten of vergiftigden.

237. De besmette personen moeten zich onverwijld naar ontsmettingsplaats begeven en daar zoo spoedig mogelijk bovenkleeding en ondergoed uitdoen.

De aangetaste huid flink afwasschen met warm water en zeep; oogen uitspoelen met schoon water (zie ook de waarschuwing onder 2).

De met blaartrekkende strijdgassen bespatte huid afwrijven met een poeder van chloorkalk en magnesia, dan wel met Dakin'sche vloeistof (1) of met kaliumpermanganaatoplossing 1 : 4000.

De tot deze groep behorende patiënten mogen niet samen met andere gaszieken of gewonden in hetzelfde vervoermiddel worden vervoerd.

Voor zoover niet voldoende vervoermiddelen aanwezig zijn en de patiënten slechts lichtelijk zijn besmet, kunnen zij zich loopende naar dichtstbijzijnde geneeskundige formatie begeven.

De vervoermiddelen, welke voor deze patiënten zijn gebruikt, mogen eerst, *na te zijn ontsmet*, worden gebezigd voor vervoer van anderen.

(1) De bereiding dezer vloeistof geschiedt als volgt:

Bij een liter water 12,5 gram chloorkalkpoeder voegen. Daarna goed schudden. Vervolgens 12,5 gram boorzuurpoeder toevoegen en de vloeistof opnieuw goed schudden. De aldus verkregen oplossing 24 uur laten staan, waarna zij moet worden gefiltreerd. Hierna is zij voor het gebruik gereed.

31. Rook kan worden gebruikt om:
a. rookscheren te brengen vóór het front of op de flanken van eigen

IV. Het gebruik van rook bij den aanval.

gebruik maken van kompas.
Teneinde verband en richting niet te verliezen, moeten aanvalsstroepen of weinig bedekt terrein overdag te kunnen uitvoeren.

Voor *aanval* is gebruik van rook een middel om aanval over open eisch is.

29. Aan gebruik van rookmaskeringen zijn bij de *verdediging* meer nadelen dan voordelen verbonden, aangezien voor den *verdediger* het belangrijk doel.

28. Bij gebruik van rookmaskeringen zijn bij de *verdediging* meer nadelen dan voordelen verbonden, aangezien voor den *verdediger* het belangrijk doel.

27. In verband met de beperkte hoeveelheden munitie, welke kunnen worden medegevoerd en met de omstandigheid, dat met rookmunitie in den regel geen vernietiging van 's vij. strijdkrachten en strijdmiddelen kan worden bereikt, zal in den *bewegingsoorlog* rook slechts weinig toe-

26. Het gebruik van rook op eenigszins groote schaal vereischt zooveel voorbereiding (aanvoer rookmunitie; maken van plannen voor gebruik van rook bij verschillende windrichtingen, enz.), dat dit *gebruik veelal beperkt zal blijven tot den stellingoorlog*, dan wel tot handelingen van

25. Het gebruik van rook op eenigszins groote schaal vereischt zooveel voorbereiding (aanvoer rookmunitie; maken van plannen voor gebruik van rook bij verschillende windrichtingen, enz.), dat dit *gebruik veelal beperkt zal blijven tot den stellingoorlog*, dan wel tot handelingen van

24. Het gebruik van rook op eenigszins groote schaal vereischt zooveel voorbereiding (aanvoer rookmunitie; maken van plannen voor gebruik van rook bij verschillende windrichtingen, enz.), dat dit *gebruik veelal beperkt zal blijven tot den stellingoorlog*, dan wel tot handelingen van

23. Het gebruik van rook op eenigszins groote schaal vereischt zooveel voorbereiding (aanvoer rookmunitie; maken van plannen voor gebruik van rook bij verschillende windrichtingen, enz.), dat dit *gebruik veelal beperkt zal blijven tot den stellingoorlog*, dan wel tot handelingen van

22. Het gebruik van rook op eenigszins groote schaal vereischt zooveel voorbereiding (aanvoer rookmunitie; maken van plannen voor gebruik van rook bij verschillende windrichtingen, enz.), dat dit *gebruik veelal beperkt zal blijven tot den stellingoorlog*, dan wel tot handelingen van

21. Het gebruik van rook op eenigszins groote schaal vereischt zooveel voorbereiding (aanvoer rookmunitie; maken van plannen voor gebruik van rook bij verschillende windrichtingen, enz.), dat dit *gebruik veelal beperkt zal blijven tot den stellingoorlog*, dan wel tot handelingen van

20. Het gebruik van rook op eenigszins groote schaal vereischt zooveel voorbereiding (aanvoer rookmunitie; maken van plannen voor gebruik van rook bij verschillende windrichtingen, enz.), dat dit *gebruik veelal beperkt zal blijven tot den stellingoorlog*, dan wel tot handelingen van

19. Ten einde te voorkomen, dat eigen troepen bedoelde nadelen ondervinden, is het gewenscht, rookontwikkeling dichter bij vijand dan

18. Het *grondbeginsel* is verhinderen of bemoeilijken waarneming door vijand, zoodat deze alle nadelen ondervindt, welke aan gevecht bij nevel of duisternis zijn verbonden, terwijl eigen troepen daarvan alleen

17. *Andere middelen.*

16. *Vliegtuigrookbommen.*

15. *Neveltoestellen*, ook wel genaamd *nevelsproeiers*.

14. *Neveltoestellen*, ook wel genaamd *nevelsproeiers*.

13. *Vliegtuigrookbommen.*

12. In den *stellingoorlog* kunnen ook *gaswerpers* worden gebruikt voor rookschieten, zulks in verbinding met gasbeschieting en wel om de neutraliseerende werking hiervan te verhoogen.

11. *Rookgranaat voor de artillerie.* Deze kan worden toegepast bij alle kalibers.

10. *Rookgranaat voor de artillerie.* Deze kan worden toegepast bij alle kalibers.

± 5 minuten. Het vermogen komt overeen met dat van de rookhandgranaat. Voor het bij matigen meewind (sterkte 3 tot 4 m per sec.) verkrijgen van volledig dekkend rookscheren zijn benodigd 10 kleine rookkaarsen per 100 m breedte.

8. *Groote rookkaars.* Deze weegt ± 16 kg. Vóór het ontsteken deksel verwijderen door rondgaanden trekband aan den ring af te trekken en viltstijf af te nemen. Daarna geschiedt *ontsteken* op dezelfde wijze als bij rookhandgranaat; er bevinden zich boven op de kaars twee ontstekingsinrichtingen, welke beide gelijktijdig in werking worden gebracht. De groote rookkaars wordt steeds, na op den grond te zijn geplaatst, ontstoken. *Brandtijd* ± 8 minuten.

Afhankelijk van weersomstandigheden, vormt groote rookkaars rookscheren van voldoende dichtheid ter lengte van 300 tot 500 m, ter breedte van ten hoogste 50 m en ter hoogte van niet meer dan 15 m.

9. *Rookgeweergranaat.* Heeft bij dezelfde vullingstof een overeenkomstig vermogen als dat van de rookhandgranaat. Schootsafstand bedraagt, naar gelang van het model, 100 tot 200 m. Er zijn modellen, welke tevens bruikbaar zijn als handgranaat.

10. *Rookgranaat voor de artillerie.* Deze kan worden toegepast bij alle kalibers.

11. *Rookgranaat voor het infanteriegeschut.* Deze wordt gebruikt bij de mortieren van 8. Voor rookscheren van 100 m breedte zijn 16 schoten noodig voor het vormen en 8—10 schoten per minuut voor het onderhouden van het scherm.

12. In den *stellingoorlog* kunnen ook *gaswerpers* worden gebruikt voor rookschieten, zulks in verbinding met gasbeschieting en wel om de neutraliseerende werking hiervan te verhoogen.

13. *Vliegtuigrookbommen.*

14. *Neveltoestellen*, ook wel genaamd *nevelsproeiers*.

15. *Vliegtuignevelsproeiers.*

16. *Andere middelen.*

Bij gebrek aan de hiervoren genoemde rookmiddelen kan achter of kort vóór het eigen front rookontwikkeling worden tot stand gebracht door:

a. het verbranden van roode phosphor, alleen of gemengd met bloem van zwavel, uitgelegd vóór het front, dat aan 's vijands waarneming moet worden onttrokken;

b. het verbranden van vochtig stroo, aardappelloof, stroo, takkebossen gedrenkt in teer;

c. heide-, veen-, boschbranden en andere branden.

III. Tactische grondslagen voor het gebruik van rook.

18. Het *grondbeginsel* is verhinderen of bemoeilijken waarneming door vijand, zoodat deze alle nadelen ondervindt, welke aan gevecht bij nevel of duisternis zijn verbonden, terwijl eigen troepen daarvan alleen

Het verdient aanbepaling, 200—400 m buiten de vleugels van het aan-
gewezen aanvalstront rookschermen te leggen, om den vijand betreffende
het werkelijke aanvalsdoel te misleiden.

wordt gesaakt op aanwijzing van den C. van den aanvalstront.
rookscherf verlegd naar de uiteinden van de coullissen. De rookvorming
en twee rookcoullissen gevormd. Op het uur van den aanval wordt het
den een minuut vóór het begin van den aanval een frontaal rookscherf
worden gebruikt. Met behulp van de noodige mortieren wor-
punt e.d.), met voordeel van rook, door middel van inf. geschut gelegd,
doel (vermeestering van een gedeelte loopgraaf, mtr. opstelling, steun-
72. Bij wind mede kan, voor het bereiken van een beperkt gevechts-
a. Door de artillerie (zie Schietvoorschrift).
b. Door het infanterie geschut.

IX. Rookschieten.

hierop door art. te doen vuren.
waar deze verplaatsing wordt verwacht, dan verdient het aanbepaling,
verplaatsing van reserves. Vindt rookontwikkeling plaats op terreinen,
uitvoering tegenaanval, ter misleiding of ten behoeve van de gedeekte
delingen aanvaller, doch waarschijnlijker is, dat zij moet dienen voor
Het doel van rookontwikkeling kan zijn bemoedigen gevechtshan-
62. Bij een vlamdelijke verdediging.

leerend mtr. vuur achter rookscherf te kunnen brengen.
uitgaan, terwijl maatregelen moeten worden getroffen, om tijdig enti-
vechtspatrouilles ter waarschuwing (met lichtsignalen) in den rook voor-
door eigen art. op misleidende rookontwikkelingen. Dartoel zullen ge-
Waken tegen ontkenen van afsluitings- en tegenvoorbereidingsvuren
61. Bij een vij. aanval.

VIII. Het gebruik van rook door den vijand.

wordt toegepast, wegens te veel belemmeren van eigen waarneming.
en uitkijkposten en art. opstellingen mag slechts op beperkte schaal
54. Het brengen van een rookscherf vóór of op vij. waarnemings-
schieting door art. worden toegepast.

vooral beraamden terugtocht; in deze gevallen kan soms ook rookbe-
nen toepassing vinden bij het uitvoeren van een tegenaanval en bij een
met behulp van rookkaarsen. Rookhandgranaten (rookgeweergranaten) kun-
53. Het verwekken van rookschermen zal dikwijls alleen mogelijk zijn
vecht losmaken en terugtrekken der troepen.

d. bij vooraf beraamden terugtocht tot maskeering van uit het ge-
c. bij uitvoering tegenaanval;
b. ter maskeering eigen artillerie;
a. voor gedeekte verplaatsing reserve;
ken van eigen troepen wordt toegepast:

52. Het brengen van een rookscherf vóór het front of op de flank-
posten en art. stellingen;
l. rookscherf te brengen vóór of op vij. waarnemings- en uitkijk-

troepen, die zich bevinden in of bewegen moeten door open,
weinig bedekt terrein;

b. rookscherf te brengen vóór of op vij. steunpunten, waarnemings-
en uitkijkposten, art. opstellingen, zoeklichten, enz.;

c. den vijand te misleiden.
32. Het brengen van een rookscherf vóór het front of op de flanken
van eigen troepen kan worden toegepast:

a. bij naderingsmarsch tot maskeering troepen, die voorwaarts gaan
over open terrein;

b. bij inleidende gevechten voor het dekken der flanken van de met
uitvoering dier gevechten belaste troepen;

c. bij eigenlijken aanval, om troepen zoo dicht mogelijk ongezien bij
vij. te brengen;

d. na bereiken aanvalsdoel, om bewegingen en werkzaamheden on-
zichtbaar voor vij. te maken;

e. voor gedeekte verplaatsing reserves;

f. ter maskeering eigen artillerie.

33. Het verwekken van rookschermen zal dikwijls alleen mogelijk
zijn met behulp van rookkaarsen, welke dan worden ontstoken door
de aanvallende troepen zelve of door ingedeelde *rookdetachementen*.

34. Bij tegenwind kan aanvallende infanterie geen partij trekken van
rook, door haarzelf verwekt met behulp van rookhandgranaten en rook-
kaarsen (kleine); in dit geval kan zij maskeering door rook krijgen met
behulp van rookgeweergranaten en rookschietende eigen artillerie.

37. In het algemeen verdient het aanbeveling, aanvallende infanterie
kort achter een rookwolk te laten oprukken, waardoor het verband ge-
makkelijker wordt onderhouden. Vindt de voortbeweging van de rook-
wolk sneller plaats dan die van de infanterie, dan moeten tijdens het
oprukken kleine rookkaarsen worden ontstoken en brandend achter-
gelaten.

38. Op korten afstand van vijand treedt gebruik van rookhandgranaten
(rookgeweergranaten) op den voorgrond.

41. Bij toepassing van rook in geval van punt 32 d rekening houden
met de mogelijkheid, dat rookscherf vij. gelegenheid kan bieden, zich
gereed te stellen tot tegenaanval.

42. Rookschermen kunnen worden toegepast, om innemen of ver-
laten van eigen art. opstellingen aan 'svij. waarneming te onttrekken.

44. Tijdens inf. aanval kan rook worden gebruikt bij breken van
plaatselijke weerstanden, door deze in front, flank en rug door rook te
neutraliseeren en daarna aan te grijpen.

V. Het gebruik van rook bij de verdediging.

51. Rook kan worden gebruikt om:

a. rookscherf te brengen vóór het front of op de flanken van eigen
troepen, die zich bevinden in of bewegen door open, weinig be-
dekt terrein;

1. Uit loopen bij voorkeur steenworp of overhandschenworp toe-
passen.
2. In knielende of liggende houding in het algemeen overhandsche
worp voorkeur.
3. Onderhandschen worp in het bijzonder toepassen op korten afstand
en in beweging zijnde; achter dekkingen niet toe te passen.
4. Vrijen worp uitvoeren, wanneer omstandigheden, b.v. gebrek aan
ruimte of stand lichaam, juist uitvoeren andere worpen niet
mogelijk maken.

HOOFDSTUK VIII.

Uit het Voorschrift Handgranaten.

(Boekwerk No. 68b).

2. Handgranaten worden onderscheiden in twee soorten:
 - a. *Aanvalshandgranaten*; uitwerking op levende doelen berust op gasdruk en scherfwerking, gasdruk beperkt tot ± 1 m, scherfwerking tot ± 10 m van springpunt; moreele werking groot. Deze werkingssfeer waarborgt, dat zij kunnen worden gebruikt, wanneer werpers onvoldoende dekking tegen scherfwerking hebben, dus bij *aanval* (scherpe eihandgranaat No. 3).
 - b. *Verdedigingshandgranaten*; uitwerking berust op scherfwerking tot op vrij grooten afstand van het springpunt, is verder van moreelen aard. Vinden toepassing, wanneer werpers voldoende dekking hebben, dus bij *verdediging* (scherpe eihandgranaat No. 1).
4. Eihandgranaat is een tijdgranaat; zij wordt ontstoken even vóór het oogenblik, waarop projectiel de hand verlaat en brandt door, totdat het vuur de springstof in het slagpijpje bereikt, waarna zij springt.
5. *Scherpe eihandgranaat No. 1*. Zwart geverfd; brandtijd $\pm 3,4$ sec., gewicht 0,625 kg.
6. Voor gebruik gereed maken door met kop naar beneden te keeren, met den wand — niet te hard — tegen houten voorwerp te stooten, waardoor springlading (trotyl) van bodem wordt verwijderd en *in elkaar* gewerkt (om te voorkomen, dat, bij uitdraaien van sluitschroef trotyl in messingen huls komt; mocht toch — bij uitzondering — trotyl in messingen huls komen, dan dit met behulp van een ontladschroef verwijderen).
- Na uitdraaien sluitschroef slagpijpje zoodanig inbrengen, dat de bodem daarvan gelijk komt met uiteinde messingen huls; daarna sluitschroef weder zoo vast mogelijk indraaien.
7. *Werking*. Uittrekken van trekker veroorzaakt ontbranden van wrijvingsas, waarna vulling van zundertje en sasingenkruit (c.q. meelpulver) in slagpijpje verbrandt. Zoodra vuur op slagkwik is overgegaan, springt granaat.

11. *Scherpe eihandgranaat No. 3 Goudgeel* gevernist. Gewicht 0,215 kg. Gereedmaken als in punt 6.

12. *Werking*. Tot springen brengen als bij scherpe eihandgranaat No. 1.

Wijze van werpen.

25. Wijzen van werpen zijn: *overhandsche*-, *onderhandsche*-, *steen*- en *vrije worp*.

26. Algemeene beginselen voor het werpen:

voegen van verschillende posten, elk bestaande uit bepaald verbindingsmiddel met daarbij ingedeeld personeel.

37. Alle verbindingsposten worden in beginsel aangesteld in de richting van den hoogerden naar den lagerden C. Dit onthelt echter in geen deel van de lagere C., om verbindingspost met naasthoogerden te zoeken en zoo noodig van doorlopende verbindingspost tot aan standplaatsen lagere C. niet mogelijk, dan wel niet gewenscht, dan doet hoogerden C. in de voor de verbindingspost gedachte richting *vooruitgeschoven verbindingspost* plaatsen. De lagere C. moet zich dan met eigen middelen daarmede verbinden. Zoodra hoogerden C. met vooruitgeschoven post telefonisch is verbonden, kan op dezen post een *voorzentrale* worden geplaatst. Een vooruitgeschoven verbindingspost kan tevens dienst doen als verzamelpost voor berichten.

38. Verbindingsposten naar nevenonderdeelen (dwaarsverbindingsposten) worden in den regel eerst tot stand gebracht, nadat die tusschen hoogerden en lagere onderdeelen zijn geregeld. Iedere C. zorgt in beginsel voor *verbindingspost naar rechts*; dit onthelt niet van de verplichting, om ook naar links verbindingspost te zoeken.

39. Iedere C. moet bij de keuze van zijn stafkwartier of commandopost, alsmede bij verplaatsing daarvan, rekening houden met de gelegenheid voor het tot stand brengen der verbindingsposten, in het bijzonder van de telefonische en optische verbindingsposten.

41. Om het gevecht tot een goed einde te brengen, behooren in de eerste plaats de infanterie en de artillerie in nauwe samenwerking met elkaar op te treden. Voor de infanterie is vooral in de voor haar zwaarste oogenschikking van den strijd, welke tevens in den regel beslissend zijn voor het geheel, de steun van de artillerie onontbeerlijk. De verbindingsposten tusschen beide wapens, vooral ten behoeve van de gevechtshandeling der voorbataljons, gaat derhalve voor elke andere.

42. De verbindingsposten tusschen de infanterie enerzijds en de haar steunende artillerie en de gevechtsleiding anderzijds loopen in hoofdzaak langs de divisie- en de regimentsverbindingsposten. Zij vormen — met uitzondering van de daarin voorkomende aansluitingen van de artillerie op de centraaltelefoonposten of op de controleposten van de verbindingsposten — de *algemeene verbindingsposten*. De evengenoemde aansluitingen en de *uitwisselende* voor de artillerie dienende verbindingsposten vormen de *artillerieverbindingsposten*. In schetsen worden de algemeene verbindingsposten, de artillerieverbindingsposten en de *voorzentrale* verbindingsposten geteekend.

47. Wanneer gevechtsaankomst is verkregen met vijand, die reeds geruimen tijd in de gelegenheid is geweest, zijn luitsterdiensten in te richten, mogen binnen 3000 m van de eigen voorste lijn mededeelingen, van belang voor den vijand, per telefoon niet anders dan vereijferd worden verzonden en moet zoo noodig het gebruik van enkeldraadsverbindingsposten worden verboden.

48. Indien mogelijk, gebruik maken van reeds bestaande verbindingsposten.

HOOFDSTUK IX.

Uit het Voorschrift Verbindingsdienst.

(Boekwerk No. 36).

De verbindingsmiddelen.

5. Voor den verbindingsdienst worden de volgende verbindingsmiddelen gebezigd.
- telefoon en telegraaf;
 - radiotelegraaf;
 - optische verbindingsmiddelen en middelen voor het afgeven van geluidseinen;
 - postduiven;
 - berichthonden;
 - berichtkokers.
- De verbindingsdienst wordt mede uitgeoefend door:
- ordonnansen;
 - verbindingsvliegers.

De verbindingsposten.

31. De verbindingsposten in de hoofdrichting, waarin de krijgsbedrijven worden geleid, moeten onderdeelsgewijze zooveel mogelijk worden samengevoegd tot bundels. In de groote eenheden en in de regimenten infanterie (tot de bataljons) worden deze bundels *verbindingsposten* genoemd.

32. In de telefoongeleidingen van de verbindingsposten en in die van de overige daarvoor in aanmerking komende verbindingsposten worden *controleposten* geplaatst. Ter plaatse van deze posten worden die geleidingen bij elkaar gebracht en zoodanige voorzieningen getroffen, dat in elk daarvan op eenvoudige wijze een telefoontoestel kan worden geschakeld.

33. In *bewegingsoorlog* dienen controleposten tot:

- onderzoeken, opsporen en herstellen storingen in geleidingen;
- waken tegen vernielingen van geleidingen;
- aansluiten van geleidingen (bijv. van de art.) op verbindingsposten.

In beginsel zullen geen telefoontoestellen blijvend in de op den post samenkomende geleidingen worden geschakeld, doch zal moeten worden volstaan met het aldaar herhaaldelijk of regelmatig afluisteren van deze geleidingen; behoudens in zeer dringende omstandigheden zullen van den controlepost uitsluitend gesprekken mogen uitgaan, welke *noodzakelijk* zijn in verband met de goede werking der telefoonverbindingsposten (bijv. betrekking hebbende op storingen, aansluiten van telefoonverbindingsposten op de as, enz.).

36. Ter plaatse van knooppunten van de berichtenwisseling, dus in den regel nabij stafkwartieren of commandoposten, worden *verbindingsposten* (zie punt 311) ingericht. Deze worden gevormd door bijeen-

18. Tot de posten hebben alleen toegang het personeel van den verbindingsdienst, belast met leiding en controle en de Cn. van de onderdeelen, waarbij de posten zijn ingedeeld, zoomede hun gemachtigden en boven hen gestelde autoriteiten. Aan verzoeken van militairen met belangrijke meldingen, om van telefoon toestellen gebruik te maken, moet worden voldaan.

19. *Samenstellen van berichten.* Duidelijk leesbaar schrift. Lees- en zintteekens, indien zulks geen misvatting kan teweegbrengen, weg laten. Teekens, waarvoor geen morse-teekens bestaan, mogen niet in het bericht voorkomen.

20. Geheimschrift, eigenamen, plaatsnamen en belangrijke woorden (bijv. "NIEUW") ter vermijding van misvatting met kapitale drukletters schrijven. Ten einde letter O te onderscheiden, wordt, wanneer zulks aanleiding kan geven tot verwarring, onder cijfer 0 een streepje geplaatst: 0.

21. Berichten zooveel mogelijk op *berichtformulieren* schrijven. Deze formulieren worden op aanvraag door iedereen postcommandant verstrekt. 22. Kan bericht niet geheel op voorzijde formulier worden gesteld, dan ook achterzijde benutten. Zoo noodig meer formulieren gebruiken. Alleen op eerste formulier berichtnummer, datum en tijdstip door afzender vermelden. In het hoofd van volgende formulieren "vervolg I" enz. stellen. De tot een bericht behorende formulieren worden aan elkander vastgehecht of aaneengesplakt.

23. Wanneer gevechtsondigheden het noodzakelijk maken, kunnen aan een post, waarmede rechtstreekse verbinding bestaat, op last van den troepencommandant, onder wien vbdp. ressorteert, korte mededeelingen worden gedaan of bevelen worden overgebracht, die zonder inleiding, en — wanneer zulks geen aanleiding kan geven tot verwarring ook zonder adres en onderteekening, worden overgebracht.

24. Deze mededeelingen of bevelen worden door het verbindingspersoneel zonder eenige administratieve behandeling onder verantwoordelijkheid van den troepencommandant, onder wien vbdp. ressorteert, overgebracht en bij ontvangst omiddelrijk afgeleverd.

25. Ten aanzien van berichtenwisseling ten dienste van technische gevechtsgeleiding binnen bepaalde onderdelen, welke buiten eigenlijke algemeene gevechtsleiding omgaat, kan verantwoordelijke commandant bepalen, dat de in dit voorschrift aangegeven wijze van overbrenging en administratieve behandeling van de berichten gewijzigd, vereenvoudigd of achterwege gelaten moet worden, wanneer dat voor vorengenoemde technische leiding noodzakelijk is. Met name zal dit regel moeten zijn bij telefonische

gen of aanwezige verbindingsmiddelen (rijks- of andere telegraaf- en telefoongeleidingen, radiostations, postduiven, optische seinmiddelen).

49. Rijkstelegraaf- en telefoongeleidingen en rijksradioinrichtingen niet aan het openbaar verkeer onttrekken dan met machtiging van den O.L.Z., uitgezonderd in zeer spoedeisende gevallen, waarin echter de O.L.Z. onverwijld met de getroffen maatregelen in kennis moet worden gesteld. Dit geldt evenzeer voor het wijzigen van den dienst op bedoelde kantoren en stations.

50. Vooral voor verbindingen ten behoeve van C.V., C.Lt.B. en D.G.C., zoomede van de door dezen uitgezonden organen van den verkenningsdienst, van de in punt 48 bedoelde verbindingen en verbindingsmiddelen zooveel mogelijk partij te trekken.

De verbindingen in den stellingoorlog.

281. Ten aanzien van deze verbindingen gelden in het algemeen dezelfde beginselen als voor die in den bewegingsoorlog.

306. De stellingoorlog biedt de gelegenheid tot een ruimer gebruik van *vuurwerkseinen* en tot uitbreiding van de daarvoor benodigde seinmiddelen (vuurpijlen, seinpotten, enz.).

Regeling van den verbindingsdienst.

309. Iedere C. is verantwoordelijk voor het juiste gebruik van de te zijner beschikking gestelde verbindingsmiddelen en in het bijzonder voor een tijdige organisatie der verbindingen ten behoeve van het gevecht.

311. Ten behoeve van de verbindingen, welke uitgaan van de Cn. der korpsen en onderdeelen van verschillende wapens, dienen *verbindingsafdeelingen*, samengesteld uit personeel dier wapens; hiervan zijn uitgezonderd de bedieningen van de afzonderlijke ontvangtoestellen van D.C. en C.Lt.B., welke worden gegeven door het regiment Genietroepen. Deze Vbd.A. behooren organiek tot de verschillende staven. De organiek ingedeelde *ordonnansen* behooren niet tot de Vbd.A. Door het bijeenvoegen van posten van verschillenden aard ontstaat een *verbindingspost*, onder bevel van een afzonderlijk aangewezen C. Bij belangrijke verbindingsposten en veelal bij een vooruitgeschoven verbindingspost, aangewezen als *verzamelplaats voor berichten*, kan officier worden belast met het bevel (overzien tactischen toestand, ziften, overzichtelijk samenvoegen en doorzenden inkomende berichten). Deze posten zoo dicht bij elkaar plaatsen, als veiligheid en aanpassing aan terrein toelaten. C. verbindingspost bevindt zich in den regel op of nabij den cp.

317. Aanleg en gebruik verbindingen worden geregeld in het *verbindingsbevel* en het *radiobevel*.

326. Tot het vormen en uitgeven van *schuilnamen* wordt door O.L.Z. het sleutelwoord voor het schuilnamenvierkant vastgesteld (gewijzigd). De laagste onderdeelen, waarvoor schuilnamen worden uitgegeven, zijn de compagnie, het eskadron, de batterij en het mitrailleurpeloton.

Als *oproepseinen* dienen afkortingen van de schuilnamen (b.v. schuilnaam Otto 2; oproepsein 0 2).

H = Hendrik
I = Izaak
J = Jan
K = Karel
L = Lodewijk
M = Marie
N = Nico

A = Anna
B = Bernard
C = Cornelis
D = Dirk
E = Eduard
F = Frits
G = Gerard

82. Woorden, die, na herhaald te zijn, nog niet goed door opnemenden telephonist worden verstaan, worden door spreker gespeeld. Dit geschiedt altijd, ook wanneer opnemende telephonist zulks niet vraagt, bij overbrengen eigenamen en van woorden, die verschillende geschreven kunnen worden. Geheimschrift en afkortingen worden daadlijk gespeeld. Aangezien sommige letters in de telefoon nagenoeg gelijk klinken, moet bij het spelen gebruik worden gemaakt van onderstaande *spells*, waarbij dan voor de te spelen letter de eigenaam wordt genoemd, welke in de lijst achter die letter staat vermeld.

81. Indien opnemende telephonist woord of getal niet goed heeft kunnen verstaan, valt hij onmiddellijk in de rede met „*halt*” en vraagt vervolgens: „*na*” (Laatste, goed opgenomen woord of getal). Kan opnemende telephonist woord of getal nog niet verstaan, dan valt hij weer in en zegt: „*na* *spellen*”, waarop verder gehandeld wordt als in punten 82 en 83 is bepaald.

80. Bij overbrengen getallen, welke in cijfers moeten worden opgeschreven, getal onmiddellijk laten voorafgaan door aanduiding: „*m* cijfers onderscheiding van de telephonisch nagenoeg gelijk klinkende cijfers *cijfers schrijven*”.

Telefoonberichten.

39. Af te leveren berichten. Troepencommandant, onder wien vbdp. res- sortert, wordt dus niet door postcommandant geregeld. Verband postcommandant-troepencommandant, onder wien vbdp. res- te bestellen.

38. Belangrijke berichten, voorzien van de bijzondere aanwijzing „Twee wegen” (TW), in tweevoud en onder hetzelfde berichtnummer ter ver- Troepencommandant, onder wien vbdp. ressorteert, draagt zorg, dat bij post steeds een ordonnans beschikbaar is, om af te leveren berichten te bestellen.

Berichtendienst.

37. De bijzondere aanwijzing „Vercijferd” (CY) geeft aan, dat, wan- neer zulks niet uit den vorm zou blijken, het bericht vercijferd is. Voor de bijzondere aanwijzingen NCY en ZNCY zie punten 9 en 10 van hoofdstuk XI.

32. Belangrijke berichten, voorzien van de bijzondere aanwijzing „Twee wegen” (TW), in tweevoud en onder hetzelfde berichtnummer ter ver- zending aanbieden en met verschillende verbindingsmiddelen verzenden.

commandovoering voor vuurleiding der artillerie binnen het verband van de afdeeling en de batterij. Ook kan vorenstaande worden toegepast b.v. bij seinlamp- en sluiterverbindingen binnen het verband van het bataljon, de compagnie infanterie of overeenkomstige eenheid, wanneer commandant het noodzakelijk acht, ten behoeve van zijn gevechtsleiding geheel of ten deele van de regelmatige berichtenwisseling af te wijken.

Het is evenwel *verboden*, deze bevoegdheid uit te breiden tot berichten- wisseling ten behoeve van de algemeene gevechtsleiding, alsmede een vermeende vereenvoudiging in die berichtenwisseling eigenmachtig aan te brengen, omdat elke wijziging daarin taak van het verbindingspersoneel en samenwerking van de verschillende commandanten zeer bemoeilijkt.

Voorrang van berichten en gesprekken.

27. Berichten en gesprekken worden onderscheiden in:

- a. zeer dringende;
- b. dringende;
- c. gewone.

Tusschen berichten en gesprekken van gelijken rang bestaat geen voor- rang. Zij worden behandeld in volgorde van den tijd van aanbieding, ont- vangst of aanvraag op den post.

Voor behandeling van een zeer dringend bericht (gesprek) wordt, wanneer afzender of aanvrager dat nadrukkelijk gelast, overbrenging van alle andere berichten (gesprekken) tijdelijk onderbroken.

In spoedeisende gevallen geschiedt het overbrengen van een bevel, bericht, inlichting of verzoek aan een anderen commandant het spoedigst en het zekerst door een „gesprek” met dezen commandant aan te vragen, waartoe van het gesprekkentoeistel wordt gebruik gemaakt.

28. Zeer dringende berichten (gesprekken) kunnen worden gewisseld (gevoerd) door of met bepaalde in het voorschrift vermelde autoriteiten (zie voorschrift).

Bijzondere aanwijzingen voor berichten.

29. In het militair verkeer zijn de volgende bijzondere aanwijzingen toegelaten, waarvan de voorgeschreven afkortingen er achter zijn vermeld:

Zeer dringend	ZD.
Dringend	D.
Vercijferd	CY.
Niet vercijferen	NCY.
Zoo noodig vercijferen	ZNCY.
Twee wegen	TW.
Kennisgeving van ontvangst	KVO.
Dienst	Dienst.

Moet voor een ZD bericht overseining van andere berichten worden onderbroken, dan luidt de bijzondere aanwijzing:

Zeer dringend; andere berichten onderbreken ZDO.

HET MORSESTELSEL.

2. Morsetekens.

Letters.

a	—	j	— — — —	s	...
b	— — —	k	— — —	t	—
c	— — —	l	— — —	u	— — —
d	— —	m	— —	v	— — — —
e	—	n	—	w	— — —
f	— — —	o	— — —	x	— — — —
g	— — —	p	— — —	y (of ij)	— — — —
h	— — —	q	— — —	z	— — — —
i	— —	r	— — —	ch	— — — —

Cijfers.

1	— — — —	6	— — — —
2	— — —	7	— — — —
3	— — —	8	— — — —
4	— — —	9	— — — —
5	— — —	0	— — — —

Cijfers (Verkort).

1	—	6	— — — —
2	— —	7	— — — —
3	— — —	8	— — — —
4	— — —	9	— — — —
5	— — —	0	— — — —

Verkorte cijfers worden alleen gebruikt bij herhaling van berichten. Getallen in Romeinse cijfers worden als gewone getallen geseind, doch voorafgegaan door de dienstafkorting ro.

Breekstreep — — — — —

BIJLAGE I.

O = Otto
 P = Pieter
 Q = Quadraat
 R = Richard
 S = Sophie
 T = Theodora

U = Utrecht
 V = Victor
 W = Willem
 X = Xantippe
 Y of IJ = IJsbeer
 Z = Zacharias

Het woord „Kamp” wordt dus gespeld als „Karel — Anna — Marie — Pieter”.

83. Getallen, die door opnemenden telefonist niet goed zijn verstaan, worden eveneens gespeld, d.w.z. de cijfers worden afzonderlijk genoemd, b.v. „1286 = 1, 2, 8, 6”. Is dit nog niet voldoende, dan valt opnemende telefonist nogmaals in en vraagt: „het e cijfer aftellen”, waarop spreker van 1 tot en met het bedoelde cijfer telt; de „nul” volgt bij dit aftellen na de „negen”.

84. Moeten bij de opneming op zich zelf staande letters worden opgeschreven, dan geschiedt dit steeds met kapitale drukletters, tenzij bij het brengen de aanwijzing „kleine letter” onmiddellijk vóór de letter wordt gegeven.

85. *Het oproepen* van een post geschiedt met den inductor, ook bij telefoontoestellen, voorzien van een inductor en brommer; van brommer eerst dan gebruik maken, wanneer aan oproep met inductor geen gehoor wordt gegeven.

Gesprekkendienst.

102. Gesprekken kunnen worden gevoerd:

- a. met alle toestellen, die als gesprekkentoestel op een commandopost of stafkwartier zijn geplaatst;
- b. met, in het bijzonder voor den gesprekkendienst, geplaatste toestellen op de telefooncentraalposten;
- c. op een post, met het aldaar voor den berichtendienst aanwezige berichtentoestel.

Gebruik van toestellen onder *b* en *c* wordt geregeld door postcommandant; telefonisten zijn verplicht, daarbij noodige inlichtingen omtrent behandeling toestellen te verstrekken.

Voeren van gesprekken *met het bedieningstoestel van den centralist is verboden*.

106. Bij storing, onduidelijkheid en overige klachten, wordt zoo spoedig mogelijk commandant van den centraal- of telefoonpost gewaarschuwd.

den gesteld. Blijkt ontcijferbaarheid te berusten op vermindking bij gedeelteilijk niet ontcijferbaar is gebleken, moet in geheimsschrift wor-
 7. Verzoek om herhaling van een vertijferd bericht, dat geheel of eerste bericht.

4. Bericht in geheimsschrift moet steeds in geheimsschrift worden be- antwoord, indien dit antwoord, als het in klaarschrift ware gesteld, aan derden aanwijzingen zou kunnen geven omtrent waarschijnlijken inhoud nemen:

12. Naar gelang van inhoud berichten volgende regelen in acht te boven geheimhouding. Hierbij vertijfering verboden.

niet vertijferen), ten teeken, dat hij snelheid van overbrenging verkies- Deze berichten voorziet afzender van aanwijzing NCY (afkorting voor: is afzender verantwoordelijk.

richten besluiten, geen geheimsschrift te gebruiken. Voor deze beslissing kan men voor veel spoed eischende en voor den vijand belangrijke be- persoonel kans op vermindkingen en onleesbaarheid bericht mede; daarom gebruik geheimsschrift brengt tijdsverlies en bij weinig geoefend cijfer- heid van overbrenging.

10. In *beginsel* mag geheimhouding niet worden opgeofferd aan snel- vertijferd is.

vertijferd is. wijzing ZNCY mag eerst uit bericht worden doorgeschraapt, indien het dan ten, vier verbindingsposten met doorzending bericht zijn belast. Aan- vertijfering van zulk een bericht zijn verantwoordelijk troepencomman- weg oververtijferd blijven, indien het voor de verzending of doorzending- Berichten, voorzien van aanwijzing ZNCY, kunnen op hun verbindings- ZNCY (afkorting voor: zoo noodig vertijferen).

onvertijferd verzenden, doch dan voorzien van *bijzondere aanwijzing* vóór verzending vertijferen of doen vertijferen. Hij kan bericht ook wegen zal kunnen worden doorgezonden, dan bericht zekerheidsnive- een voor den vijand belangrijke bericht steeds langs veilige verbindings- 9. Is afzender dan wel vorenbedoelde commandant niet zeker, dat Is afzender dan wel vorenbedoelde commandant niet zeker, dat NCY (zie punt 10), al dan niet moeten worden vertijferd.

schrift zijn aangeboden en niet voorzien zijn van de bijzondere aanwijzing: van *zijn bericht*. Commandant, onder wien verbindingspost ressorteert, besluit, of de door dezen post te verzenden berichten, welke in klaar- Afzender verantwoordelijk voor al dan niet in geheimsschrift stellen oijfering onnoodig is.

8. Schriftelijke bevelen bij voorkur zodanig overbrengen, dat ver- IV. Onder *bericht* wordt verstaan elke mededeeling zoowel bericht als bevel, instructie, aanwijzing, enz.

(Boekwerk No. 54 en 54a).

Uit het Voorschrift Geheime Berichtenwisseling.

HOOFDSTUK XI.

Lees- en zinteekens.

Punt	(.)
Komma	(,) . — . — . — .
Vraagteeken	(?) . . — . . .
Haakjes (1)	() — . — . — . — .
Onderstreepingsteeken (1)	— . — . — . — .
Koppelteeken	(-) —
Puntkomma	(;) . — . — . — . (3)
Dubbele punt	(:) — . — (3)
Uitroepsteeken	(!) — . — . — . — .
Afkappingsteeken	(') . — . — . — . (3)
Aanhalingsteeken (1)	(„ ”) . — (3)

Dienstteekens.

Openingsteeken	— —
Scheiteeken (2)	— —
Verkort scheiteeken (3)
Begrepteeken	... — .
Vergissingsteeken (8 à 10 punten)
Sluitteeken	— . — . — .
Wachtteeken	—
Kwijtingsteeken	... — . — .
Sein langzaam (8 à 10 strepen (4))	— — — — —

(1) Deze teekens worden geseind zoowel vóór als achter het gedeelte, dat tusschen haakjes of aanhalings- teekens staat, dan wel is onderstreept.

(2) Bij samengestelde breuken wordt dit teeken wel geseind, doch door den opnemer niet opgenomen.

(3) Deze teekens worden niet bij het optisch seinen gebezigd.

(4) Dit teeken wordt uitsluitend bij het optisch seinen gebezigd.

zakelijkheid — dat bij het verwerken en verder bekend maken bericht de tekst niet letterlijk overeenstemt met dien van het cijferbericht.

e. *Het is uitdrukkelijk verboden, eenzelfde bericht gedeeltelijk in geheimschrift, gedeeltelijk in klaarschrift te stellen.*

De tijdwinst, hiermee beoogd, valt in het niet bij gevaar voor ontstoring, waaraan men het geheimschrift hierdoor zou blootstellen. Onder dit verbod van gelijktijdig gebruik van geheimschrift en klaarschrift in eenzelfde bericht vallen ook de als klaarschrift te beschouwen afkortingen, open code en leestekens.

Schuilnamen en oproepseinen mogen echter gezamenlijk met klaarschrift of met open code worden gebruikt. Evenzoo is vertaling van bijzondere radiob berichten van artillerie aan vliegtuigafdeelingen (vliegtuigen) toegestaan.

Verder een gedeelte van den klaren tekst van een bericht geen bijzondere geheimhouding en zou een vertaling daarvan gelijk staan met nuttelooze tijdwinst, dan dit gedeelte als een afzonderlijk bericht in klaarschrift of open code te zenden. Verwijzen, dat het daarbij aansluitende gedeelte vertaald zal worden. In vertaalde gedeelte bericht kan — van zelf sprekend eveneens vertaald — verwezen worden naar het in klaarschrift gestelde gedeelte. Vermenging van open code met klare taal toegestaan.

f. Openlijke zinspeling ten aanzien van het vertaald ontvangen of verzenden van een bericht is verboden. Herhaling of verduidelijking in klare taal, ook zelfs van een enkele groep in een cijferbericht, vermeden.

g. Zooveel mogelijk nalaten tekst van cijferberichten met eenzelfde aanhef aan te vangen of met eenzelfde slot te beëindigen.

h. Vermelding adres en afzender, alsmede nummer en tijd van afzender bericht moeten, vergeleken bij den eigenlijken inhoud van het bericht, min of meer als afzonderlijke groepen worden beschouwd en nimmer worden vertaald. *De groepen voor adres en afzender*, indien geheimhouding noodig, met schuilnamen (c.g. oproepseinen) codeeren in de eerste plaats door afzender, zoo noodig door verbindingsspost, waar bericht wordt aangeboden. Deze groepen worden gedecodeerd, zoo noodig door verbindingsspost, die bericht aflevert.

De overige in den eersten zin van dit punt bedoelde groepen kunnen als klaarschrift behouden blijven.

16. Bij alle cijferwerk in afkortingen, in code- en in vertaalde groepen is het vereischt de letters duidelijk en als hoofdletters te schrijven.

Juistheid van het cijferwerk vóór afzending bericht nagaan.

Cijferwerk zorgvuldig en zonder overhaasting verrichten, nimmer trachten te gissen naar betekenis of codeering code- resp. klare groep.

17. Vertijferen en ontcijferen geschiedt door aangewezen personeel uit staf van den commandant. Onbevoegd ontcijferen is verboden.

18. Waar afzender vertijfering noodig oordeelt en daarvoor geen andere stelsels zijn voorgeschreven, gebruik maken van *cijfervierkant*.

overbrenging bericht, dan mag dit in zijn eersten vorm door afzender worden herhaald. Is echter door hem een fout begaan bij het cijferwerk (gebruik van verkeerden sleutel, enz.), dan moet het te herhalen bericht in eenigzins andere bewoordingen worden gesteld en daarna opnieuw vertijferd.

d. Namen van eenheden, van commandanten van groote eenheden, enz. kunnen vijand reeds belangrijke aanwijzingen geven omtrent onze voornemens, troepenopstelling, enz. Door omschrijving moet hun vermelding in klaarschrift of in open code achterwege blijven. Is dit niet mogelijk, dan vermelding doen geschieden door gebruik van schuilnamen.

13. a. Onafhankelijk van afstand tot vijand mag — behoudens in het geval, voorzien in de laatste zinsnede van punt 10 — geen bericht, waaruit tegenpartij eenig nut kan trekken (over aflossingen, verliezen, eigen troepenopstelling, enz.), in klaarschrift of open code per radio worden gezonden; evenmin met optische seinmiddelen, indien gevaar bestaat, dat vijand de seinen medeleest.

Belangrijke berichten per postduif of berichthond, dikwijls ook per ordonnans, worden vertijferd of door gebruik van schuilnamen voor derden onbegrijpelijk gemaakt.

b. Gebruik van schuilnamen en oproepseinen is verplicht:

in radioverkeer te allen tijde,

in optisch seinverkeer, indien vijand seinen kan mede lezen, in telefonisch en in lijntelegrafisch verkeer binnen 3000 m van eigen voorste troepen.

15. b. Alle voorzorgen nemen om den sleutel ongeschonden te bewaren. Eenig vermoeden, dat het geheim geschonden is, onmiddellijk melden. Zooveel mogelijk steeds dezelfde personen voor het cijferwerk aanwijzen; zij mogen slechts die gegevens ontvangen, welke betrekking hebben op geheimschriften, welke zij voor hun taak noodig hebben.

Kladpapier, afkomstig van cijferwerk, onmiddellijk na gebruik vernietigen (verbranden). Alle bescheiden, welke den sleutel in gevaar kunnen brengen (ontvangen cijferberichten, geheime codes, bijzondere gebruiksaanwijzingen betreffende den sleutel, enz.) veilig bewaren en onmiddellijk vernietigen, indien gevaar dreigt, dat zij den vijand in handen zullen vallen.

c. Cijferberichten nimmer te zamen met hun ontcijferingen opleggen. Ontcijferingen opleggen in archief, waarin zij behooren. Cijferberichten, die niet verbrand kunnen worden, afzonderlijk, zoo veilig mogelijk, opleggen.

Vertijferde teksten van berichten, *door middel van het cijfervierkant* in geheimschrift gesteld, 2 uren na ontcijfering verbranden.

Indien bijzonder belangrijke cijferberichten langs veiligen weg door een bevestiging in klaarschrift worden gevolgd, dan mag alleen, indien bepaaldelijk noodig, de tekst van beide berichten dezelfde zijn. Alle zinspeling in klaarschrift op deze bevestiging in beide berichten te vermijden.

d. Ontvanger van cijferbericht zorgt, behalve bij dringende nood-

4. XFB = verleden deelwoord van het voorafgaande woord.
 Klaar: Gevecht afbreken.
 Code: XJW XFB
 Klaar: Gevecht afgebroken.
 Code: XJW XFB XFB
48. *Getallen* of reeksen van getallen kunnen worden weergegeven met de codegroepen XAB, XAC, enz. tot en met XEF; Romeinse cijfers door de codegroepen XEG tot en met XEF. Men kan daarbij al dan niet gebruik maken van de codegroepen voor de *leestekens*: XEB tot en met XEY.
- De codegroepen XAB tot en met XEY *alleen* te gebruiken ten behoeve van vertaling van getallen met behulp van cijfervierkant.
- Bij codeeren van een reeks van cijfers moet alleen ermee rekening worden gehouden of een cijfer (getal) een afzonderlijk begrip vormt dan wel, of die reeks van cijfers tezamen een begrip omvat.
- In het eerste geval worden de afzonderlijke cijfers (getallen) ook als afzonderlijke groepen gecodeerd, met als onderlinge afscheiding gecodeerde leestekens; in het laatste geval worden de codegroepen eenvoudig achter elkander gegeven en is het onverschillig, hoe men die reeks van cijfers ontbindt.
- Voorbeelden:
 Klaar: 12000
 Code: XAO XAB XAC of XAD XAY XAG of XAO XAC XAB
- Klaar: 359
 Code: XAF XCN of XBN XAL
- Klaar: 3/4
 Code: XAF XEY XAG
- Klaar: 1,2 — III — 8 R.I.
 Code: XAD XES XAE XEI XAK R.I.
49. Het eigenlijke *woordenboek* omvat codegroepen XFE t/m XZZ. De klare groepen zijn alfabetisch gerangschikt; in beginsel zijn slechts de in militaire berichten te velde meest gebruikte of als zoodanig geachte woorden opgenomen en wel die, waarvoor *geen afkortingen* bestaan en welke *meer dan 4 letters* tellen.
- Waar een klare groep een tweeledige betekenis heeft, bijv.:
 XWJ = verkenner (-ing)
 moet uit het bericht blijken, of de eerste (verkenner) dan wel de tweede (verkenning) is bedoeld.
- In den regel kunnen werkwoordsvormen (tijden en wijzen) zonder gevaar voor misvatting worden weergegeven met onbepaalde wijs; bestaat dit gevaar, dan is toevoeging noodig van hulpwerkwoorden, persoonlijkke voorwoorden, uitgangen, enz.
- Klaar: Marcheer onmiddellijk af.
 Code: U XFT XFO
- Klaar: Bevind mij blad 33, 7,45 5625
 Code: IK XHE BL XBL XAJ XES XBZ XEY XOK XES XBD
50. XAA-code wordt gebruikt in die gevallen, waarin men verplicht

19. Beantwoording cijferbericht geschiedt in hetzelfde geheimschrift als oorspronkelijk bericht.

Schuilnamen.

34. In beginsel schuilnamen steeds bezigen ter vermelding van adres en van afzender in berichten, welke vijand kan onderscheppen. Dit geschiedt in de eerste plaats door afzender, zoo noodig door de zorg van den verbindingspost, met verzending bericht belast. *De groepen voor adres en afzender nimmer verticijferen*; zijn de schuilnamen niet bekend, dan adresseering en afzender verticijferen, vooraan *den inhoud* opnemen, bericht zenden aan commandant, die voor doorzending kan zorg dragen.

Gebruik van afkortingen.

43. Andere afkortingen dan die, voorkomende in voorschrift berichtenwisseling en die uit het dagelijksch leven, mogen in schriftelijke bevelen niet worden gebruikt. Van de schrijfwijze en punctuatie mag in schrift en druk niet worden afgeweken (zie bijlage I).

44. Bij verticijferen van afkortingen alle letters in afkortingen met hoofddrukletters aangeven (zie punt 16); lees- en zintekens kunnen (behalve in schrift en druk) worden weggelaten, *voor zoover althans het weglaten ervan geen misvatting teweeg kan brengen*. Bij ontcijfering wordt door ontcijferaar de voorgeschreven schrijfwijze der afkortingen weder hersteld.

Gebruik van de XAA-code.

45. Deze code (Bijlage VIII) is een *niet* geheime code; het is een lijst van in militaire berichten te velde het meest voorkomende woorden, uitdrukkingen en getallen, welke verkort kunnen worden weergegeven met codegroepen bestaande uit 3 letters, waarvan de beginletter de letter X is; beide daarop volgende letters vindt men onmiddellijk *links* van het klare woord, getal of uitdrukking.

47. Bijzondere codegroepen zijn:

1. XAA = XAA-code.
2. XEZ = (letter) Q.

Van deze codegroep moet worden gebruik gemaakt bij verticijfering met behulp van het Cijfervierkant van woorden, waarin de letter Q niet of moeilijk kan worden weergegeven met K of KW (bij namen, enz.).

3. XFA = nu volgt codegroep U-seinlap.

Met behulp van deze codegroep kan men van de codegetallen van den U-seinlap (opgenomen in Bijlage IV van het Voorschrift) gebruik maken, zoowel bij berichtenwisseling anders dan met den U-seinlap als in te verticijferen berichten.

Een bericht: wij zijn niet gereed op het vastgestelde uur aan te vallen, kan bijv. optisch geseind worden als:

XFA 135.

56. Om bepaalde klaren (code-) tekst met behulp van dit cijfer- vierkant te vertijferen, wordt die tekst verdeeld in groepen van 2 letters. Vóór de vertijfering wordt letter Q zoo mogelijk eerst door K of KW vervangen, dan wel aangegeven met XEZ; alle cijfers worden eveneens vóór vertijfering voluit in letters geschreven of, indien het getal te veel letters zou bevatten, weergegeven met XAA-codegroepen. 57. Bij *vertijferen* van een groep van 2 klare letters kunnen zich 4 gevallen voordoen:

- Beide letters bevinden zich in *dezelfde horizontale rij*;
- zij liggen in *dezelfde verticale kolom*;
- zij liggen noch in dezelfde rij noch in dezelfde kolom;
- beide letters zijn *dezelfde*.

ad a. Beide letters worden één voor één vervangen door letter, on- middellijk *rechts* daarvan gelegen, een letter, welke in een rij in het meest rechtsche vakje ligt, te vervangen door letter, gelegen in het meest linksche vakje uit dezelfde rij.

De klare groep AF wordt aldus GG. EG. GA.

ad b. De letters worden één voor één vervangen door letter, onmid- dellijk *eronder* gelegen, waarbij een letter, welke in een kolom het meest beneden ligt, wordt vervangen door de bovenste letter uit dezelfde kolom.

De klare groep JZ wordt aldus PW. JW. PD.

ad c. Hierbij liggen de letters in de hoekpunten van een rechthoek. De letters worden één voor één vervangen door de letter, welke het andere hoekpunt vormt van denzelfden rechthoek en gelegen is in dezelfde rij.

De klare groep AJ wordt dan DH. RG. KC.

ad d. De verduubeling van een letter wordt vervangen door de ver- duubeling van de letters, onmiddellijk *rechts* daarvan gelegen, waarbij een letter, die in een rij in het meest rechtsche vakje ligt, vervangen wordt door de meest links gelegen letter uit diezelfde rij.

De verduubeling VV wordt vertijferd tot RR. KV. VV.

V	R	W	V	K
U	X	Z	B	E
N	O	P	S	T
H	I	J	L	M
A	C	D	F	G

is of behoefte heeft, berichten zoo kort mogelijk weer te geven en in deze behoefte niet op andere wijze is voorzien (door afkortingen of andere code); derhalve:

- bij optisch-, telegraaf- of radio seinen in Morse-code;
- bij schriftelijke berichten (voornamelijk voor postduiven);
- bij vertijfering met het cijfervierkant.

51. Bij seinen als open code wordt elke codegroep als afzonderlijke groep gerekend en geseind.

Bij gebruik van XAA-code tekst bericht zooveel mogelijk aanpassen aan de in deze code gegeven woorden.

Het cijfervierkant.

53. Het CIJFERVIERKANT is een stelsel van vertijfering, waarbij met behulp van een sleutelwoord (c.q. sleutelzin) de letters van den klaren of van den open code-tekst 2 aan 2 worden vervangen door andere groepen van 2 letters (vertijferde of kortweg *cijfergroepen* genoemd). Een daarbij overblijvende enkele letter uit den klaren tekst wordt eveneens door een andere letter vervangen.

54. Het sleutelwoord is geheim. Het moet *minstens vijf* verschillende letters (sleutelletters) bevatten; letter Q mag er niet in voorkomen, IJ wordt in het sleutelwoord steeds *als enkele letter Y* beschouwd. *Het is verboden, het sleutelwoord dan wel het ingevulde cijfervierkant op schrift te bewaren.*

55. Het cijfervierkant wordt, door de zijden elk in 5 te verdeelen, onderverdeeld in 25 vakjes. In elk dier vakjes wordt volgens een bepaalde regel één der letters van het alfabet (*zonder de letter Q*) geschreven. Het sleutelwoord stelt den regel van inschrijving vast.

Is het sleutelwoord bijv.: BEVERWIJK, dan levert het met weglating der letters, welke meer dan één keer daarin voorkomen, doch met behoud van haar volgorde in het sleutelwoord de volgende *sleutel-* letters: B E V R W Y K.

De vakjes in het cijfervierkant worden nu ingeschreven elk met een letter, te beginnen met het *linker bovenste* vakje achtereenvolgens van *links naar rechts*, de rijen achtereenvolgens van *boven naar beneden*.

Eerst schrijft men de letter van het *alfabet* in (zonder de Q en zonder de sleutelletters), *daarna de sleutelletters* in de volgorde, zooals het sleutelwoord die aangeeft.

Aldus ingeschreven geeft sleutelwoord BEVERWIJK volgend cijfer- vierkant:

a. Benamingen van eenheden, commandanten en staven van de landmacht op voet van oorlog, zoodne algemeene afkortingen.

A.B.	Algemeene bevelhebber.
A.C.	Artilleriecommandant.
A.C.T.	Algemeen commandant der Inchtstrijdkrachten.
Afd.	Afdeling.
Afd.A.	Afdeling artillerie.
Afd.C.	Afdelingscommandant.
A.G.T.	Algemeene gevechtstrein.
A.H.K.	Algemeen Hoofdkwartier.
A.M.C.	Artilleriemeetcompagnie.
A.M.T.	Artillerie-munitietrein.
A.O.	Antenneofficier.
A.O.I.	Artillerie-officier-inlichter.
A.R.	Algemeene reserve.
art.	Artillerie.
Ar.V.A.	Artillerie vliegtuigafdeeling.
Aut.Bat.	Autobataljon.
Aut.Comp.	Autocompagnie.
Aut.Reg.	Autoregiment.
avh.	Artillerievuur hindert.
avv.	Artillerievuur.
Bat.	Bataljon.
B.C.	Bataljonscommandant.
Bes.V.A.	Beschermingsvliegtuigafdeeling.
bl.	Blad.
Bom.V.A.	Bombardeerdivisieafdeeling.
Brig.	Brigade.
Brig.T.	Brigadetrein.
Bt.	Batterij.
Bf.C.	Batterijcommandant.
Bf.O.	Batterijofficier.
B.W.	Bataljon wietrijders.
C.	Commandant.
C.A.At.	Compagnie aan- en afvoertroepen.
car.	Cavalerie.
Car.C.	Cavalerierecommandant (commandant van de cavalerie der Lichte brigade).
C.C.	Compagniescommandant.
C.D.G.A.	Commandant van de divisiegroepsartillerie.
C.Gew.V.	Compagnie gewonden vervoer.

(1) Afkortingen van organieke eenheden, commandanten en staven met hoofdletters, algemeene afkortingen met kleine letters.

58. Een bij de verdeling in groepen van 2 letters overblijvende enkele letter wordt vervangen door de letter, welke in het cijfervierkant onmiddellijk rechts daarvan vermeld staat en, indien rechts daarvan zich geen letter meer bevindt, door de letter in het meest linksche vakje uit diezelfde rij.

Nimmer mogen echter andere dan z.g. overblijvende letters op deze wijze, letter voor letter, worden vercijferd.

59. Vóór de overseining wordt cijfertekst van links naar rechts in groepen van vijf letters verdeeld; slotgroep kan een minder aantal letters tellen.

60. Bij vercijfering tekst, waarin naast klare taal ook afkortingen en XAA-codegroepen voorkomen, behoeft, indien geen gevaar voor misvatting bestaat, geen afscheiding te worden aangebracht (met behulp van XAA-groepen voor leestekens) tusschen afkortingen en XAA-groepen of tusschen deze onderling; in bevestigend geval daarentegen wel.

Voorbeeld:

Klaar: U marcheert onmiddellijk met 23—I—36 R.I.; 1—I—36 R.I. per auto.

Te vercijferen codetekst: U XNO XPO MET XAE XES XAF XEG XBO RI XET XAD XEG XBO RI PER XGI.

61. Bij toepassing cijfervierkant letters van den klaren tekst, van links naar rechts gaande, afdeelen in groepen van 2 letters, vervangen door 2-lettergroepen, welke het cijfervierkant volgens punt 57 geeft. Een eventueel aan het slot overblijvende enkele letter kan met willekeurige letter worden aangevuld en daarna vercijferd als 2-lettergroep, dan wel vercijferd als enkele letter volgens punt 58.

Voorbeeld:

te vercijferen: oprukken tot voorste lijn 10 R.I.

gecodeerd in XAA-	:	XRJ TOT XYO XAM RI
code (zie punt 50 c.)	:	
ingedeeld in groepen	:	XR JT OT XY OX AM RI
van 2 letters	:	
vercijferd	:	RC MP PN BR XR GH CO
over te seinen	:	
cijfertekst	:	RCMPP NBRXR GHCO

62. De in vorige punt voorgeschreven vorm waarborgt geheim der berichten, mits deze kort zijn, steeds gebruik wordt gemaakt van een afkortingscode of van reglementaire afkortingen en veelvuldige wijziging van het sleutelwoord vijand verhindert, veel cijfermateriaal te verzamelen, dat vercijferd is met hetzelfde sleutelwoord.

Goederentrein. Gr.
Groepscommandant. Gr.C.
Groepsstafkwartier. G.S.K.
Gevechtstrein. G.L.
Hoofdverbandplaats. Hd.v.
Hoofd van den verbindingdienst. Hd.vbdd.
Hoofdkwartier van het Veldleger. H.K.V.
Hulppost. H.P.P.
Hulpverbandplaats. H.P.V.
Hoogte. Ht.
Houwtser. Hw.
Hoofdwesterstadsstroom. Hws.
Infanteriegeschut. Ig.
Infanterie-munitietrein. I.M.T.
Inbegrepen. Inb.
Infanterie. Inf.
Infanterievuur hindert. Ivh.
Infanterievuur. Ivu.
Jachtvliegtuigafdeeling. Ja.V.A.
Kustartillerie. Ka.
Karabijngroep. K.Gr.
Korps luchtdoelartillerie. K.Ln.A.
Kanon. Kn.
Kenkentrein. Kn.T.
Korps rijdende artillerie. K.R.A.
Korpsstrein. K.T.
Links of linker. L.
L.M.A. L.M.A.
Lichtmeetafdeeling. Lmd.
Lichtmeetsdienst. Lm.T.
Legertartillerie. Lr.A.
Luchtschietkrachten. Lsk.
Lichte brigade. Lt.B.
Luchtdoelartillerie. Lu.a.
Luchtdoelmitrailleur. Lu.mitr.
Luchtschietafdeeling. L.V.A.
Luchtschietstation. Lvs.
Luchtschietcompagnie. M.C.
Mitrailleurgroep. M.Gr.
Mitrailleur. Mitr.
Merkpunt. Mk.
Mitrailleurpeloton. M.P.
Mortier. Mr.
Munitie (munitie verzocht of munitie komt). Mun.
Mitrailleurvuur hindert. Mv.

Hoofdstuk XI.

Gn.L.
G.L.
G.S.K.
Gr.C.
Gr.
G.M.A.
G.Gr.
gg.
gas.
Fr.C.
Fr.A.C.
fr.
F.C.
E.W.
E.V.
Esk.
e.o.
E.H.
E.C.
D.T.
dl.
Div.
D.G.T.
D.G.C.
D.G.A.C.
D.G.
D.E.V.
det.
dd.
D.C.
D.A.C.
D.A.
C.Z.
C.W.
C.Vg.H.
C.V.
C.Ptr.
C.P.
cp.
Comp.
col.
cn.
C.Mr.
C.L.V.
C.Lt.B.
C.L.D.G.
C.L.D.
Ch.S.

Chef staf.
Commandant der luchtstrijdkrachten divisie.
Commandant der luchtstrijdkrachten divisiegroep.
Commandant der luchtstrijdkrachten Lichte brigade.
Commandant der Lichte brigade.
Commandant der luchtstrijdkrachten Veldleger.
Compagnie mortieren van 8.
Caisson.
Colonne.
Compagnie.
Commandopost.
Compagnie pioniers.
Compagnie politietroepen.
Commandant Veldleger.
Commandant Vesting Holland.
Compagnie wielrijders.
Commandant in Zeeland.
Divisieartillerie.
Divisieartilleriecommandant.
Divisiecommandant.
Dringend, spoed, belangrijk (kan in schrifturen worden vervangen door XXX, zie Veldd. Voorschr. Dl. I).
Detachement.
Directeur van den etappen- en verkeersdienst.
Divisiegroep.
Divisiegroepsartillerie.
Divisiegroepsartilleriecommandant.
Divisiegroepscommandant.
Divisiegroepstrein.
Divisie.
Doel.
Divisietrein.
Eskadronscommandant.
Eskadron huzaren.
En omgeving.
Eskadron.
Etappen- en verkeersdienst.
Eskadron wielrijders.
Fortcommandant.
Front.
Frontartilleriecommandant.
Frontcommandant.
Gasalarm
Gevechtsgroep.
Geweergroep
Geluidmeetafdeeling.
Geluidmeetsdienst.

Hoofdstuk XI.

IV D.G. IV D.G. I. Mitrailleurcompagnie van Ie Divisie.
 III D.G. III D.G. I. Mitrailleurcompagnie van Ie Divisie.
 II D.G. II D.G. I. Mitrailleurcompagnie van Ie Divisie.
 I D.G. I D.G. I. Mitrailleurcompagnie van Ie Divisie.
 M.C.—II—I.R.I. Mitrailleurcompagnie van Ie Divisie.
 2 M.C. 2e Mitrailleurcompagnie.
 VbD.A.—I D.G. Verbindingsafdeeling van de Ie Divisie.
 VbD.A.—II D.G. Verbindingsafdeeling van de Ie Divisie.
 III Verkenningssafdeeling.
 IV D.G. I. Divisie.
 III D.G. I. Divisie.
 IV D.G. I. Divisie.

Voorbeelden.

torp. Torpedisten.
 tr. Troepen.
 up. Uitzichtpost.
 V.A.O. Artilleriecommandant van het Veldleger.
 Vb.A. Verbandplaatsafdeeling.
 vbd. Verbinding.
 VbD.A. Verbindingsafdeeling.
 vbdd. Verbindingsdienst.
 vbdp. Verbindingspost.
 V.O. Vakcommandant.
 verk. Verkenners (verkenning).
 Verk.A. Verkenningssafdeeling.
 verd. Verkenningssafdeeling.
 Ver.V.A. Verkenningssafdeeling.
 vew. Vechtwagen.
 Vg.H. Vesting Holland.
 vl. Vliegtuig.
 VLA. Vliechttingsafdeeling.
 VLG. Vliegtuiggroep.
 V.Lr. Veldleger.
 vn. Vuren.
 v.o. Met vuren ophouden.
 vov. Voorwarts!
 vpd. Voorpostendetachement.
 vpm.g. Verzamelaars voor marschvaarbare gewonden.
 vps. Voorpostenstrook.
 vt. Vierkant.
 vij. Vijand of vijandelijk.
 v.z.s. Veldziekenstal.
 wp. Wapeningspost.
 wr. Wierijder.
 zl. Zoeklicht.
 ZLA. Zoeklichtafdeeling.
 Z.S.A. Ziekentafelafdeeling.
 zw. Zware.

mvu. Mitrailleurvuur.
 O.I. Officier-inlichter.
 O.L.O. Officier voor luchtverzicht.
 O.L.Z. Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht.
 ord. Ordonnans.
 P.A. Pontonafdeeling.
 patr. Patrouille of patroon.
 paw. Pantserwagen.
 P.C. Pelotonscommandant.
 Pel. Peloton.
 p.hp.p. Paardenhulppost.
 pl. Paal (hectometerpaal of mijlpaal).
 pn. Pioniers.
 pont. Pontonniers.
 Pn.P.A. Pionier- en Pontonafdeeling.
 R.A. Regiment artillerie.
 R.C. Regimentscommandant.
 rd. Radio.
 re. Rechts of rechter.
 Reg. Regiment.
 res. Reserve.
 res.E.H. Reserve eskadron huzaren.
 R.Gr. Regiment grenadiers.
 R.H. Regiment huzaren.
 R.I. Regiment infanterie.
 R.J. Regiment jagers.
 R.W. Regiment wielrijders.
 S. Sectie.
 S.C. Sectiecommandant.
 S.Gew.V. Sectie gewonden vervoer.
 Sp.A. Spoorwegafdeeling.
 S.Paw. Sectie pantserwagens.
 St. Staf (of stop, halt, wacht).
 St.C. Stellingcommandant (of stukscommandant).
 stg. Stelling.
 Stg.Hd. Stelling van Den Helder.
 St.K. Stafkwartier.
 stm. Stormen of „Er wordt gestormd”.
 T.A. Triangulatieafdeeling.
 T.B. Territoriaal Bevelhebber.
 T.B.F. Territoriaal Bevelhebber in Friesland, enz.
 T.B.N.Br. Territoriaal Bevelhebber in Noord-Brabant, enz.
 T.B.O. Territoriaal Bevelhebber in Overijssel, enz.
 td. Triangulatie dienst.
 tfn. Telefoon of telefonisch.
 tgf. Telegraaf of telegrafisch.
 tl. Tegen luchtdoelen (art., mitr., zl.).

afstand.	afst.	afstand.
afdeelingsvuur.	av.	afdeelingsvuur.
breed.	b.	breed.
briantgranaat.	bg.	briantgranaat.
briantgranaatkartets.	bgkt.	briantgranaatkartets.
briantpantsergranaat.	bpgr.	briantpantsergranaat.
batterijvuur.	btv.	batterijvuur.
breedteverdeeling.	bvd.	breedteverdeeling.
correctie voor de derivatie.	cd.	correctie voor de derivatie.
dagcorrectie.	dc.	dagcorrectie.
dagcorrectie inbegrepen.	dc.	dagcorrectie inbegrepen.
dagcorrectie niet inbegrepen.	den.	dagcorrectie niet inbegrepen.
doorloopnd.	dip.	doorloopnd.
diep.	dp.	diep.
granaat.	g.	granaat.
granaatkartets.	gkt.	granaatkartets.
grondrichting.	gr.	grondrichting.
hoofdrichting.	hr.	hoofdrichting.
kort.	k.	kort.
kaarthoek.	kh.	kaarthoek.
klaar.	kl.	klaar.
kartets.	kt.	kartets.
langer.	l.	langer.
lading.	lad.	lading.
lagenvuur.	lagv.	lagenvuur.
langzaam vuur.	lv.	langzaam vuur.
luchtwaarneming.	lwn.	luchtwaarneming.
minder.	mi.	minder.
merkpunt.	mk.	merkpunt.
niet meer laden.	nml.	niet meer laden.
naauer.	n.	naauer.
niet waargenomen of vraagteeken.	nwg.	niet waargenomen of vraagteeken.
opzethoogte.	oh.	opzethoogte.
omhoog.	omh.	omhoog.
omlaag.	oml.	omlaag.
oriëntteeringspunt.	orp.	oriëntteeringspunt.
pantsergranaat.	pg.	pantsergranaat.

b. *Afkortingen, te gebruiken bij de voorleiding der artillerie.*

e. een „—“ ter aanduiding van „van” of „tot en met”;
 d. het minteeken wordt niet gebezigd, doch weergegeven als „min”;
 8. Afkortingen, voorkomende in deze lijst, mogen niet gesplitst of bijengevoegd worden tot vorming van andere, niet in de lijst voorkomende afkortingen (bijv. Commandant van het 4e Regiment infanterie, Commandant van het Korps rijdende artillerie, enz. mogen niet worden afgekort als C. 4 R.I., C. K.R.A., C. K.R.A., C. 4 R.I., C.—4 R.I., C.—K.R.A.).

C.—II Verk. A.	Commandant van IIe Verkenningafdeeling.
St.—I—1 R.I.	Staf van het Ie Bataljon van 1e Regiment infanterie.
1,2—III—8 R.I.	1e en 2e Compagnie van IIIe Bataljon van 8e Regiment infanterie.
2,3—II R.H.	2e en 3e Eskadron van IIe Regiment Huzaren.
4 Res.E.H.	4e Reserve Eskadron huzaren.
I—2 R.A.	Ie Afdeling van 2e Regiment artillerie.
4 C.W.	4e Compagnie wielrijders.
II—R.W.	IIe Bataljon van Regiment wielrijders.
I Aut.Bat.	Ie Auto Bataljon.
1 C.P.	1e Compagnie pioniers.
Een C.P.	Eén compagnie pioniers.
2 C.Ptr.	2e Compagnie politietroepen.
Twee C.Ptr.	2 compagnieën politietroepen.
Es.H.	Eskadrons huzaren.

Toelichtingen.

3. Bij overseinen afkortingen worden lees- en zintekens medegeseind.

Letterafkortingen, als Fr.A.C., B.C., enz. alsmede elk getal in een afkorting, welke een troependeel aangeeft, worden als afzonderlijke woorden beschouwd. Getallen in romeinsche cijfers worden als gewone getallen geseind, doch voorafgegaan door dienstafkorting ro.

4. Romeinsche cijfers worden gebruikt in schrift en in druk, ter aanduiding van het nummer van bataljons, afdeelingen artillerie (behalve bij 10 veld) en vliegtuigen, regimenten huzaren, divisieën, divisiegroepen, divisiegroepstreinen en onderdeelen daarvan, verkenningafdeelingen en triangulatieafdeelingen.

Arabische cijfers worden gebruikt in schrift en in druk ter aanduiding van het nummer van alle overige eenheden, waarbij compagnieën mortieren van 8 en batterijen 6 veld worden aangeduid met het nummer van het regiment infanterie, waartoe zij behooren (die, ingedeeld bij het Regiment Grenadiers en het Regiment Jagers onderscheidenlijk met de nummers 47 en 48). De rijdende batterijen van 6 veld van I en II R.H. worden aangeduid als 1 en 2 rij. Bt. 6 veld, de motorbatterij van 6 veld van het K.R.A. als 5 K.R.A. De artilleriemeetcompagnieën worden aangeduid als 1 en 2 A.M.C.

5. Bij het in afkortingen noemen van aantallen troepeneenheden moeten deze aantallen met letters worden weergegeven.

6. Indien daardoor geen misverstand kan ontstaan, kan in een afkorting aanduiding meervoud achterwege blijven.

Aanduiding meervoud geschiedt, door laatste letter meervoudsuitgang als kleine letter te juister plaatse in afkorting op te nemen.

7. Bij afkortingen worden gebezigd:

- a. een „.” na afkorting woord of gedeelte samengesteld woord, dat op zich zelf enkelvoudig woord vormt;
- b. een „,” ter aanduiding van „en”;

Code:	Klaar:	XAA-code	Code:	Klaar:	XAA-code
AA	0	0	AA	40	BT
AB	0	0	AB	41	BU
AC	00	00	AC	42	BV
AD	1	1	AD	43	BW
AE	2	2	AE	44	BV
AF	3	3	AF	45	BZ
AG	4	4	AG	46	CA
AH	5	5	AH	47	CB
AI	6	6	AI	48	CC
AJ	7	7	AJ	49	CD
AK	8	8	AK	50	CE
AL	9	9	AL	51	CF
AM	10	10	AM	52	CG
AN	11	11	AN	53	CH
AO	12	12	AO	54	CI
AP	13	13	AP	55	CJ
AR	14	14	AR	56	CK
AS	15	15	AS	57	CL
AT	16	16	AT	58	CM
AU	17	17	AU	59	CN
AV	18	18	AV	60	CO
AW	19	19	AW	61	CP
AX	20	20	AX	62	CR
AZ	21	21	AZ	63	CS
BA	22	22	BA	64	CT
BB	23	23	BB	65	CU
BC	24	24	BC	66	CV
BD	25	25	BD	67	CW
BE	26	26	BE	68	CY
BF	27	27	BF	69	CZ
BG	28	28	BG	70	DA
BH	29	29	BH	71	DB
BI	30	30	BI	72	DC
BJ	31	31	BJ	73	DD
BK	32	32	BK	74	DE
BL	33	33	BL	75	DF
BM	34	34	BM	76	DG
BN	35	35	BN	77	DH
BO	36	36	BO	78	DI
BP	37	37	BP	79	DJ
BR	38	38	BR	80	DK
BS	39	39	BS	81	DL

XAA-Code.

ri.	richting.
rlv.	richtlijnverband.
s.	schot.
sb.	schokbuis.
sh.	springhoogte.
slv.	snelvuur.
sp.	springpunt.
spr.	spreiden.
stp.	stellingpunt.
str.	strooien.
t.	tijd of tijdbuis.
th.	terreinhoek.
tp.	tempeering.
tsb.	tijdschokbuis.
verk.	verkenner (verkenning).
vsn.	versneld.
vtr.	vertraagd.
vug.	vooruitgaand.
vvb.	vuur verbreedten.
w.	wijder.
wrn.	waarnemer.
zijd.	zijdelings(ch).

Hoofdstuk XI.

§ nog beschikbaar.

Code:	Klaar:	Code:	Klaar:
IZ	flankdekking	IV	flank(-eeren)
JA	formatie	W	evacuatie(-eeren)
JB	front(-aal)	LV	§
JC	frontaanval	U	eigen troepen
JD	frontbreedte	IT	eigen
JE	garnizoen(-en)	IS	eerst(-e)
JE	gasaanval(-len)	R	druister(-nis)
JG	gasgranaat(-en)	IP	driesprong
JH	gasmasker(-s)	IO	draad
JI	gebied(-en)	NI	doorbreken(-ing)
JJ	gebruik(-en)	MI	doelidiepte
JK	gedeelte(-en) (lijk)	LI	doelbreedte
JL	geheim(-schrijft)	IK	diep(-te)
JM	gemeente	IJ	dienst(-en)
JN	geneseskundig(-e dienst)	II	dicht
JO	genie	HI	deserteeren (-teur, -tie)
JP	gereed(-heid)	IG	dekken(-ing)
JR	gereedstellen	IF	defensief
JS	geslacht	IE	deboncheeren
JT	gesloten	ID	cijferschrift
JU	gesneuvelde	IC	concentreeren(-atie)
JV	gevaarlijk	IB	commando
JW	gevecht(-en)	IA	centraal(-le)
JX	groot	HZ	censuur
KK	handpaarden	HY	cav. in marschcolonne
KJ	handhaven (zich)	HW	cav. afgezet
KI	handgranaat(-en)	HV	bijzonder
KH	groot	HU	burger(-s)
KG	grondlap(-pen)	HT	buiten
KE	§	HS	breed(-te)
KD	grens(-zen)	HR	bonwland
KC	granaattrichter(-s)	HP	bosch(-schen)
KB	golfengete	HO	bombardeer(-ing(-en))
KA	gisteren	HN	bombardeer(-ement)
JZ	gewond(-en)	HM	blijven(-en)
JY	§	HL	blijken(-t)
JX	gevecht(-en)	HK	bijk(-keeren)
JW	gevaarlijk	HJ	bezwaar(-en)
JU	gesneuvelde	HI	bezt (nemen van)
JV	gevaarlijk	HH	bezet(-ten, -ing)
JW	gevecht(-en)	HG	bewegen(-ing) (zich, mij, ons)
JX	groot	HF	bewaken(-ing)
JY	handgranaat(-en)	HE	bevinden (zich, mij, ons)
JZ	handpaarden	HD	bevestigen(-ing)
KA	handhaven (zich)		
KB	golfengete		
KC	granaattrichter(-s)		
KE	§		
KD	grens(-zen)		
KE	§		
KF	grond		
KG	grondlap(-pen)		
KH	groot		
KI	handgranaat(-en)		
KJ	handhaven (zich)		
KK	handpaarden		
KL	hebben, (heb, heeft)		
KM	heden		
KN	heide		
KO	herhalen(-ing)		
KP	herhaling verzocht		
KR	herkenningsslap(-pen)		
KS	herkenningssletter(-s)		
KT	herstellen(-ing)		

Code:	Klaar:
DM	82
DN	83
DO	84
DP	85
DR	86
DS	87
DT	88
DU	89
DV	90
DW	91
DY	92
DZ	93
EA	94
EB	95
EC	96
ED	97
EE	98
EF	99
EG	I
EH	II
EI	III
EJ	IV
EK	V
EL	VI
EM	VII
EN	VIII
EO	IX
EP	X
ER	. (punt)
ES	, (komma)
ET	; (puntkomma)
EU	? (vraagteken)
EV	- (koppelteken)
EW	() haakje open of haakje dicht
EY	/ breukstreep
EZ	letter Q
FA	nu volgt codegroep U-seinlap
FB	verleden deelwoord van het voorafgaande woord
FC	§
FD	§
FE	aankoop(-en)
FF	aanleunen(-ing)
FG	aanraking

§ nog beschikbaar.

Hoofdstuk XI.

Code:	Klaar:
FH	aanval(-len)
FI	aanvang(-en)
FJ	aanvoer(-en)
FK	aanvullen(-ing)
FL	aanwijzen(ing)
FM	aardtelegraaf
FN	achter
FO	achterhoede
FP	adres(seeren)
FR	afbreken
FS	aflossen(-ing)
FT	afmarsch(-eeren)
FU	afslaan
FV	afsluiten(-ing)
FW	afsnijden
FY	afstand(-en)
FZ	afwachten(-ing)
GA	afzenden(-er)
GB	afzonderlijk
GC	alarm(-eeren)
GD	algemeen
GE	ander(-e)
GF	art. in marschcolonne
GG	art. in stelling
GH	artillerievliegtuig(-en)
GI	auto(-mobiel)
GJ	avond
GK	bataljonsvak
GL	bedekt
GM	bedreigen(-ing)
GN	beide
GO	beletten
GP	bereik(-en)
GR	bericht(-en)
GS	berichtgranaat(-en)
GT	§
GU	berichtkoker(-s)
GV	berichtkokerterrein(-en)
GW	beschermen(-ing)
GZ	beschermingsvliegtuig(-en)
HA	besluiten(-ing)
HA	besluit(-en)
HB	beveiligen(ing)
HC	bevel(-en)

§ nog beschikbaar.

Code:	Klaar:	§	nog beschikbaar.
OL	mijnwep(er)-s)		
OM	nacht(-el)jk		
ON	nachtmarisch(-en)		
OO	naderen(-ing)		
OP	neemen (neem, neemt)		
OR	neven-		
OS	neventroepen		
OT	noodig		
OU	noodlanding		
OV	noodrantsoen(-en)		
OW	noodzakeljk(heid)		
OY	noordrand		
OZ	nummer(s)		
PA	ochtend		
PB	over(-s)		
PC	offensief		
PD	§		
PE	officierspatrouille(-s)		
PF	ontreken(-ing)		
PG	omtrent		
PH	omvatten(ing)		
PI	onbekend		
PJ	onder		
PK	onderdeel(-en)		
PL	§		
PM	onderstunnen(-ing)		
PN	ongeveer		
PO	ommiddelelijk		
PP	onontcijferbaar		
PR	ontcijferen(-ing)		
PS	ontladen(-ing)		
PT	ontmoeten(-ing)		
PU	ontwinnen(-ing)		
PV	ontvangen(-st)		
PW	ontwikkel(en) (zich)		
PY	onvoldoende		
PZ	oord(-en)		
RA	oordbivak(-s)		
RB	oostrand		
RC	openhouden		
RD	ophelderen(-ing)		
RE	ophouden		
RF	opmarsch		
RG	oproepen		
RH	oproepen(-en)		
RI	opruimen(-ing)		
RJ	oprukken		
RK	opstellen(ing)		
RL	order(-s)		
RM	§		
RN	overgang(-en)		
RO	overleg(-gen)		
RP	overmachtig		
RR	overschrijden, overtocht, overtreken		
RS	overvallen(-ing)		
RT	paard(en)		
RU	passeren		
RV	perceel(-en)		
RW	personeel, persoon		
RY	plaats(-en)		
RZ	pluis		
SA	polder(-s) (terrein)		
SB	politie		
SC	ponton(-s)		
SD	§		
SE	postuivensstation(-s)		
SF	prikkeldraad		
SG	proviand(-eeren)		
SH	radiobericht(-en)		
SI	radiopost(-station)		
SJ	rapport(-eeren)		
SK	rayon(-s)		
SL	rechttervleugel		
SM	rechtstreeks(ch)		
SN	regimentstak(-ken)		
SO	richting(-en)		
SP	riiiver(-en)		
SR	roode kruis		
SS	rijwiel(-en)		
ST	samen		
SU	samenkomen(-st)		
SV	samenstellen(-ing)		
SW	samenwerken(-ing)		
SY	schelden(-ing)		
SZ	scheldingslijn(-en)		
TA	schets(-en)		
TB	schrijfteljk		

Code:	Klaar:
KU	hindernis(-sen)
KV	hoofd(-en) (van)
KW	hoofdmacht
KY	hoofdtroep
KZ	§
LA	houden(-t)
LB	huis(-zen)
LC	indeelen(-ing)
LD	indien
LE	inf. gesloten
LF	inf. in gevechtsvorm
LG	inf. in marschcolonne
LH	inf. in stelling
LI	ingraven (zich)
LJ	inkwartieren(-ing)
LK	inladen(-ing)
LL	inlichten(-ing)
LM	innemen
LN	inrichten(-ing)
LO	instructie(-n)
LP	inschieten
LR	intendance(-t)
LS	inundatie(-eeren)
LT	inwoner(-s)
LU	jachtvliegtuig(-en)
LV	kaart(-blad)
LW	kabel(-s)
LY	kabelballon(-s)
LZ	kamp(-eeren)
MA	kanaal
MB	kantonneeren(-ement)
MC	klein
MD	kondschap(-per)
ME	konvooi
MF	korps(-en)
MG	krachtig
MH	kruispunt
MI	krijgen
MJ	krijgsgevangen(en)
MK	kunnen (kan, kunt)
ML	kunsweg(-en)
MM	kwartier(-en)
MN	kwartiermaker(-s)
MO	laatste

§ nog beschikbaar.

Hoofdstuk XI.

Code:	Klaar:
MP	landen(-ing)
MR	landingssterrein(-en)
MS	langs
MT	langzaam
MU	leger(-s)
MV	legeren(-ing)
MW	legeringsgebied(-en)
MY	levensmiddelen
MZ	licht
NA	§
NB	lichtpistool(-en)
NC	leggen (-ing, -t)
ND	linie
NE	linkervleugel
NF	loopgraaf(-ven)
NG	lucht
NH	luchtdeel(-en)
NI	§
NJ	luchtwach
NK	luisteren
NL	maatregel(-en)
NM	magazijn(-en)
NN	§
NO	marcheeren(-t)
NP	marechaussee
NR	marine
NS	marsch(-en)
NT	marschcolonne
NU	marschvaardig
NV	masker(-eeren)
NW	materiaal(-ieel)
NY	meetpost(-en)
NZ	melden(-ing)
OA	middag
OB	middelste, midden
OC	militair
OD	minus
OE	moet(-en)
OF	mondeling
OG	morgen
OH	motor(-en)
OI	motorrijwiel(-en)
OJ	motorwielrijder(-s)
OK	mijnversperring

§ nog beschikbaar.

WT	versterken(-ing)	WT	versterken(-ing)
WU	vervoer(-en)	WU	vervoer(-en)
WV	verzamelplaats(-en)	WV	verzamelplaats(-en)
WZ	verzoek(-e, -en)	WZ	verzoek(-e, -en)
VA	vlengsel(-s)	VA	vlengsel(-s)
VB	vliegen	VB	vliegen
VC	vlieger(-s)	VC	vlieger(-s)
VD	vliegpark	VD	vliegpark
VE	vliegveld	VE	vliegveld
VF	voelings	VF	voelings
VG	voertuig(-en)	VG	voertuig(-en)
VH	voorbataljon(-s)	VH	voorbataljon(-s)
VI	voorbereiden(ing)	VI	voorbereiden(ing)
VJ	voorthoede	VJ	voorthoede
VK	voortlooppijp	VK	voortlooppijp
VL	voortpost(-en)	VL	voortpost(-en)
VM	voortraad(-en)	VM	voortraad(-en)
VN	voortse	VN	voortse
VO	voortse lijn	VO	voortse lijn
VP	voort-	VP	voort-
VR	voortrein	VR	voortrein
VS	voortreep(-en)	VS	voortreep(-en)
VT	voortzetten	VT	voortzetten
VU	voortuitschrijven	VU	voortuitschrijven
VV	§	VV	§
WY	worden (word, wordt)	WY	worden (word, wordt)
ZI	weiland	ZI	weiland
ZJ	weerszijden van	ZJ	weerszijden van
ZK	weerstand	ZK	weerstand
ZL	weerdraaiverpersering(-en)	ZL	weerdraaiverpersering(-en)
ZM	zelfstandig	ZM	zelfstandig
ZN	zicht(-baar)	ZN	zicht(-baar)
ZO	ziekenstal	ZO	ziekenstal
ZP	ziekenverblijf	ZP	ziekenverblijf
ZR	zoeken	ZR	zoeken
ZS	§	ZS	§
ZT	zonder	ZT	zonder
ZU	zuidrand	ZU	zuidrand
ZV	zullen (zal, zult)	ZV	zullen (zal, zult)
ZW	zware verliezen	ZW	zware verliezen
ZY	ziftriep(-en)	ZY	ziftriep(-en)
ZZ	zifwaarts(-ch)	ZZ	zifwaarts(-ch)

Code:	Klaar:
TC	schuilnaam(-en)
TD	§
TE	sein(-en, -t)
TF	seimpatroon(-en)
TG	seinvlag(-gen)
TH	signaal(-en)
TI	slecht
TJ	sluiter(-s)
TK	smalspoor
TL	spion
TM	spits
TN	spoorbaan(-lijn, -weg, -wegen)
TO	spoorwegbrug
TP	sprong(-en)
TR	staan, staat
TS	staart
TT	staat van beleg
TU	staat van oorlog
TV	standhouden
TW	standplaat(-en)
TY	station(-s)
TZ	stelling(-en)
UA	sterk(-te)
UB	steun(-en)
UC	stoomtram(-weg)
UD	stormaanval(-len)
UE	stormtroep(-en)
UF	straat(-weg, -en)
UG	strook(-en)
UH	stuiten
UI	tegen
UJ	tegenaanval
UK	tegenover
UL	§
UM	telefoneeren
UN	§
UO	telegrafeeren
UP	terrein(-en)
UR	terug
US	teruggaan
UT	terugnemen
UU	terugtocht
UV	terugtrekken
UW	terugwerpen

§ nog beschikbaar.

Code:	Klaar:
UY	tirailleurlinie
UZ	toestaan
VA	toestand
VB	tractor(-s)
VC	tramweg
VD	§
VE	tusschen
VF	tusschenruimte
VG	tweede
VH	tijdstip
VI	U-seinlap(-pen)
VJ	§
VK	uitladen(-ing)
VL	uitwaarts
VM	uitwerking
VN	§
VO	§
VP	§
VR	§
VS	vaartuig(-en)
VT	vasthouden
VU	veilig(-heid)
VV	veiligheidsafdeeling
VW	§
VY	veranderen(-ing)
VZ	verband(-en)
WA	verbandmiddelen
WB	verbinden(-ing)
WC	verbindingsas
WD	verbindingsplan
WE	§
WF	verbindingsvliegtuig(-en)
WG	vercijferen(-ing)
WH	verdedigen(-ing)
WI	vereenigen(-ing)
WJ	verkennen(-ing)
WK	verkenningvliegtuig(-en)
WL	verlies(-zen)
WM	vermeesteren(-ing)
WN	vermist
WO	vernielen(-ing)
WP	verplaatsen(-ing)
WR	verplegen(-ing)
WS	verrassen(-ing)

ontvanger gelijktijdig met de voor hem bestemde vuurwerkseinen, waar met afgesproken betekenissen. Daar echter, vooral tijdens gevecht, sein-
 111. *Vuurwerkseinen* zijn alleen geschikt voor verzenden van berichten
 genomen.

patroon van de door den zenden den post afgeschoten serie wordt waar-
 Voor den ontvangenden post is het voldoende, als slechts één sein-
 uit één soort seinpatronen bestaan.

moet bij geven van dergelijk sein een serie seinpatronen van twee of
meer (naar omstandigheden) worden afgevuurd. De serie mag slechts
 110. Aangezien een vuurwerksein aan de waarneming kan ontsnappen,
 helder te verlichten.

rein gedurende 6 tot 8 seconden, in diepte en breedte 150—250 m ver,
 elevelte. Lichtpatronen verspreiden voldoende licht om voorgeleggen ter-
 worden verticaal omhoog geschoten, lichtpatronen onder ongeveer 45°
 (seinpatronen) en patronen voor verlichting (lichtpatronen). Seinpatronen
 99. De *munntie* van het lichtpistool bestaat uit: patronen voor seimen
 worden genomen.

brandgevaar op. *Tegen dit brandgevaar moeten bijzondere voorzorgen*
 Bovendien leveren zij vooral bij drogen bodem en in nabijheid gebouwen
 den gezien en door dezen ter misleiding kunnen worden nagebootst.

waargenomen. Zij hebben het nadeel, dat zij eveneens door vijand wor-
 de overige optische seinmiddelen, over groote afstanden kunnen worden
 van beoeroening, of heuvelachtigen aard van het terrein dan
 93. Vuurwerkseinen hebben het voordeel, dat zij, minder afhankelijk
 nacht tot 5000 m.

gebruik over dag tot 1000 m, bij nacht tot 3000 m, vuurpistolein bij
 Lichtpistoolseinen zijn *onder gunstige omstandigheden* geschikt voor
 van atmosferischen toestand (regen, mist, e.d.).

neemingsrichting en richting, waarin zon of maan wordt gezien, alsmede
 mate afhankelijk van natuurlijke belichting, van hoek tusschen waar-
 92. Zichtbaarheid van alle seinpatronen en vuurpistolen is in sterke
 de sterren minder goed te onderscheiden.

Vuurpistolen mogen alleen des nachts worden gebruikt; over dag zijn
 6 witte sterren, met goud schitterlicht en met wit zweeflicht.

des nachts: seinpatronen met 1 roode ster, met 3 witte sterren, met
 3 witte sterren, met 6 witte sterren en met gelen rook;

over dag: seinpatronen met 1 roode ster, met 5 roode sterren, met
 den gebruikt en wel:

Zoowel over dag als des nachts kunnen 5 soorten seinpatronen wor-
 tot verlichting.

Lichtpatronen van het lichtpistool en vuurpistolen met minimumsterren
 mogen nimmer worden gebruikt voor het geven van seimen; zij dienen
 groene en met roode sterren.

rook, met wit zweeflicht en met goud schitterlicht; *vuurpistolen* met
 roode sterren, met drie witte sterren, met zes witte sterren, met gelen
lichtpistolen met seinpatronen voor seimen met één roode ster, met vijf
 91. Eenige oorlogshandeling moet volgen. De seinmiddelen bestaan uit:

HOOFDSTUK XII.

Uit het Voorschrift Optisch seimen.

(Boekwerk No. 35).

5. Voor seingemeenschap tusschen troepen te land worden gebruikt
 de *seinlamp* en de *sluiter*; voorts bij uitzondering de *grote vlag* en
 het *zoeklicht*.

Bij gebrek aan deze seinmiddelen kunnen korte berichten met morse-
 teekens over niet te groote afstanden worden overgebracht door *arm-
 seimen* en wel door een punt te seimen door één arm, een streep door
 beide armen gelijktijdig verticaal omhoog te brengen, zoo noodig met
 gebruik van zakdoek, lap of ander hulpmiddel. Gebruik sluiters kan wor-
 den nagebootst door schrift of boek beurtelings open en dicht te slaan.

Voor geven van eenvoudige seimen van een te voren vastgestelde be-
 teekenis, kunnen *vuurwerkseinmiddelen* worden gebruikt, t.w. *sein-patro-
 nen* en *vuurpistolen*.

6. De *seinlamp* is zoowel bij dag als bij nacht meest gebruikte ver-
 bindingsmiddel voor optische gemeenschap op grooten afstand. Onder
 gunstige omstandigheden bedraagt grootste afstand, waarover met sein-
 lamp verbinding kan worden onderhouden, bij dag met (zonder) prisma-
 kijker 6 (3.5) km, bij nacht 16 (12) km.

33. Tot uitrusting Lt.B., Verk.A. en Vbd.A. der D.G. behooren boven-
 dien seinlampen van groot vermogen. Grootste afstand, waarover met
 deze lamp verbinding kan worden onderhouden, bedraagt:

bij dag: 15 km met prismakijker, 12 km zonder prismakijker,

bij nacht: 30 km met prismakijker, 25 km zonder prismakijker.

36. Bij gebrek aan seinlampen kunnen over korte afstanden lichtver-
 bindingen tot stand worden gebracht met behulp van rijwiellantaarns
 waarvan het licht bij tusschenpoozen wordt verduisterd met plankje,
 boekje, enz. en van elektrische zaklantaarns, enz.

77. De *sluiter* dient om in nabijheid vijand overdag en over korte
 afstanden seingemeenschap te onderhouden en is vooral van belang,
 wanneer strijd beweeglijk karakter draagt. Onder gunstige omstandig-
 heden bedraagt grootste afstand, waarover met sluiters kan worden ge-
 seind, 1 km.

84. De *vlag* is bestemd voor gebruik over dag. Zij dient uitsluitend
 voor oefening, behalve de groote vlag, welke ook te velde wordt gebruikt,
 doch alleen bij de optische seinsecties van het H.K.V., de D.G., de
 Div. en de Lt.B. De middelsoort en de kleine vlag worden te velde
 niet meegevoerd.

Onder gunstige omstandigheden bedraagt grootste afstand, waarover
 met de groote vlag kan worden geseind, bij gebruik prismakijker 6 km,
 zonder prismakijker 1,5 km.

91. *Vuurwerkseinen* dienen voor het zoo spoedig mogelijk verzenden
 van belangrijke berichten, vooral van die, op welker ontvangst onmiddel-

136. Het verbindingsvliegtuig moet, zoodra het is herkend, door één man per sectie of peloton (van de troepen in voorste lijn) blijven worden waargenomen, ten einde seinen van het vliegtuig op te nemen. Deze man moet bij voorkur met stuk gekleurd glas, zonnepri of z.m. met kijker met gekleurde glazen zijn uitgerust. Zonder dergelijke hulp-middelen in den regel niet mogelijk, een vliegtuig in de lucht blijvend waar te nemen. Is in de bevelen een tijdstip genoemd, waarop vliegtuig zal verschijnen, dan moet naar dat vliegtuig worden uitgezien.

137. Ten behoeve van de seingemeenschap met troepen en staven in moeten zij worden opgenomen.

134. De bij U-seinlap behorende haltonde lappen zijn van lichtgele stof vervaardigd; zij moeten zoodanig worden uitgelegd, dat zij zooveel mogelijk tegen ondergrond afsteken; wanneer zij niet in gebruik zijn, moeten zij worden opgenomen.

132. Het seinen geschiedt door gelijkzijdig aangeven van verschillende cijfers met de seinarmen.

131. Gevechtsleiding maakt van U-seinlap in den regel alleen gebruik voor wisselen van dienstteekens met verbindingsvlieger. De seinen kunnen onder gunstige weersomstandigheden worden waargenomen van een hoogte van 1200—2000 m, afhankelijk van gezichtsscherpte waarnaar. Ten einde een vliegtuig te doen landen voor bekomen van nieuwe bevelen, wordt bij U-seinlappost C, die vliegtuig tot zijn beschikking heeft, het daarvoor bestemde sein met haltonde lappen vertoond.

128. De U-seinlap is vervaardigd van lichtgeel doek en bestaat uit drie, samen een U-vormende, deelen, aan elk waarvan drie seinarmen zijn vastgemaakt. De seinarmen zijn genummerd van 1 tot en met 9. 127. Gevechtsleiding maakt van U-seinlap in den regel alleen gebruik voor wisselen van dienstteekens met verbindingsvlieger. De seinen kunnen onder gunstige weersomstandigheden worden waargenomen van een hoogte van 1200—2000 m, afhankelijk van gezichtsscherpte waarnaar. Ten einde een vliegtuig te doen landen voor bekomen van nieuwe bevelen, wordt bij U-seinlappost C, die vliegtuig tot zijn beschikking heeft, het daarvoor bestemde sein met haltonde lappen vertoond.

126. Berichtkokers worden in den regel alleen overdag gebruikt. Het vliegtuig daalt voor afvaren ervan tot beneden 300 m. Ieder militair is verplicht een in zijn nabijheid vallenden berichtkoker op te rapen en aan zijn commandant te overhandigen, die voor spoedige doorzending aan naastbijzijnden verbindingspost zorg draagt.

125. Berichtkokers zijn zwart gelakt en bestaan uit twee in elkaar geschoven papieren hulzen, afgesloten met kurken stop; totale lengte 25 cm. Bericht wordt geborgen in holte onder stop. Voor berichtkokerterrein wordt een, uit de lucht herkenbaar, vierkant open terreingedeelte van ongeveer 200 m zijde bestemd. Het midden ervan wordt aangeduid door uitleggen twee herkennings- of U-seinlappen in kruisvorm; ook kan aantal grondlappen daarvoor worden gebeslist. 122. Herkenningsteekens der gevechtsleiding worden samengesteld met behulp van 2 tot 4 herkenningsslappen van lichtgeel doek.

121. Verbindingsvliegtuigen beschikken als herkenningsteekens over één of twee wimpels, bevestigd aan uiteinden draagvlakken vliegtuig, n.l. 1 rechts, 1 links, dan wel 1 rechts en 1 links. Aantal en plaats wimpels houden verband met onderdeel, waarmede verbinding tot stand moet worden gebracht; troepen moeten hiermede bekend zijn. Kleur doet niet ter zake. Zoodra verbindingsvliegtuig herkend is, moet het door U-seinlappost blijvend worden waargenomen, met het oog op uitwerpen van berichtkokers.

113. De berichten, welke door vuurwerkseinen worden overgebracht, betreffen voornamelijk samenwerking tusschen infanterie en artillerie; in aanmerking komen o.m.:

1. Wij hebben het opgegeven doel bereikt.
2. Wij verzoeken afsluitingsvuur.
3. Eigen artillerievuur hindert ons.
4. Artillerievuur voorwaarts verleggen.
5. Wij zijn niet gereed om op vastgesteld uur aan te vallen.

Daarnaast kunnen echter ook andere berichten door middel van seinpatronen of vuurpijlen worden overgebracht. Het alarmsein is vooral van belang bij voorpostendienst gedurende den nacht of bij nachtelijke ondernemingen.

114. Het zoeklicht mag alleen dan als verbindingsmiddel worden gebruikt, wanneer op geen andere wijze verbinding kan worden verkregen.

119. Voor geven van geluidseinen met korte en lange stooten en alsdan volgens dezelfde beginselen als de optische seinen, komen in aanmerking een signaal- of stoomfluit, een seinhoorn, mitrailleurvuur en voorts verschillende min of meer onvoorbereide middelen. De afstand, waarover het geluid wordt gehoord, is in het algemeen gering; vijand zal seinen eveneens kunnen opnemen. Behalve bovenbedoelde seinen kunnen nog vele andere geluidseinen met hoorn, trompet, bel, gong en andere middelen worden toegepast.

Seingemeenschap van verbindingsvliegers met gevechtsleiding en troepen te land.

121. Verbindingsvliegtuigen beschikken als herkenningsteekens over één of twee wimpels, bevestigd aan uiteinden draagvlakken vliegtuig, n.l. 1 rechts, 1 links, dan wel 1 rechts en 1 links. Aantal en plaats wimpels houden verband met onderdeel, waarmede verbinding tot stand moet worden gebracht; troepen moeten hiermede bekend zijn. Kleur doet niet ter zake. Zoodra verbindingsvliegtuig herkend is, moet het door U-seinlappost blijvend worden waargenomen, met het oog op uitwerpen van berichtkokers.

122. Herkenningsteekens der gevechtsleiding worden samengesteld met behulp van 2 tot 4 herkenningsslappen van lichtgeel doek.

125. Berichtkokers worden met seinpistool afgevuurd nabij plaats

is tegenover ons" en "Waar is de voorste lijn mijner troepen en waar zijn de cpn. mijner onderCn."

147. Het eenige sein, dat in den bewegingsoorlog de strijdende troepen aan den verbindingsvlieger geven, is het zichtbaar aanduiden van de voorste lijn. Zulks kan geschieden door uitleggen *grondlappen* volgens bevel voorste lijn; bij gebrek aan deze, door zwaaien met licht gekleurde doeken of spiegel en met glinsterende voorwerpen. Laatsgenoemde hulpmiddelen moeten z.m. ook worden toegepast, indien grondlappen zijn uitgelegd, zulks om verbindingsvlieger zekerheid te geven, dat voorste troepen zich nog in lijn van deze lappen bevinden.

148. Grondlappen zijn vierkante lappen, aan de éene zijde lichtgeel, aan de andere zijde zwart; zij zijn nog zichtbaar op 1400 m. Zij moeten op donkeren grond worden uitgelegd met gele zijde naar boven; bij lichten ondergrond evenwel zwart naar boven; zij mogen niet in loopgraven of in de schaduw worden gelegd, omdat zij dan te weinig zichtbaar zijn. Tegen waarneming door den vijand moet zooveel mogelijk worden gemaakt. Zij moeten goed uitgestrekt, zonder plooiën, worden uitgelegd; waar mogelijk telkens een viertal bijeen (bij voorkomst met geringe onderlinge tusschenruimte naast elkaar volgens bevel voorste lijn) op verschillende plaatsen van de aan te geven opstelling. Ver vooruitgedrongen of achtergebleven gedeelten moeten in het bijzonder worden aangegeven.

149. Wanneer verbindingsvlieger door het sein met den seinhoorn "Waar zijt gij?" wensch daartoe te kennen geeft, worden U-seinlappen met de herkenningsletter zichtbaar gemaakt, grondlappen uitgelegd, worden U-seinlappen met de U-seinlap met bijbehorende lappen bedekken of oprollen, van te voren aangegeven lijnen.

150. De U-seinlap met bijbehorende lappen bedekken of oprollen, zoodra het teeken "begrepen" van het vliegtuig is waargenomen; in elk geval moet dit uiterlijk 5 minuten na het uitleggen geschieden om te voorkomen, dat vijandelijke vliegers opstelling gewaar worden.

151. *Seinpotten* worden in den regel alleen in den stellingoorlog gebruikt door troepen in voorste lijn om vuurwerkseinen van witte of roode kleur te geven aan verbindingsvlieger.

152. De *seinpot* bestaat uit een kartonnen kokor met bodem, waarin is aangebracht een laag pijpaarde en vervolgens een hoeveelheid sas voor wit of rood licht, welke 30 sec. brandtijd heeft.

153. Om den seinpot tot ontsteking te brengen, band en dopje afnemen en met bijbehorend geprepareerd blaadje karton over de sas wrijven; bij gebrek aan dit ontstekingsmiddel strijklak lucifersdoosje benutten.

154. De seinpotten op afstanden van 5—10 m in een rechte lijn

De cp. der B.Cn. hebben dezelfde herkenningsletter als die van den betrokken R.C., doch onderscheid wordt verkregen door het verschillend plaatsen der letters ten opzichte van den U-seinlap, n.l.

regiment	herkenningsletters	5 tot 10 m	boven	de U
Ie Bataljon	"	"	"	" rechts van de U
Ile Bataljon	"	"	"	" onder de U
IIIe Bataljon	"	"	"	" links van de U.

Bestaat een regiment uit 4 bataljons (R.W.), dan wordt het IVe aangegeven door de eerste herkenningsletter 5 tot 10 m links, de tweede 5 tot 10 m rechts van de U te plaatsen.

De Verk.A., alsmede een verkenningdetachment der Lt.B., plaatsen herkenningsletters boven de U.

De herkenningsletters worden, tegelijk met U-seinlap, zichtbaar gemaakt, wanneer een verbindingsvlieger door seinen met seinhoorn van opvolgende a's, dan wel door geven van sein 1 (waar zijt gij? verzoek om de voorste lijn en cpn. in voorste lijn aan te geven), den wensch daartoe te kennen geeft.

137. Het *seimpistool voor vliegtuigen* wordt door verbindingsvlieger, behalve voor afvuren berichtkokers, gebruikt voor afschieten seinpatronen met 1 witte ster, met meer witte sterren, met 1 roode ster en met meer roode sterren.

138. De *seinpatronen* zijn overdag zichtbaar tot op afstanden van ruim 3 km. Zij worden gebruikt voor afgeven van niet meer dan 4 seinen. De beteekenis dezer seinen is als volgt:

- sein 1: Waar zijt gij? (verzoek om de voorste lijn en cpn. in voorste lijn aan te geven).
- sein 2: Begrepen.
- sein 3: Een aanval bedreigt U uit de richting, waarin ik vlieg.
- sein 4: Het terrein vóór U, in de richting, waarin ik vlieg, is niet of zwak bezet.

In den regel worden deze seinen alleen overdag gebezigd.

Sein 3 is tevens een waarschuwing voor de batterijen, bestemd om afsluitingsvuur af te geven, in richting, waarin vliegtuig zich bevond tijdens geven van het sein. Het afsluitingsvuur wordt echter eerst ontketend, nadat daartoe opdracht is gegeven.

140. Voor het geven van *geluidseinen* beschikt verbindingsvlieger over *seinhoorn*; ook kunnen door vuurstooten met mitrailleurs geluidseinen worden gegeven. Indien daaromtrent in de verbindingsbevelen niets is bepaald, worden alleen de seinen: "Waar zijt gij?" en "Begrepen" gegeven.

141. De staven in voorste lijn maken van den U-seinlap gebruik voor het doen overbrengen van berichten door verbindingsvlieger naar de *gevechtsleiding*, doch alleen, wanneer de gewone verbindingsmiddelen niet kunnen worden gebezigd, of een bericht langs elken anderen weg te veel tijd zou vorderen. Voorts *bij uitzondering* voor wisselen van dienstteekens met verbindingsvlieger en eindelijk, om aan dezen een verkenningsofdracht te verstrekken door middel van een der seinen: "Wat

3. *Magneethaald* heeft aan noordpool een lichtgevende pijlspits en aan zuidpool een lichtgevende stip.

4. In *den draaibaren cirkelrand* is een glazen plaat bevestigd, aan onderkant waarvan verdeelingen van een kompaars, verdeeld in 64 hoofdverdelingen, elk groot 100 duizendsten, met onderverdelingen van 50 duizendsten. (1) De verdeelingen zijn aangebracht, uitgaande van het Noorden, in de richting van beweging wijzers uurwerk. De even hoofdverdelingen zijn met cijfers aangegeven. Bovendien op de glazen plaat de windstreken. In de lijn W.—O. staan de woorden: Patent-Bezard. Tegenover verdeling 62,00, welke ongeveer afwijking van magnetisch N. van ware N. (declinatie) aangeeft is een lichtgevende streep.

6. *Spiegel*, scharnierend verbonden aan onderstuk, wordt bij gebruik schuin omhoog gezet en dient om tijdens richten uit de hand, door sleuven van deksel, tevens stand van magneethaald te kunnen waarnemen. Hoek, gevormd tusschen spiegel en glazen plaat, mag daarbij, teneinde parallelax bij aflezing te verminderen, niet kleiner zijn dan 45°.

7. Het bij gebruik geheel opgeslagen *deksel* doet dienst als vizier, waartoe sleuven *in wand*. Aan binnen- en buitenzijde van deksel bevinden zich richtingspijlen, die *bij alle verichtingen naar doel moeten wijzen*. Voor gebruik bij duisternis is richtingspijl aan binnenzijde voorzien van twee lichtgevende strepen; richtingspijl is in haar geheel zwak lichtgevend. Aan voet deksel is verdeling in mm aangebracht. Ten slotte bevindt zich in deksel een opening, waardoor kompas kan worden opgehangen, bij voorkeur met koperen knop of schroefje.

9. Nabijheid van ijzeren voorwerpen, elektrische geleidingen en gewapens, helm, kompas ten minste 3 dm verwijderd blijven, van grootte, als kanonnen en voertuigen, ten minste 5 m.

11. *Stellen van kompas op bepaalde kompasstand*. Glazen plaat draaien tot gewenschte verdeling onder afleesnaald komt.

12. *Richten van kompas*. Door gleuven in deksel richten op gewenschte punt en tegelijkertijd glazen plaat draaien tot magneethaald inspeelt.

13. *Orienteeren van de kaart*. Kompas op 0 stellen, het zoodanig op kaart plaatsen, dat woorden „Patent-Bezard” evenwijdig loopen aan plaatsnamen op kaart, daarna kaart met kompas zoodanig draaien, dat magneethaald inspeelt.

14. *Meten van een kompasstand ten opzichte van punt in terrein*.

plaatsen (ten getale van minstens 4), dan wel in den vorm van één of meer gelijkzijdige driehoeken of vierkanten met zijden van 5—10 m. Wanneer de seinpotten tot figuren worden samengesteld, bij wind zorgen, dat geen zijden samenvallen met de windrichting en den onderlingen afstand niet te klein nemen. In droge heide of boschterrein maatregelen tegen brandgevaar nemen, b.v. door den pot op een steen of hoopje aarde te plaatsen. Voor mogelijke weigering moeten reservepotten aanwezig zijn. Vooral, indien de seinen tot figuren zijn samengesteld, is dit van belang, aangezien anders bij weigering een verkeerd sein zou kunnen worden waargenomen. Seinpotten zooveel mogelijk aan 's vijands waarneming onttrekken; geeft vlieger teeken „begrepen” op den seinhoorn of sein 2 met het lichtpistool, dan seinen onmiddellijk dooven.

155. In aanmerking komen volgende seinen:
Witte lichten in rechte lijn = Wat is tegenover ons?

Roode „ „ „ „ = Wij hebben U niet verder nodig.

Afwisselend witte en roode lichten in rechte lijn.
Driehoek(en) van witte lichten.

„ „ roode „ .
Vierkant(en) „ witte „ .

„ „ roode „ .

Betekenis seinen wordt te voren vastgesteld. Betekenis der eerste twee seinen mag echter nimmer worden gewijzigd, omdat het noodzakelijk is, dat waarnemer deze uit het hoofd kent, het sein: „wat is tegenover ons” dikwijls onmiddellijk door een der seinen 3 of 4 met het seinpistool kan worden beantwoord en waarneming door den vijand van geen schadelijken invloed kan zijn.

32. Om de paarden bij gladheid of sneeuw te kunnen gebruiken, wordt afzonderlijk beslag — *winterbeslag* — gebesigd. De voor- en achterijzers dan in het uiteinde van elken tak voorzien van schroefgaten, waarin zoo noodig *scherpe kalkkoenen* worden geschroefd, de achterijzers bovendien 2 schroefgaten in het toongedeelte, met uitzondering van die bestemd voor rijkard der Cavalerie. Deze ijzers hebben in elken tak slechts 3 nagelgaten, behalve dat van taille 10 t/m 13, hetwelk in

regel slechts 2 nagels ingeslagen).
31. Beposiging ijzer onder voet geschiedt met 3 nagels in binnen- en 3 in buitentak van elk ijzer. (In binnentak voorijzer worden in den van toon is weggenomen en met 2 lippen terzijde van toon.

Soms wordt gebruik gemaakt van *striktijzers* (met smallen, nauwen binnentak) of van *klapijzers* (achterijzers), waarvan het voorste gedeelte niet door en eindigt vloeiend na het laatste nagelgat.

30. Het ijzer heeft aan de onderlakte een groot, de *rits*, waarin 10 nagelgaten zijn aangebracht, 5 in elken tak; de *rits* loopt in den toon *Het hoeftbeslag*.

19. Het poetsen moet z.m. twee maal per dag geschieden, behoudens de verzorging, nadat zij van den dienst op stal zijn teruggekeerd. Zooveel mogelijk buiten poetsen; bij warm weder echter niet in de wind binnen poetsen; ramen ook dan zooveel mogelijk open.

11. De paarden elken dag poetsen. Alvorens met poetsen aan te

zakelijk.
10. Teneinde paarden schoon — en daarmee op den duur ook in goeden gezondheidsstand — te houden, is geregeld onderhoud nood-

er bij blijft staan.
paarden slaan en worden onrustig, als men na storten van de haver, geheel verkeerd, doch kalm, beslist optreden noodzakelijk. Sommige voederbak zijn vele paarden onrustig; schreeuwen en dreigen is dan te bedaar zijn. Vooral tijdens of kort na storten van haver in den het bespeurt, dat men bang is. Tegenover angstig paard kan men nimmer te eennamale verkeerd. Een lastig paard wordt dikwijls gevaarlijk, indien *fluwheid* behandelen. Ruwheid en drift, doch evenzeer angst, werken

3. Paarden steeds met *zachtheid, kalme en geduld*, doch tevens met *Omgang met paarden*.

(Boekwerk Nr. 34).

Uit het Voorschrift „het paard en zijn verzorging“.

HOOFDSTUK XIV.

Kompas op punt richten en bij afleesnaald kompasstand aflezen. (Bij vermelden kompasstand in een rapport, waarin een waarneming heeft plaats gevonden, punt, van waaruit waarneming heeft plaats gehad, duidelijk aangeven).

15. *Marcheeren in de richting van bepaalden kompasstand, b.v. 49,50.* Kompas op 49,50 stellen, het in rechterhand nemen, deksel en spiegel opgeslagen, wijsvinger langs deksel, richtingspijl van lichaam afgekeerd, zorg dragen, dat deksel loodrecht op lijn der schouders staat; zoodanige wending maken, dat magneetnaald inspeelt. Men staat dan in gewenschte marschrichting. Bij duisternis inspelen beoordeelen door middel van lichtgevende deelen. Overdag en somtijds bij nacht (sterrenhemel) kan men z.n. hulprichtpunten in marschrichting zoeken.

16. *Marcheeren in een richting, waarbij richtingspunt te zien is in aanvangspunt.* Kompas richten op richtingspunt; kompasstand aflezen en aantekenen. Gedurende marsch handelen als hiervoren omschreven.

17. *Het in het terrein uitzetten van een bepaalden kompasstand.* Kompas stellen op bepaalden kompasstand; magneetnaald doen inspelen en met behulp van vizier aldus verkregen richting doen afbakenen.

18. *Aangeven van een richting, loodrecht op een andere, waarvan kompasstand bekend is,* komt veelvuldig voor bij aangeven van algemeen beoep van in te nemen opstellingen of bereikte lijnen, dan wel van plaats van een batterij artillerie (vlaggelijn), wanneer bekend is, in welken kompasstand vijand of doel zich bevindt. Hiertoe van (bij) gegeven kompasstand 16,00 aftrekken (optellen) en uit rechter (linker) vleugel van de lijn of uit standplaats rechter (linker) stuk aldus verkregen kompasstand uitzetten. B.v. Hoofdrichting batterij, kompasstand 19,75. Gevraagd vuurlijn uit te zetten. Men plaatst zich op standplaats van het re. stuk, stelt kompas op 19,75—16,00 = 3,75 en zet in deze richting en op eigen standplaats een vlag.

57. Als regel moeten in elken stal de ramen van de windzijde af met frisch water.
 58. Rustbed moet steeds in goeden staat zijn en voldoende dik, zoodat het paard er gaarne op gaat liggen.
 Daarom moet er voortdurend groote zorg aan worden besteed. Het bestaat uit stroo of turfstrooisel.
 59. Het langdurig aan de ruit opbinden van de paarden is ten strengste verboden.

elken tak 4 nagelgaten heeft. De schroefgaten worden, zoolang de scherpe kalkoenen niet zijn ingeschoefd, met werk en vet gevuld.

33. Moeten paarden bij gladheid of op sneeuw dienst verrichten, dan worden de scherpe kalkoenen in de ijzers geschroefd. De paarden staan dan z.g. *op scherp*. Bij thuiskomst worden de scherpe kalkoenen weder uitgeschroefd en de gaten opgevuld met werk en vet.

34. Om het ballen van sneeuw te voorkomen, wordt gebruik gemaakt van een *zool van plaatijzer*, welke met kalkoenen wordt bevestigd, na in den toon tusschen hoefzool en ijzer te zijn bevestigd.

36. Het beslag moet geregeld worden vernieuwd. In den regel is dit om de 5 à 6 weken noodig.

37. Beslag geregeld nazien. De man moet steeds vóór het poetsen, even vóór het uitrukken en na terugkeer van den dienst onderzoeken, of het beslag van zijn paard nog in orde is.

38. Gebreken aan het beslag moeten spoedig, in elk geval vóór het uitrukken door den hoefsmid (hulphoefsmid) worden verholpen.

Fourage en voeding.

39. Orde in het voeren en in het drenken, het zuiver houden van voederbakken enz. en *oordeelkundige samenstelling der rantsoenen* is van groot belang voor gezondheid paarden. Haver, hooi, stroo en water zijn de gewone voedingsmiddelen. Het bijvoer kan echter van *veel* invloed zijn op den voedingstoestand van het paard.

43. Het *drinkwater* moet zuiver zijn. Stilstaand water is het minst, dat uit waterleidingen het meest te verkiezen. Zeer koud water is nimmer goed. De hoeveelheid water, welke een paard drinkt, hangt af van verrichten arbeid en temperatuur, doch ook van het paard zelve; het eene paard gebruikt onder dezelfde omstandigheden veel meer water dan het andere. Het gemiddeld waterverbruik kan op 20 à 30 liter per paard en per dag worden gesteld.

44. De grootte van het rantsoen bedraagt:

gewoon rantsoen: 3,25 kg hooi; 4 kg stroo; 5 kg haver;

verzwaard rantsoen (z.g. rantsoen Z.): 3 kg hooi; 4 kg stroo; 5,5 kg haver;

veldrantsoen (z.g. rantsoen V.): 3 kg hooi; 4 kg stroo; 6 kg haver.

53. Ter bevordering van spijsvertering paarden — en daarmee van het nut, dat van het voedsel wordt getrokken — is het noodig, dat de paarden zooveel mogelijk op geregelde uren worden gevoederd en zij na het voeren een tijdlang met rust worden gelaten en zooveel mogelijk rust in den stal. Daarom is het gewenscht, het paard in den regel niet eerder dan $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ uur na het voeren op te zadelen of op te tuigen en het niet binnen 2 uren na het voeren inspannenden arbeid te doen verrichten.

Het grootste gedeelte rantsoen moet na terugkeer van den dienst worden verstrekt. Vóór het uitrukken moet echter zoowel een gedeelte van de haver als van het hooi zijn toegediend.

56. Goede verpleging op stal behoort mede tot een goede verzorging van de paarden.

31. Na genoten opleiding mag berijder volgende herstellingen zelfstandig verrichten:

10. lekke banden herstellen,
20. voorwiel, achterwiel en ketting nastellen,
30. onschadelijk maken van enkele gebroken spaken.

Met de bij het rijwiel behorende gereedschappen, herstellingsmid-
delen en een schroevendraaier kunnen vorenstaande bewerkingen worden
uitgevoerd.
Wanneer berijder zelfstandig herstelling heeft moeten verrichten, zal
hij hiervan zoo mogelijk kennisgeven.

HERSTELLINGEN DOOR BERIJDER.

160. wielnaven en traps geen speling vertoonen (in verscheidene stan-
den na te gaan).
150. geen denken vertoonen,
garen, spaken behoorlijk gespannen en alle aanwezig zijn en velgen
wielen midden tusschen vorken loopen, niet z.g. damsen of sijn-
140. beide kettingwielen in één vlak liggen,
wiel) niet meedraait,
130. kleine kettingwiel bij achterwaarts trappen (en stilstand achter-
"schrikken";
120. groot kettingwiel en rechter kruik aaneen zijn verbonden (niet z.g.
traps en kruiken onwrikbaar verbonden zijn,
110. zadeldek horizontaal ligt en zadelleveren recht staan,
90. beide wielen in één vlak liggen (zoogenaamd sporen),
kan brengen, wanneer deze in laagsten stand is geplaatst,
gemakkelijk met zijn voet horizontaal onder en tegen trapper

HOOFDSTUK XV.

Uit het voorschrift Rijwiel.

(Boekwerk No. 84).

23. Gebruiker verantwoordelijk voor rijwiel met toebehooren en voor onderhoud daarvan.

Commandanten dragen bepaald persoon op, regelmatig na te gaan, of rijwiel naar behooren wordt schoongehouden en of zich daaraan gebreken voordoen, welke herstelling behoeven.

25. Gebruikers moeten gebreken ten spoedigste ter kennis brengen van (hulp) rijwielhersteller, of van commandant van hun wielrijdersafdeeling.

26. Band moet zóó hard zijn opgepompt, dat hij nog even met duim kan worden ingedrukt. Bij zeer warm weder iets minder hard.

Onderhoud kaarslantaarn: roetvrij houden glas en reflector; verwijderen kaarsvet uit lantaarnlichaam en kaarshouder; oliën veerinrichting.

De rubberblokken moeten, voordat de schoenzool de trappernaaf kan beschadigen, worden gedraaid.

28. Reinigen.

Rijwielen zoo spoedig mogelijk na afloop dienstverrichting, zonder ze uiteen te nemen, schoonmaken, bij voorkeur onder toezicht van kader.

Bij weinig tijd ten minste ketting, assen (voor zoover zichtbaar) en trappers uitwendig schoonmaken.

Bij droog weer voldoende, alle deelen met drogen poetsdoek af te vegen. Opgedroogde modder niet droog afwrijven of afkrassen, doch met natte spons als anderszins, bezetten en daarna afnemen.

Ketting reinigen door hem met borstel, stuk grauw papier of lap af te wrijven; na reiniging licht oliën. Petroleum, smeer of olie mag niet met banden in aanraking komen.

INSPECTIE.

29. Vóór uitrukken moet berijder zorgen en nagaan, dat:

10. rijwiel behoorlijk gereinigd is,
 20. geen der moeren loszit, inzonderheid de asmoeren,
 30. banden behoorlijk in orde zijn,
 40. wielen, traps, trappers en balhoofd geen speling vertoonen en toch licht draaibaar zijn,
 50. oliepotjes gesloten zijn,
 60. ketting behoorlijk gespannen is,
 70. toebehooren aanwezig en in bruikbaren staat verkeert.
- Het kader zorgt, dat hieraan de hand wordt gehouden.
30. Bij *inspectie* door officieren of kader nog nagaan of:
80. berijder een voor zijn gestalte passend rijwiel heeft, d.w.z. hij

HOOFDSTUK XVI.

Verklaring der teekens van de stafkaart.

(1 : 50.000.)

Is opgenomen in het zakje in het voorblad van den ringband.

No. 17a.

HANDBOEK
VOOR DEN RESERVE-OFFICIER DER
KONINKLIJKE LANDMAGT.

DEEL A
ALGEMEEN.

WASSERBUREAU VAN DEN KONINKLIJKEN LANDMAGT.

WAGT — DE KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE — 1910